

GOVERNMENT OF INDIA
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA

Class No.

OL

Book No.

891.451

Me 133p

N. L. 38.

MGIPC-84-38 LNL/56-22-5-57-50,000.

• NATIONAL LIBRARY.

This book was taken from the Library on the date last stamped. A late fee of 1 anna will be charged for each day the book is kept beyond a month.

9.4.

15.5

JAN 1978

DEC 1974

19 FEB 1977

50

22 JAN 1984

18 FEB 2009

N. L. 44.

MGIPC-84-39 LNL/56-15-4-57-20,000.

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧୁ ।

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧୁ

ନୀଳକଣ୍ଠ ମହାପାତ୍ର

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧୁ ।

ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର ପ୍ରଣୀତ ।

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ ।

Printed by V. Kar.
THE UTKAL SAHITYA PRESS,
Cuttack.
1915.

ମୂଲ୍ୟ ୫୧୧

ଉପହାର ।

ପ୍ରଥମ ଆବଳମ୍ବିତକାରେ

ଏବଂ

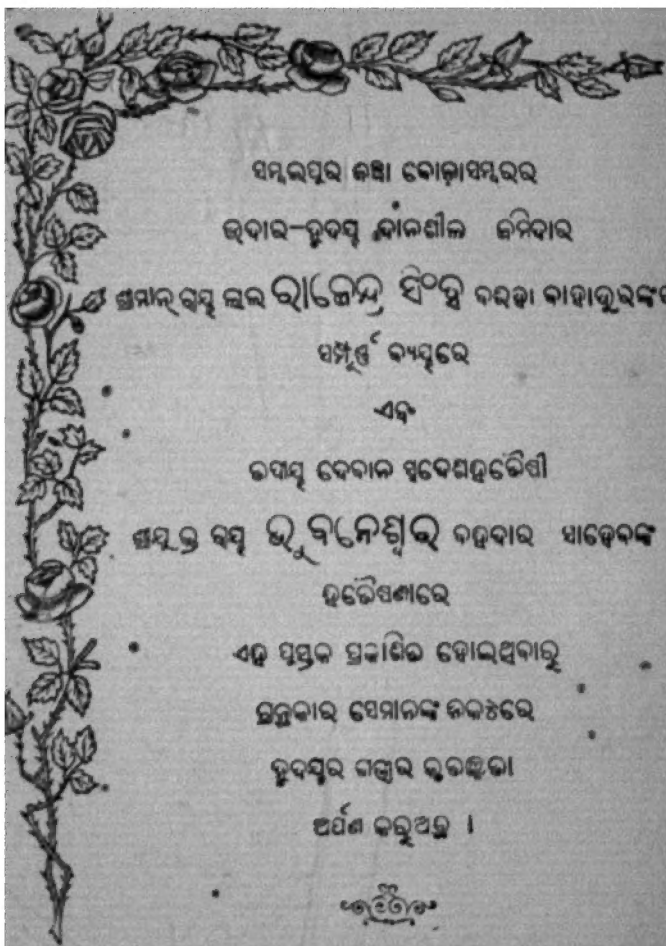
ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧୁକା

ବାବ୍ୟାସୀ

ଉପହାର

ପ୍ରଥମ ଦେଶ ।

ବା } ଏ

ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲା ବୋକାସମ୍ବରର

ଉଦାର-ହୃଦୟ ଜ୍ଞାନଶୀଳ ଜମିଦାର

ଶ୍ରୀମାନ୍ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜେନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ନରସିଂହ ବାହାଦୁରଙ୍କର

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟୟରେ

ଏବଂ

ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବୀଙ୍କ ସ୍ବଦେଶପ୍ରେମରେ

ଶ୍ରୀମତୀ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜେନ୍ଦ୍ରୀଙ୍କ ଦାନଦ୍ବାରା ପାଠ୍ୟବିତ୍ତ

ଦିଆଯାଇଅଛି

ଏହି ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିବାରୁ

ପ୍ରକାଶକ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଜଗନ୍ନାଥ

ହରିଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥାଳୟ କଟକରେ

ପ୍ରକାଶ କରାଯିବ ।

କଟକ

ଭୂମିକା ।

ନେତା ଅପ୍ପନ୍ନର ଗୌରବ-ଦେବତା ଓ ପ୍ରଲୋଭନ-ଅସୁର ମିଳି
 ସେମିତିକରି ତରଫିକୁ ମଜ୍ଜିତ କରିବାରୁ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁପିଣି ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର
 ଅବର୍ଣ୍ଣିତ ଓ ବିବାହ କରିବାମୁତର ଉତ୍ଥାନ ହେଲା । ସେହି ଅମୁତକୁ
 ଦୈତ୍ୟାସିର ଦେବତା ମୋହନରୁପରେ ବିରୁଧରୁପ ବିରୁଧସମାଜରେ ପରିବେଷଣ
 କରିଦେଲା । ମହାକବି କାଳଦାସ ସେହି ଅମୁତରେ ନାଟକରୁପ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ
 ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ବିରୁଧସମାଜରେ ପ୍ରସଂସାଦ୍ୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ପୁଣ୍ୟବାର ଅନ୍ୟତମ
 ମହାକବି କର୍ମୀତ ସାହୁରାଜାଣର ପୂର୍ବତନ ମହାତ୍ମା ନେତେ କାଳଦାସଙ୍କର
 ଶତ୍ରୁମାନ-ନାଟକର ଶୂର୍ଣ୍ଣମୂ ମଧ୍ୟର୍ଥରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ମହାକବିଙ୍କର ଭାରତ-
 ପ୍ରସ୍ତୁତ ଯତେ ଅର୍ଚ୍ଚନପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ରଞ୍ଜିତ ମହଲୁ ଗୁଣୀ ରୁଷ୍ଟ
 ମହାତ୍ମା ନେତେ ମୁକ୍ତି-କଥରେ ଗୁରୁଜନୀରସରେ କହୁଅଛନ୍ତି—

“Wouldst thou the young year's blossoms
 and the fruits of its decline,
 And all by which the soul is charmed,
 enraptured, feasted, fed ?
 Wouldst thou the earth and heaven
 itself in one sole name combine ?
 I name thee, O Sakuntala !
 and all at once is said.”

ଅଳ୍ପ କାଳବାସଙ୍କର ପ୍ରକୃତ୍ୱାତା ପୁଣ୍ୟବୀର ବାବୁଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାରେ
 ଅନୁରାଗର ହୋଇ ବଞ୍ଚିମାନଙ୍କର ହୃଦୟକୁ ଅମୃତ ଉପହାର ପ୍ରାପ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି ।
 ଭଲ ଲୁଗାରେ ମୂଳକବିତାର ଭଲ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ପ୍ରକାଶିତ କରିବା ସ୍ୱଚ୍ଛିନ୍ନ
 କାର୍ଯ୍ୟ, ଗୋଟିଏ ହସ୍ତୀ ସ୍ୱାଧୀନଭାବରେ ଶୁଭିଚ୍ଛାରେ ତାହାର ଗନ୍ତର ଯେଉଁ
 ଶୋଭା ଥାଏ, ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ହସ୍ତୀ ପୁଣ୍ୟଗାମୀ ହସ୍ତିର ଠିକ୍ ପଦପଦ୍ମ ଉପରେ
 ପଦପଦ୍ମ ଉପରେ ଶୁଭିଚ୍ଛାରେ ଶେଷାଞ୍ଚ ରହି ପାରେ ନାହିଁ; ତନ୍ତ୍ର ସେହି
 ମାର୍ଗରେ ହାସର ନୈସର୍ଗିକ ଚଳ ଦର୍ଶନୀୟ ହୋଇଥାଏ । ମହାକବି
 କାଳବାସଙ୍କର ଗନ୍ତପଥ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଏହି ପୁସ୍ତକର ରଚନା ହୋଇଅଛି ଏବଂ
 କବିତାଟି ପ୍ରଣୟ-ପ୍ରଧାନ ଥିବାରୁ 'ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧୁ' ନାମ ଧାରଣ କରିଅଛି ।

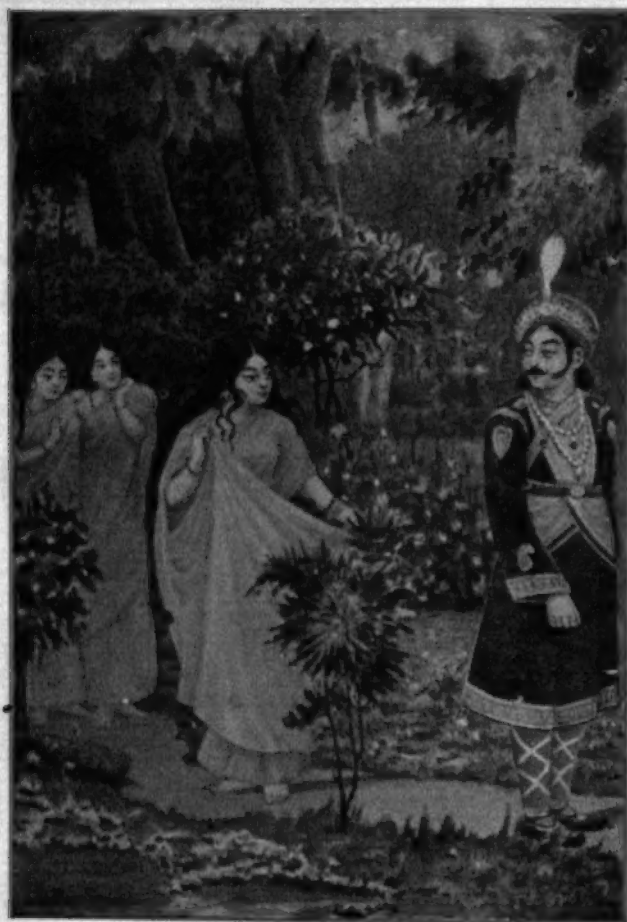
ମହାକବି ମହାଭାରତର ପଥ ପରିଚାଳନା କରି ପର୍ବପୁରାଣର ମାର୍ଗରେ
 ମହାକବି କାଳବାସଙ୍କର ପ୍ରକୃତ୍ୱାତା ନାଟକ ଭଳି ହୋଇଥିବାର କହିବା ହୁଏ;
 ତଥାପି ତଳ ନିଜର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଶକ୍ତି ନାହାନ୍ତି ଓ ତହିଁ ନିମନ୍ତେ
 ସେ ପ୍ରଣୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ, ନାଟକରେ ନାୟକ
 ନାୟିକାଙ୍କର ହୃଦୟର ପ୍ରସାସ ଚିନ୍ତା ସବୁ ବସ୍ତୁତରୁପେ ପରିଷ୍କୃତ ହୋଇଯାଏ
 କାହିଁ, ଏହି କଥାମାନ ଚିନ୍ତା ହୋଇ ଏହା ଉତ୍କଳଭୂମିରେ କାବ୍ୟରୂପେ
 ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଲେଖକର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ପ୍ରୟତ୍ନ ହୋଇଅଛି ।

ବଞ୍ଚି ପାଠକରୁଦ ! ଏଥିରେ ମୂଳ କବିତାର ରକ୍ଷାସ୍ୱର ଶେଷରେ
 ନିଶ୍ଚୟ ବସ୍ତୁ ହେବେ । ଯେପରି ଅମୃତ ଅଭାବରେ ନିବାସ ବ୍ୟବହାର ହୋଇ-
 ଥାଏ । ମୂଳ କବିତାର ପ୍ରଭୁତ ରସ ଅଭାବରେ ଏହି କବିତା ସେହିପରି
 ବ୍ୟବହାରରେ ଆସି ପାରିବ ନା, ନିଶ୍ଚୟ; ତହିଁ ଉପରେ ନିବାସ ପଣାରେ
 ଲେଖକର ପ୍ରକୃତ ପ୍ରାୟ ଆଦର୍ଶର ଅନୁକରଣରେ ମୂଳକବିତା ରସ ଉପରେ
 ଜଳିଲ ଲେଖକର ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ନ କବିତା-ରସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି । ତହିଁ ନିମନ୍ତେ ଏହା
 କବିତା ହେବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୋଷରୁ ଅପେକ୍ଷା ହୋଇ ନ ଥିବେ ରକ୍ଷା ।

ମହାପ୍ରଣୀତ “କବିତାବିଶୋଳ”ରେ ପ୍ରଣୟାଙ୍କୁ ପାଠ କରି ମାନନୀୟ
 ଶ୍ରୀମାନ୍ ଗବର୍ଦ୍ଧନାୟକ ମିଶ୍ର M. A., B. L. ଉମ୍ମେଦ ଅନେକ ସାହିତ୍ୟପ୍ରେମୀଙ୍କ
 ମହାତ୍ମା ପ୍ରଣୟାଙ୍କୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତି ପ୍ରଣୟ-ବିଶ୍ୱାସରେ କେଶିବାକୁ
 ସମ୍ମତହୁଏ। ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଏକ ମୋର ପରମପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀମାନ୍
 ବ୍ରଜମୋହନ ପଣ୍ଡା ମହୋଦୟ ଅନବରତ ପୁଷ୍ପପୋଷକତାପମ୍ବଳତା
 ଉଦ୍ଭେଦିନୀ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଏହା ସେମାନଙ୍କର, ତଥା ଉତ୍କଳର ସମ୍ଭବତଃ
 ଦାବ୍ୟରସିକବୃନ୍ଦଙ୍କର କିଛି ରଚିତ ବୋଧ ହେଲେ ମୁଁ ନିଜକୁ ଭୂତାର୍ଥ
 ଶ୍ରୀକ କରିବି । ଭବ ।

ପଦ୍ମପୁର
 ୨୫. ୧୦. ୧୯୩୪ । }

ବିନୟାବଳତ
 ଛନ୍ଦିକାବ ।

U. SRY & SONS, CALCUTTA.

“ବୁଦ୍ଧବ ବୟା ଘଟିବାର” ବୋଲି
 ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧ ବୋଲି,
 ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣା ବୋଲି, “ବୁଦ୍ଧବ ବୟା
 ମିଶାଣି, ଘର ବ ତ ତେ ?”

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ନୟନେ ପଡ଼ିବ ଯତନେ ଯଦ୍ବିତ

ନ ପାଇବ ମୋର ହସ୍ତ,

ସେ ଉଚ୍ଚ ଡାଳର ଭୂଷଣ ତୟନେ

ରହିବ ହୋଇ ନରସ୍ତ ।

ତୋଳିଲ କୁସମେ • ଦ୍ଵାର ଶୁଦ୍ଧି ଦେବ

ଉତ୍ତଳ-ଜନନୀ-ହୃଦେ,

ରକ୍ତିରେ ଜନନୀ- ପାଦ-ପଦ୍ମେ ପୂଜ

ମନ ମହାଇବ ମୁଦେ ।

ମୁଗୟା ବିନୋଦେ ଦୁଷ୍ଟକୁ ନରେଶ

ବିହାର କରନ୍ତି ବନେ,

ପ୍ରଘୃଷ୍ଟ ହୃଦୟେ ଧନୁରର କରେ

ଶୋଭିତ ହୋଇ ସଂଯନେ ।

ରମ୍ଭ ରମ୍ଭ ଏକ ମୁଗ ଅସି ହେଲା

ଅକସ୍ମାତ ନୃପ ଅଗ୍ରେ,

ଧନୁରରଥାଶ ନରେଶଙ୍କୁ ଚାହିଁ

ପଳାଇଲା ତହୁଁ ବ୍ୟଗ୍ରେ ।

ପଳାୟିତ ମୁଗ- ପଛେ ନୃପାଦେଶେ

ପୂତ ଚଳାଇଲା ରଥ,

ବନ୍ଧୁ ଅସିଥିଲ- ରହିଁ କରଥାଏ

ବିଲେବ ବନ୍ଧୁର ପଥ ।

ସ୍ଵରାଜ-ସ୍ଵରାଜ ଲଙ୍ଗେ ଭଣ୍ଡସାର
ଗଗନେ ଅଧର ଯାଇ
ଅରେ ଅରେ ମାଡ଼ି ଦେଉଥାଏ ବନ-
କୁମ୍ଭିରେ ପାଦ ପକାଇ ।

ପୁର ଲପଟାଇ ଝୁର ସକଳର
ଅଗୁଣ-ପତନ-ରସେ
ଛାବା ଭାଙ୍ଗି ଅରେ ଅରେ ରଥେ-ଗୁଡ଼ି
ପଳାଏ ପୁଣି ଅଥୟେ ।

ଶରମ-ବହୁତ- ମୁଖ-କୁହ ଦର-
କବଳିତ କୁଣମାନ,
ଗମନ ପଥରେ ଲତପ୍ରତାପ ପଡ଼ି-
ଯାଉଥାଏ ସ୍ଥାନ ସ୍ଥାନ ।

ସମସ୍ଥାନ ଦେଖି ବନ୍ଧି ଶତ ପଦ
ଘୋଷକ ଦେବାରୁ ଶୁଣି,
କର୍ଣ୍ଣ ପପଟାଇ ଲଇଁ ଲମ୍ବପଦେ
ଅସ୍ତେ ହେଲେ ବେଗଶାଳୀ ।

ସୁଦ୍ଧ ଟେକ ଶୁଭ- ଧୂଳି ଦୂରେ ଶତ
ଅଗରୁ ଥାନ୍ତି ବଢ଼ିତ,
ବାଇଁ ହେଲା ନାହିଁ ପାଦ ତାଙ୍କ ତଳେ
ପଡ଼େ ବାବା ଯାନ୍ତି ଉଡ଼ି ।

1997-1998 - 1998-1999

Y

ବୋଲିଲେ, “ହେ ନୃପ, ଅଶ୍ରମ ମୁଗ ଏ
 ବନ୍ଧ ନୁହେଁ ଶ୍ରମବର,
 ତୁଳାକୁଡ଼େ ବଢ଼ି ପ୍ରାୟେ ମୁଦୁ-ମୁଗ-
 ଶରୀରେ ନ ଶକ୍ତ ଶର ।
 କାହିଁ କଳ୍ପ-ସାର- ଶର ତୁମ୍ଭ, କାହିଁ
 କୁଷ୍ଠପାର ଶୀଳପ୍ରାଣ,
 ନୁହେଁ ତୁମ୍ଭ ଶର ଦୁର୍ବଳ ମାରଣେ,
 କଲେ ଅରତ ଶାଣ ।”
 ବିନୟେ ନିଲେ ମୁନିଙ୍କି ନୃପତି
 ସାମୁଦ୍ର ପ୍ରତିପତ୍ତିରୁ,
 ସହସ୍ରେ ଦୃଷିଏ ପ୍ରଶଂସିଲେ “ସାଧୁ
 ସାଧୁ ହେ ନୃପତିଶର !
 ସାଧୁ ପୁରୁଷଣ- ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ କଲ
 କୁଳ ଅନୁରୂପ କାମ,
 ଲବ ପୁତ୍ରବତ୍ ଶୁଭ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ
 ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଦ୍‌ଗୁଣଧାର ।
 ବିମୁକ୍ତ ଅନନ୍ଦ ଦେଉଅଛୁ ମନେ
 ଶ୍ରମବର ଅଗମନେ,
 ସେ ଅନନ୍ଦ ପିରେ ଅଜାବ ତାଳକୁ
 ଅତିସ୍ଥ ହୋଇ ଏ କରେ ।

ପ୍ରଣବ-ଚଣ୍ଡାଳ ।

ଚଣ୍ଡ ମୁନିଙ୍କର ଅଶ୍ରମ ଦଣ୍ଡି

ଦେଖନ୍ତୁ ମାଳିନୀ-ଗରେ,

ଘର୍ଥ ଯାଇଛନ୍ତି ମହର୍ଷି, ତାହାଙ୍କ

ଦୁହରା ଛନ୍ତି କୁଟୀରେ ।

ଛମ୍ପଙ୍କ ଭାଙ୍ଗିବେ ରହି ଧର୍ମ କର୍ମେ

ନ ଲଭି କେବେ ଅଶାନ୍ତି

ଛମ୍ପଙ୍କ ଶାସନ- ପ୍ରଭବକୁ ମୁକ୍ତି

ସତତ ପ୍ରଶଂସୁଥାନ୍ତି ।

କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରେ ପ୍ରଭୁ- ପାଶେ କରୁଥାନ୍ତି

ଛମ୍ପଙ୍କ ଶୂନ୍ୟ-କାମନା,

ଥାନ୍ତେ ଯଦି ଆଜି ଛମ୍ପଙ୍କ ଦର୍ଶନେ

ହୋଇଥାନ୍ତେ ପ୍ରୀତିମନା ।

ଅସିଛନ୍ତି ଛମ୍ପ ବାହୁଡ଼ିବେ ଯଦି

ଅଶ୍ରମେ ଲୋଡ଼ି ସବୁଦିନ,

ମହର୍ଷି ଶୁଣିଲେ ଅଶ୍ରମବାସିଏ

ନିଶ୍ଚୟ ହେବୁଁ ଭରସ୍ବତ ।”

ଚପଟା ଅଗ୍ରହ ଅନୁଗ୍ରହ ବୋଲି

ସ୍ତ୍ରୀକାର କର ବଦନେ

ସନ୍ତକେ ଚଢ଼ିବୁଁ ଚଳିଲେ ନିରେଶ

ଅଶ୍ରମସଦ ଦର୍ଶନେ ।

ଚପୋକନ ମଧ୍ୟେ ଉପଗତ ହୋଇ
 ଦେଖିଲେ ସକୌରୁହଳେ,
 ଶୁଭ-ମୁଖ-ବୁଦ୍ଧି ବୁଣଧାନ୍ୟମାନ
 ପଡ଼ିଛୁ ପାଦପ ତଳେ ।
 ବୋଧ ହେଲା ବ୍ୟାଧ- ଭୟ ଶୁକଗଣ
 ଛାଡ଼ି ଦୂର ବିମୁରଣେ
 ସୁଖେ ରହ ବଳ- ଶୋଭାକୁ ବଢ଼ାନ୍ତି
 ମରକତ-ଅପସନେ ।
 ପଦ୍ମରାଗ ଚକ୍ଷୁ ଚିତ୍ତକଣ୍ଠ ଶୋଭ
 ସେହୁକାଳେ ଏକବାରେ
 ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଗଲେ ନୃପକର
 ଭବରାଜ୍ୟ ଅଧିକାରେ ।
 ପଡ଼ି କେଉଁଠାରେ ଇନ୍ଦ୍ରା-ନିର୍ଯ୍ୟାସ-
 ପ୍ରିୟ-ଶିଳା-ଶକ୍ତି-ଭୟ
 ଦେଉଛନ୍ତି ଦୃଷ୍ଟି- ହସ୍ତରେ ଇନ୍ଦ୍ରା-
 ବଦାସଣ ପରିଚୟ ।
 ମୁଦୁକୁମାରଙ୍କ ହସ୍ତ କୁଶାଳର
 ରକ୍ଷଣରେ ଚରଣସ୍ତ,
 ଚରୁଛନ୍ତି ମୁଗ- ଗଣ କାହିଁ ନୃପ
 ବର୍ଣ୍ଣନେ ନ ହୋଇ ବସ୍ତ୍ର ।

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ବାୟୁବିଚ୍ଛେଦ କୁଳାକଳେ ଯୌତ-
ମୂଳ ଭର୍ତ୍ତି ଭରୁମାନ,
କିନ୍ତୁ ହୋମଧୁମ ଲାଗି ଲାଗି ତାଙ୍କ
ପଦ୍ମବନ୍ଧୁ ଦଶେ ମାନ ।

କହୁଥିଲେ ରଜା* ମୁଗଧାର ବେଶ
ଦେଇ ସୁଦେ ଦେଇ ରଥ
ବିନୟ ବେଶରେ ଗଲେ ଲକ୍ଷ କର
ଅଶ୍ରମ-କୁଟୀର-ପଥ ।

ଅଶ୍ରମ-ମାଧୁର ଦେଖି ଦେଖି ରଜା
ବୁଲୁଥାନ୍ତି ଧୀରେ ଧୀରେ,
ସେଉଁ ଦିନେ ବୁଝି ଯାଏ ସେ ଦିଗରୁ
ନ ପାରେ ଫେରି ଥରରେ ।

ଯଦି ବଳେ ଫେରେ ଅନ୍ୟ ଦିଗ ପ୍ରସ୍ତ
କରନ୍ତିଏ ଅକର୍ଷଣ,
ଅକର୍ଷଣ ନୁହେଁ, କରୁଥାଏ ଗିଳା
ପୀୟୁଷ-ଧାର ବର୍ଷଣ ।

ସେ ଜନ ମନେ ପ୍ରୀତି-ପ୍ରସ୍ତରଣ
ତାଳଇ ଯାହାଙ୍କ ରୂପ,
ତଥୋକନ ଦୃଶ୍ୟ ଦରଶନେ ମୁଗ୍ଧ
ହୁଅନ୍ତି ଅଳ ସେ ବୁଝି ।

‘କରୁଣା ସ୍ନେହ ପାଇ ନବନାଥ

କରନ୍ତି ମନେ ବର,
 “ଏ ଶୀତଳ ଶାନ୍ତି— ପ୍ରଦ ଶୟା ସମ
 ନୁହେଁ ହୃଦ-ଶୟା ଶର ।

ଏଣୁ ପୁଣି ହସ୍ତେ ବିଜୟଭର ଦେଇ
 ରସକୁସୁମ ନୃପଗଣ

ଶେଷେ ଗମୟଲେ ଶାନ୍ତି ଲଭିବାକୁ
 ଶାନ୍ତିମୟ ଚପୋବନ ।”

ହୃଦୟେ ରାସୁଥାଏ ହୃଦ୍ଧି ନୃପବର,
 ଭାବେ ରାସୁଥାଏ ମନ,
 ଏକାଳେ କଣ୍ଠରେ ପଡ଼ିଲା ରମଣୀ-
 ରମଣୀୟ-ବିଶ୍ୱସନ ।

ଚମକି ଚାହିଁଲେ ପାଶେ କେହି ନାହିଁ
 ଶବ୍ଦ ଲକ୍ଷ କର ଯାଇଁ
 ଲୁଚାଜାଳ ଭେଦ ଦେଖିଲେ ଅଦୃଶେ
 ପାଦପ ଉଡ଼ାଳେ ଥାଇ ।

ଅନନ୍ଦପ୍ରଭମା ହାସ୍ୟେ ମନୋହର-
 ମୁରଲି ଯୁକ୍ତ ଲେ,
 ରୂପ-ରଣେ ଦଳ ଦେବେ ସେହୁ ଚାହିଁ
 ଚଉଣେ ସୁର-କାମିନୀ ।

~~~~~

ବାମ କଣ୍ଠେ ଜଳ-   ଦୁମ୍ଭ ଧର ଗ୍ରହ—

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବନ୍ଧିଣେ ତାଲି

କାମେନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱର୍ଗ   ଦୁଇ ଚାରି

ଆସନ୍ତି ମନ୍ତ୍ରରେ ଚାଲି ।

ଶୂଳଧାନ୍ତି କେନ୍ଦ୍ର   କୋଡ଼ି କାହା ଅଛି

ଆମେ କି ଅତି ପଛରେ,

ହେମାଳୟ କର   କରି କଉକୁଡ଼େ

ନାନା ମନ୍ତେ ପରାମର୍ଶେ ।

କଥାରୁ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତିତା ନୁହେଁ

ଏକ ନାମ 'ଶବ୍ଦକୁଳା',

ସ୍ଥଳେ 'ଅଳକାପୁର' 'ପ୍ରିୟମୁଦା' ନାମ

ଅନ୍ୟ ଯେ କେହି ଅବଳା ।

ଶତ୍ରୁକାଳ କଣ୍ଠ-   ବୃଦ୍ଧିଭା, ଅପର

ବେଳି ତାର ସହଚର,

ଶିକ୍ଷାଗ୍ରାମୀ ଦଣ୍ଡ- ସ୍ଥଳ ବେଳ ପଦ

ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦ ।

ତା' ବୁଝି-ମାଧୁରୀ   କଲ୍ୟାଣ ଅଧିକାରୀ

ଦୁଇ-ରାତିର ରାଜାଙ୍କର,

ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧ୍ୟ-କାଗ-   ରୂପ-ସ୍ୱରୂପ କାଗ

ଯୋଡ଼ିଲା କର-ପତର ।

ଭାଙ୍ଗି ଦେଲା ବଳ-   ବସୁନ୍ଧା ଉଦ୍ୟାନ—
ଲଜିକାର ଅଭିମାନ,
ଗୋଲାପ କଣ୍ଠକ—   ବନବୀର୍ଯ୍ୟ ବୋଲ
ବାସନ୍ତ ତ ତା ସମାନ ?
ସୁନ୍ଦରୀ-ଦର୍ଶନ   ଶୂନ୍ୟ-ଅବସର
ପାଇଁ ଅବଳମ୍ବେ ମନ
ଆନନ୍ଦ ବିହୀନ   ଯୁଗ ଯୁଗପତି
କରିଲେଇ ଆଇନ ।
ସୁକୁମାର କଥା-   କଳଶ ସଦୃଶ
ବରାହଙ୍କ ଅମନ୍ତ୍ରଣ
ଶିଖା-ସଦୃଶ-   କୁଳଶ, ନଳୀନା-
ନାହିଁ-କଣ୍ଠକ ପୁରଣ ।
ମୃଦୁ ମନୋହର   ଜଳେବରେ ଦେଖି
ବଳୁଳର ପରିଚୟ
ବରାହଲେ, “ଆଦା   ରାଜକନ୍ୟା ଭନ୍ନ
ସମର ଚନ୍ଦ୍ରା ଅସଦ ।
ବିଷାଦିତ ହୋଇ   ପଡ଼ୁଛି ତଥାପି
ଲଜନା-ଲବଣ୍ୟ-ପ୍ରଭା,
ସର୍ପା ଶିବ-ଜଟ-   ଚନ୍ଦ୍ରକା, ଶୈବାଳ-
ଦେଖିତ-ପଦ୍ମିନୀ ଅବା ।

Keywords: child sexual abuse; disclosure; disclosure strategies

2

କୁମ୍ଭ ତଳେ ଥୋଇ ସ୍ବଦଳ ଶୁଖିଲ
 ସଲଗାଇ ଦେଲେ ଛଡ଼ା
 ସଜା ହୁଏେ ରାଜ- ପୁର-ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ-ବନ୍ଧୀ-
 ଛବିର କରଇ ଡାକି ।
 ପାଣି ପଦ୍ମରାଜ- ପଞ୍ଚବ ଯହିଁରେ
 ନବ ଗୁଣ-ସୁଷ-ବଦ୍ଧି,
 ତାହା ଗଢ଼ା ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ- ଶିଳ୍ପୀ ହସ୍ତେ, ଏହା
 ବସି ଶିଳ୍ପୀ ଛନ୍ତି ଗଢ଼ି ।
 ଭବନ୍ତି ନରେଶ, “ଏ ଶୋଭିବ ତ ନା
 ନର-ରାଜ୍ୟ-ଉପବନ୍ଧେ,
 ଅବା ଚରଦଳ ଥିବ ତପୋବନ-
 ସଉନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନେ ।
 ଲତା ନୁହେଁ ବାମା ବ୍ୟାଧା-ମାନସ-
 ଲତା-ରୁକ୍-ଶୋଭା ପୁର,
 ଭାବଦେବୀ ଶିର- ସୋମ୍ୟ ଏ ବୁଝଣ
 ପୁର ଅମୂଲ୍ୟ ଅତୁଲ ।
 ପାତ୍ର ପୂଜାପାଇଁ ଆଉ ଏ କୁସୁମ,
 ଧନ୍ୟ ମୋ' ନେତ୍ର-ରମ୍ୟ,
 ଭାବେ ତା' ମଧୁର- ସୁଧା ପାନ ଦଲ
 ପାଇ ଶୁଭ ଅବସର ।”

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦେନ ନିଆଇ ଦେଖି
ନବପୁଷ୍ପ ଉଦ୍ଭବନ,
ଅନନ୍ତପ୍ରସ୍ଥ ଦେଇ ଶୂନ୍ୟନା
ନୟନ ପଡ଼ିବ ମନ' ।

ନ ପୁଣି ପୁଣିଲୁ ପର ହୋଇଗଲା
 ପ୍ରସନ୍ନ-ବଦନେ ହାସ,
 ରହୁ ନ ପାରିଲେ ନ କରି ସେ କଥା
 ସଙ୍ଗୀତଠାରେ ପ୍ରକାଶ ।
 ଅନନ୍ତଗନ୍ଧଦେ କୋଇଲେ ସଙ୍ଗୀତ,
 “ଅସ ଅସ କେତେ ମିତ,
 ଦେଖ ମୋ ନିଆଳୀ ହୋଇ ପାଇଅଛି
 ଅଳ ନବକୁସୁମେ ।”
 ଅଧୁନ ମଧୁର ହାସ ମିଶିଥାଏ
 ବରବର୍ଣ୍ଣନା ବଚନେ,
 ଲକ୍ଷ୍ମୀର ସମ୍ବେଦ ନ ପୁଣି ସେବନ
 ଶର୍ବରୀ ଥାଏ ଗୋପନେ ।
 ବାମା ଅମଳଶେ ‘କାହିଁ କାହିଁ’ ବୋଲି
 ଅସି ସହଚରୀଦ୍ୱୟ,
 ଦେଖି ଅରମ୍ଭିଲେ ଚଉକଳ ବୁଲି
 ନିଆଳୀ-ପ୍ରଶାଂସାତପ୍ତ ।
 କେ କୋଇଲି ଦେଖି, “ଏ କହିଛି ଅଳ
 ପୁଣିବ ସତେ ଗଳନ”,
 ଅପରି ବୋଇଲି, “ଏହି କୁସୁମଟି
 ପୁଣିବ ଗତ ରଜନ ।”

ପ୍ରଶ୍ନ-ଉତ୍ତର ।

ପ୍ରିୟମ୍ବାଦା ତହିଁ   ବୋଇଲେ, “ସଦାତ,
ହୋଇଛି ଶୁଭସମୟ,
ସଦ୍‌ବିଚାର ସଙ୍ଗେ   ବଳ-ତୋଷିଣୀର
ଦେବତା ପରମ୍ପରା ।”

ଶକୁନ୍ତଳା ହସି   ବୋଇଲେ, “ବିବାହ—
ସବି ମୋତେ ଜଣା ନାହିଁ,
ଜାଣିଥିଲେ ତୁମ୍ଭେ   ସୁବେଦିତ ହୋଇ
ସେ ଶୁଭ ଦିନ ବଢ଼ାଇ ।”

ପ୍ରିୟମ୍ବାଦା ତହିଁ   ବୋଇଲେ, “କୁମାର,
କରଥାତ୍ରେ କେବେ ସତ୍ୟ,
ତୁମ୍ଭ ପରମ୍ପରା—   ସୁବେଦିତ ଦେବାକୁ
ଅମୃତ ଥିବ ମୋ’ ସ୍ବର ।”

ସକଳବଦନେ   ବୋଇଲେ ଶ୍ରୀମତୀ,
“କେତେ କଥା ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ,
ଉପସ୍ଥିତ କାର୍ଯ୍ୟ   ନ କର ପ୍ରଥମେ
ରକ୍ଷଣେ କଥା ଅଣ ।”

ଏହା ଶୁଣି ବାଳା—   ପରମ୍ପରା-ଅନ୍ତା
ଅନୁରୁଦ୍ଧ ନୃପ ମନେ,
ସେ ଅନ୍ତା-ବେଶ   ପରମ୍ପରା ଦେଲେ
ଦକ୍ଷିଣ ବାହୁ ସମ୍ମାନେ ।

ମନ ପ୍ରତି ଶୁକା ବବେକ ବୋଲଇ

‘ସମ୍ବେଦ-ମିଷ୍ଟ-ରହିନେ,

“କବି ସ୍ବାଧୀନତା ଏ କି ଅଜ୍ଞ ତୋର

ପର ଦୃବ୍ୟ ଯୁକ୍ତେଇନେ ?”

ମନ ବୋଲେ, “ଏ ତ ଶବ୍ଦ-ଗରବ—

ଅନୁସୂଚ-ରଚନ,

ରାଜତ୍ୟାଜ୍ୟ ନୁହେଁ ହେଲୁଠାରେ ତୁହି

ପ୍ରଥମ-ଦୃଷ୍ଟି-ପତନ ।”

ବବେକ ବୋଲଇ, “ବିଷିନିନିତ ଏ

କୃଷ୍ଣ-ପ୍ରତିବନ୍ଧ-ତାଗୁ,

ଶନ-ମଣିଜ୍ଞାନେ ଲୁଚି-ମୁଚି-ଜଳ

ଝପାଇଲେ ଯିବ ମାରା ।”

ପ୍ରିୟମୁଦା ତେଣେ ବୋଲଇ, “ସନ୍ଦର୍ଭ,

ଏହି ରାଜ-ପୁରୋଦିତ

ସ୍ମରକ କି ମୋତେ ରାଜବର-ପ୍ରେମ—

ଲେଲୁପ ତୋ’ ଚଳ-ଚିତ୍ତ ?”

ଭବିଲେ ନରେଶ, “ଗଗନ-ବିହାରୀ

ଭଲ୍ଲୁ ମଣ୍ଡିଲି ଯାହା,

ସ୍ବର୍ଗ-ଭୂତ-ମୁଦୁ— ଜ୍ୟୋତି-ପୁଣ୍ୟରାଶି

ପର ଦିଶିଲୁଣି ତାହା ।

ପ୍ରଣୟ-ପଞ୍ଚସ ।

ସଜ-କୁଳ-ପିନ୍ଧୁ— ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରମ୍ୟ ଏ
କଥାରୁ ସାଉଁଛ ଜଣା,
କିନ୍ତୁ ନ ଜାଣିଲି ବନ-ବିନୋଦନ
କି କାରଣେ କରନଳା ।

ମୁନି କହୁଛନ୍ତି, ଅଶ୍ରମେ ଅଛନ୍ତି
ମନ-ସୁତା ପିକୁନ୍ତଳା,
ସଖୀ ବାନ୍ଧ୍ୟ କହେ, ରାଜବରଣୀସ୍ତ୍ରୀ
ସୁକୁମାର ସୁକୁନ୍ତଳା ।”

କୌତୁହଳ-ରଥ ଚଢ଼େ ରାଜା ମନ
ଏ ରହୋଦ୍ୟୁତ ବେଳେ,
କିନ୍ତୁ ରହୁଥାଏ କୌତୁକ ଦର୍ଶନ
ପ୍ରଲେଭର ନିବେଦନେ ।

ଭାବେ, “ରାମେ ଯଦି ନାହିଁ ଏହି ସ୍ଥଳ—
ସ୍ବର୍ଗସି-ରୂପ-ନିଧି,
ଝୁରୁର ମାୟା— ପାଇଁ ଅଜାବକ
ଦେଖାଇଲା ଅଳ ବଧ ।

ଦେଖୁଅଛୁ ଯାହା ସତ୍ୟ ନା ସ୍ବପ୍ନକ
ଯିବ କି ସଦୃଶା ଭାବି,
ସୁଖ-ସ୍ବପ୍ନି ଅଛୁ ଦେଖି ନା ପାଉକ
ଦେବ-ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ-ଗୋରୁଣୀ ।

ଅନନ୍ତସ୍ତା ବାକ୍ୟେ   ହସି କେନ୍ଦ୍ରଳା
 ବୋଇଲେ, “କହିଲ ସତ,”
 ହସାହସି ହୋଇ   ସଖୀହସୁ ଗଲେ
 ଗାୟନ୍ତୀ ଶୂଳ ମନୋରଥ ।
 ଶକୁନ୍ତଳା କଳା   ସିଂହ ଅରଣ୍ଡିରେ
 ନବମାଳିକାର ମୂଳେ,
 ମଧୁକର ଏକ   ଉଡ଼ୁଲ ଏକାଳେ
 ସେ ସିଂହ ନିଅଣୀ ପୂରେ ।
 ଭୃତ ପୁଣି ବସି   ବସେ ବାରମ୍ବାର
 ସୁଦର୍ଶ-ମୁଖ-ମଣ୍ଡଳେ,
 ବିଚାରିବ ହେଲେ   ଉଡ଼ୁଥାଏ ପୁଣି
 ମୁହୂର୍ତ୍ତମୁହୂର୍ତ୍ତ ଉଡ଼େଇ ଚଳେ ।
 ଦୀର୍ଘ ଶୁଣୁଥିବେ   କେତେକେଳେ ଥରେ
 କରୁନାଏ ପ୍ରବନ୍ଧିଣୀ,
 ଯଦି ଯାଏ ତହିଁ   ଥାଏ ଚପଳାର
 ନୟନ ପଲକସ୍ଥଳ ।
 କର ଶୂଳ ଲଭି   ଉଠି ରୁଦି ହୁଅ
 ତେର ବଃ ଶ୍ରୀବା ଲଭି,
 ଅଳ ତତ ତେ   ନର୍ତ୍ତକ ଲଭିରେ
 ପଥଥାଏ ଚଳାପାଞ୍ଜୀ ।

ଏ ନୃତ୍ୟଦର୍ଶନ-   ରାଗ୍ୟ ଲଭିବାକୁ
 କେହି ତ ନ ଥିଲେ କହ,
 ସୁରାଜନା ନୃତ୍ୟ   ମରସ ମଣନ୍ତେ
 ଦେଖିଥିଲେ ସୁରପତି ।
 ଲହାବରହୁତ   ସ୍ୱାର୍ଥବଳତତ
 ହିତଶ-ବନତା-ନାଟ,
 ସାରାନ୍ୟ-ଶୋଭିତ   ଲସ୍ୟ କେବେ କାହିଁ
 ଦେଖିଥାନ୍ତୁ ସୁରରାଜ ?
 ନ ପାରିଲେ ଦେଖି   ଅଶି ମ-ପ୍ରଣୟ-
 ତଳଚିତ୍ତ ବିକସ୍ତାନ,
 ଘନ-ପଞ୍ଚବତ-   ଚରୁ-ଅନ୍ତରାଳ
 ରସା ବଳ ତାଙ୍କ ମାନ ।
 କେବଳ ହସ୍ତିନା-   ସାବରୌପ ଗୁହଁ
 ହୋଇଗଲେ ପ୍ରମୁଦୁର୍ବ,
 ଦ୍ରବି ନ ପାଇ ଯା   ପବି କଲେ ହୃଦ
 ଏ କଥା ଏକା ଅରୁତ ।
 ଥୁଆରେ ସୁନ୍ଦରୀ   ସଖୀଙ୍କି ଭାବିଲା,
 “ଅସ ଅସ ପ୍ରାଣମିତ,”
 ସେ ଶମ୍ଭୁର ବାଣୀ   ହୋଇଗଲା ସେହି
 ଲସ୍ୟ-ସହଚର-ଗୀତ ।

~~~~~

* ମଧ୍ୟରୁ ୧-ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ।

କେଉଁ ଦୁର୍ଜନ ସେ, ଦୁଷ୍ଟ-ପ୍ରତାପ
ପଥ ନାହିଁ କି ତା ବଞ୍ଚେ ?”

ପାଇଁ ଅବସର ନୃପତି ସହର
ପାଇଁ ଶତ୍ରୁକାୟାସ
ବୋଇଲେ, “କି ହେଲା, କି ହେଲା ସୁଶୀଳେ,
କେଉଁ ଖଳ ଦିଏ ଦାସ ?

ଭୟ ନାହିଁ ଭୟ ନାହିଁ ଗୁରୁଶୀଳ,
ପୌରବ ବୁଝଇ ଥିଲେ,
ଅକଳା ଅରଣ୍ଡ- ଉପଦ୍ରବ କେତେ
କାହିଁକି ସହବେ ଭଲେ ?”

ବେଶିଲ ସୁନ୍ଦରୀ ସମ୍ମୁଖେ ଅସୁବ-
ସୁନ୍ଦର ଯୁବକବର,
ଅନ୍ଧବନ୍ଧୁ କି ସେ ଅନଳ ଅଥବା
ନରକୁଣ୍ଠୀ ସୁଧାକର ?”

ବକନ-ଘଣ୍ଟି ଥରେ ଗୁଡ଼ ତାଙ୍କ
ମୁଖ କଲ ଅବନତ,
ଲଜକୁଳୀ ରତା- ଅଙ୍ଗେ କି ସହସା
ଲଗିଗଲା କାହା ହସ୍ତ ?

କି ବହୁବ କିସ ବେନ ବହୁତ
ଭାବି ନ ପାରିଲା ମନେ,

ପ୍ରଣୟ-ବଞ୍ଚଣ ।

ବିମ୍ବୁ-ଜାମୁଡ଼ ବ୍ୟାପି ଗଲ ତାର
ସବୁସା ଦୂର-ଗଗନେ ।

ଲଜ୍ଜା-ସଦୃଶ ସଜାଡ଼ିଲେ ବାଳା-
ଗନ୍ଧାର-ବ୍ୟସ୍ତ-ବଳୁଳ,
ନୟନଯୁଗଳ ରହିଲା ନୃପତି-
ତରଣ-ତୁଣ୍ଡେ କେବଳ ।

ମଝିଲା ବିଲେଇ ତଳେ ରଙ୍ଗ-ପାଦ
ସମୁଦ୍ଧୁଳ ନୟନଂଗୁ,
ମୁଦେ ମୁଁ ତହଣୀ ବନ୍ଧୁଜବାଧର-
କୁନ-ଦନ୍ତୀ-ବସୁମତ ।

ଜରବେ ନିଶ୍ଚଳେ ଠିଆ ହେଉଁ କ୍ଷଣେ
ସଖୀଏ ପଡ଼ିଲେ ମନେ,
ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଚାହିଁ ନ ଚାହିଁ ସେ ଦୁହେଁ
ରୂପଗତ ତତକ୍ଷଣେ ।

ସଖୀକୁସୁ ଦେଖି ସୁବା-ମୁଁ ଶାନ୍ତ
ଗମ୍ଭୀର ପ୍ରତିଭାକୁ,
“ସତେ ନ ଦୁଷ୍ଟନ୍ତୁ ?” ବୋଲି ଭାବ ମନ୍ତ୍ରଣ
ମନେ ହେଲେ ଅବସିତ ।

ମଧୁରେ ବୋଇଲେ, “ତପୋବଳେ ଅମ୍ଭ
ନାହିଁ ଅନ୍ୟ କିଛି ଭାବ,

କରୁଥିଲୁ ଆମ୍ଭ ପ୍ରିୟସଖୀ ପ୍ରତି
ଉପଦ୍ରବ ମଧୁକର ।”

ସମ୍ଭ୍ରମେ ବଳୟ— ବାକ୍ୟେ ପ୍ରିୟମୁଦା
ଜାକ ତାଙ୍କୁ ଚରୁତଳ
ପ୍ରସାରତ କର— ଯୁଗେ ଦେଖାଇଲୁ
ଅସନ ଚକ୍ରଶୋପଳ ।

ବସନ୍ତେ କରେଣ ପାବ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ୟପାଇଁ
ସଖୀଙ୍କି କଲୁ ଲଜିତ,
ଜାଣି ତା ନୃପତି ବୋଲିଲେ, “ଅତିଥି
ହୋଇଅଛି ସୁସେବିତ ।

“ମଧୁମୟ ପ୍ରିୟ ବ୍ୟବହାର ତୁମ୍ଭ
କରୁଅଛୁ ଆପ୍ୟୟିତ,
କ୍ଷଣେ ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରିୟେ ବସିଲେ ହେବ ମୋ’
ଅନନ୍ଦ ଶତଗୁଣିତ ।”

ଅତିଥିତୋଷଣ ଉପରୋଧ ହଳେ
ତୋଷେ ତରୁଣୀଏ ରହି,
“ତୁ ବସ, ତୁ ବସ” ବୋଲି ଲଜିତରେ
ହେଲେ ଥରେ କହାକହି ।

ବସିଲେ ତନୁହେଁ ପରସ୍ପରେ ହସ୍ତ
ଗୁପ୍ତି ଗୁପ୍ତକଳ ହଳେ,

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ଏ ରତନ ଶ୍ରେଣୀ- ଥାଏ ସେହେ ନୂର୍
ଅଳକାରେ କରୁଥିଲେ ।

ନୂପୁର କୌରବ ଦେଶପାନ୍ଥ ଜାଣି
ନ ଜାଣିଲା ପରି କରି,
ଚରଣୀ-ମୂଲର- ଅସୁର-ମଧୁର-
ଶୃଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କ ରହି ।

ମୁନିକୁମାରୀ କୁଞ୍ଜ ବାରତା
ପଶୁରନ୍ତେ ନୂପକର,
“ରବିଘଣ୍ଟ କୁପା- ବଳେ ସଦାଶୁର”
ସଙ୍ଗୀତ ଦେଲେ ଉଦ୍ଧର ।

ନରେଶ ବୋଲିଲେ “କୁମାରକବି
ବଦନର ପ୍ରସଂସିତ ।

କହୁ ଦେଇଅଛି ପ୍ରଥମରେ ତପୋ-
ବନର ଶୁଭ-ବାରତା ।

ପ୍ରଣିତନକର ସମ ରୂପ ବନ୍ଧୁ
ଅମାତ୍ୟଙ୍କ ବ୍ୟବହାର

କରୁଅଛି ଏହି ପଦେ କଳକୁ
ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରମୋଦୀ ।”

ପଶୁରବାପାରି ମନୋହର-ବସ୍ତ୍ର
ଅଳଙ୍କାର ପରିବସ୍ତ୍ର ।

ସିନ୍ଧୁ-ଗାଦି ପଥ ଭଠି ପଛୁଆଏ
ବାଲାଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ହୁଏ ।

ଅନୁସୂୟା ସଙ୍ଗେ ପ୍ରିୟମୁବାଙ୍କର
ଲୁଗାଥାଏ ଠାକୁର,

ବଳମ୍ବ ନ ସହ * ପ୍ରିୟମୁବା ଭଉଁ
ସୁଦୃଢ଼ ଅସ୍ତ୍ରର ରସ ।

“ଧୀରମଣି କେଉଁ ବନ୍ଧ-ବୁଝା, କେଉଁ
ରାଜ୍ୟ ଭର ଅସୁନ୍ଦର

ଏଡ଼େ ଅନୁକ୍ରମେ କଲେ ସୁଶୋଭିତ
ଏ କଲେ ଅସି ପୟର ?”

ବାଜା ବାଦ୍ୟେ ନୃପ ପ୍ରତିବାଣୀ ଦେଲେ
“ସୁରୁ ବାଣେ ମୋର ଜନ୍ମ,

ଦୁର୍ଦ୍ଦମ-ଦମନ ପୁରଜା-ରଞ୍ଜନ
ଚରଣେ କୁଳ-ବର୍ମ ।

ମୁଗମ୍ବାବିହାର ମଧ୍ୟେ ତପୋବନ
ବରପନେ ହେଲା ମନ,

ତପୋବନେ ସୁମ୍ନ ରାଜ-ନାମ ଶୁଣି
କରଅଛି ଅଗମନ ।

ଦେଖୁଅଛି ସଖୀ- ବନ୍ଧୁ ଭୁଲେ ଏହି
ତପୋବନ-ଅଳଙ୍କାର,

ପ୍ରଶ୍ନ-କ୍ଷଣ ।

ତପସ୍ୟାର ପଳ— ରୂପିଣୀଙ୍କ ପୁଣି
 ତପସ୍ୟା ନ୍ୟବହାର ।
 ବିପ୍ଳବ ସହଜ କୌତୁହଳ ଅତି
 ଜାତ ହେଉଛି 'ମୋ' ମନେ,
 ତର ବ୍ରହ୍ମରାଜ୍ୟ କଣ ମହାଭୀଷ
 ପ୍ରଣୀ ପାଇଲେ କେପନେ ?
 ଶ୍ରୀ ବିଦ୍ୟାଦା କହିଲା, “ଏକଦା
 କହିଲେ ତପୋଧନ
 କଠୋର ତପସ୍ୟା କରବାର ଦେଖି
 ଶାନ୍ତିରେ ମେଘ-ବାହନ ।
 ତପୋଧନଙ୍କର ତପୋଧନ ହୁଏ
 ନେବାପାଇଁ କଉଶଳେ
 ମସକା ପ୍ରେରଣେ ମେଳିବା ସୁନ୍ଦର
 ଅସିଲେ ଅବଲୋକନେ ।
 ତାଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ର କରେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣପ୍ରକର
 ଅମୋଗ ଭେଦେ କ୍ଷେପଣ,
 ଶତ୍ରୁକା ନବ- ରମଣୀୟ ରହି-
 ରତା ତହିଁ ଉତପଳ ।
 ତାତ କଣ୍ଠର ସତନେ ଏ ବନେ
 ହୋଇଅଛି ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ,

~~~~~

[illegible]

ସୀମା ପ୍ରାନ୍ତେ ଥାଇ   ଭବ୍ୟ ଦଗରୁ
କରୁଥାନ୍ତି ଅବନୀ ।

ନୃପତି-ନୟନ- ଅବସ୍ଥା କଲେ
 ଗୋଲୁଗାଧି ଟଣାଟଣି,

ନୃପ-ନେତ୍ର ଦେଲୁ   ସେ ଗୋଲା-ସାଗର-
ତରଙ୍ଗେ ଶୁଦ୍ଧ ତରଣୀ ।

ଥରେ ଥରେ ମିଶା-   ମିଶି ହୋଇଯାଏ
ବେନେଇର ଗୁରୁ ନେତ୍ର,

ଅଲୋକିତ କରେ   ଚମତ୍କାର ଡେମ୍-
ସୌଦାମିନୀ ଦୁବ-ସ୍ନେହ ।

ଦେଖିବାରୁ ଅଙ୍ଗ- ଲବଣ୍ୟ ନୃପଙ୍କୁ
ନ ମିଳଇ ଅବସର,

କିନ୍ତୁ ନବମୁଖୀ ବାମା ଦେଖୁଥାଏ
ବାହାର ଚାହିଦା ପଛରେ ।

ଭୂମିଆଦି ଯାହା ପାଦରେ ଅଶ୍ରମ-
ପଦର-ପଦର-ଧୂଳି,

ଧୋଇଦେଇ ଯୋଡ଼ୁ ଦେବା ପାଞ୍ଚ ବରୁ
ଥାଏ ଚରୁଣୀ-ମଉଳ ।

ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବତ୍ ମନେ ମସ୍ତୁତେ ତଳତ
ଦେଇ ଅଭୟ ସହାର

ସ୍ୱର୍ଗ-ଚକ୍ର ।

କରନ୍ତା, କରନ୍ତେ   ସଖୀମାନେ ଯଦି
ତହିଁପାଇଁ ବଳାହାର ।

ଏକାଳେ ସଦୃଶା   ବନଗଜ-ଭୟ
କହଳ ପଡ଼ିଲୁ ବନେ,
ଉଠିଲେ ଗାମାଏ   ଅଳାଇ ସଦୃଶ-
ଭୟ-ଚକ୍ର-ନୟନେ ।

ପୁଣି କେ କହଲୁ,   “ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ନଭେଶ
ମୁଗ୍ଧାବଦ୍ଧାରେ ଅସି
ତପୋବନ ମଧ୍ୟେ   ତେଜେ କରୁଛନ୍ତି,
ସ୍ୱାବଧାନ ବଳବାସି !

ଅନ୍ଧ ଗଜ ଦଳ-   ବଳ ଅଗଣିତ
ବନେ ଅସିଲେଣି ମାଡ଼ି,
ଭୟେ ଜବରଣ   ଭବସ୍ୱରା ଦେଉ-
ଛନ୍ତି ଚରବାର ଛତ ।

ଅସ୍ମଦ୍‌ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣିତ   ଧୂଳିପଟଳରେ
ଅଛନ୍ତି ଦେଲଣି ବନ,
ସେ ଧୂଳିପଟଳ   ବନ-ତରୁ ଗ୍ରାସି
ଉଠୁଛି ବେଦ ଗଗନ ।”

ଦେଖି ଦେଖି ଏକ   ଭୂରଙ୍ଗଶାବକ
ବଉଡ଼ି ଅସି ନିଶ୍ଚଳେ

ଚିଆ ହୋଇଗଲା ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କର
 ଲମ୍ବିତ ବଳୁଳାଞ୍ଚଳେ ।
 ପୁଣି ଶୁଣିଗଲା, “ପ୍ରକାଶ ମାତଙ୍ଗ
 ହେଉଅଛି ସମୁଦ୍ର,
 ପ୍ରକାଶ ପାଦପ- ଶାଖା ଭଲ ଭଲ
 ଭଜିଗଲାଣି ତା ରବ ।”
 ସସମ୍ଭ୍ରମେ ନୃପ ଗାହୋଥାନ କୁର
 ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ ଗମନେ,
 କିନ୍ତୁ ତରୁଣୀଙ୍କ ପକ୍ଷ ଶତ୍ରୁବାକୁ
 ଖେଦ ହେଉଥାଏ ମନେ ।
 ସଖୀଙ୍କି ବୋଇଲେ, “ଯାଉଛି ଦେଖିବ
 କରୁପେ ଆସି ବାରଣ
 ତପୋବନେ ପଶି ଉପଦ୍ରବ କରେ,
 କରବ ତା ନିବାରଣ ।”
 ଧୂଷ୍ଣତା ମୋ’ ମନେ ନ ଧରବ ବୋଲି
 ଭରସା କରେ ମୋ’ ମନ,
 ତଥାପି ଅତିରେ ଆସି ପୁଣି ତାହା
 କସଲ ନେବି ମାର୍ଜନ ।”
 ସଖୀଏ ବୋଇଲେ “ଅକସ୍ମ ସହାର
 ନ କରି ହେଉଛି ଶଶ୍ଵ,

ପ୍ରଣୟ-ବଞ୍ଚନା ।

ପ୍ରଳୟଭୀତି ନ ଦେଲେ ଅନ୍ୟ ହେ
ହୃଦ ହେବ ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ।”

ନୃପତି ବୋଇଲେ, “ଏପରି କଥାକୁ
ନ କହ ନ କହ ଆଉ,
ତୁମ୍ଭ ପ୍ରୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର ଭୁଲି
ନ ପାରିବି ଜୀବ ଥାଉଁ ।

ଦେନ ଯାଉଅଛି ମୃତ୍ୟୁ-ତନୟୀଙ୍କ
ନିକଟରୁ ପ୍ରୀତି-ରାଶି,
ବନ୍ଧକ ନ ଦେଲେ କିରୁପେ ବିରାଟ
କରିବ ତ ଦେଖି ଗୁଣ ?”

ଏହା କହୁ ହେମ— ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠସ୍ଥ କାଢ଼ି
ଅଙ୍ଗୁଳରୁ ତରଳରେ
ଶିକୁଳୁଳା କର ପର ଅଙ୍ଗୁଳରେ
ମନ୍ତ୍ରିଦେଲେ ପ୍ରେମରରେ ।

ଚଳିଲେ ନୃପତି ତରଳର କଳ୍ପ
ପଛକୁ ଦୃଷ୍ଟି ମନ,
ପ୍ରଧାବିତ ରଥ— ପଛକୁ ଉଡ଼ିଲ
ଦୁର୍ଜୟ ଥିବ ଯେପରି ।

କର ପରଶର ସୁଖରେ ପରଶ
ହେଉଥାଏ ସୁଲକ୍ଷଣ,

ପୁଲକ ବଳରେ   ବଳହୀନ ଭାବର
ହୋଇଗଲା କବଳିତ ।

ସଖୀଯୁଗ ଧରି   ଶକୁନ୍ତଳା କର
ମୁଦ୍ରା କଲେ ଦର୍ଶନ,
“ହୁସ୍ତୁ” ବିବର୍ତ୍ତ   • ଧରଘଡ଼ ସେହ
ନବ-ପ୍ରେମ-ନିବର୍ତ୍ତନ ।

ପରସର ମୁଖ   ଚୁହାଚୁହୁଁ ହେଲେ
ଜନହେଁ ହୋଇ ଚକିତ,
ଶକୁନ୍ତଳା ପ୍ରାଣ   ଅଛି କି ନା ଦେହେ
ନ ହେଲା ତାଙ୍କୁ ବିଦ୍ଧ ।

କି ଏକ ନିଶାନ—   ଭାବ-ସ୍ତୋତ ବେଗେ
ଭସିଗଲା ତାର ପ୍ରାଣ,
ହସି ହସି “ସାଉଁ   କୁଟୀରକୁ” ବୋଲି
ସଖୀଏ କଲେ ପ୍ରୟାଣ ।

ସଖୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ   ଚାଲିବାକୁ ବାଳା
ପାଦରେ ନ ହେଲା ଶକ୍ତି,
ଗୁଲ୍ ଗୁଲ୍ ଦୃଷ୍ଟି   ଅକର୍ଷିତ ହେଲା
ପୁନଶ୍ଚ ନୃପତି ପ୍ରତି ।

“କୁରୁକଟ କଥା   ଲଗିଗଲା” ବୋଲି
ସଖୀଙ୍କି କହୁଲା ଛଳ,

ପ୍ରଶ୍ନ-କ୍ଷେପ ।

ହିସ୍ତମୁଦା ବୋଲେ, “ପ୍ରଭୁବଳ କଣ୍ଠା
ମୀନାସି ଗଲୁ ବ ଗଲୁ ?”

ନ ଦିଶିଲେ ରାଜା   ବାଳା ନେହେ କହୁ

ହୁଏତୁ ନ ହେଁଲେ ହୁଏ,

ଜନ୍ମ ଗଣ ବଳେ   ପବନା ଜୀବନେ

ନବୀନ ପ୍ରଣୟାଙ୍କୁର ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ସର୍ଗ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ସର୍ଗ ।

ପ୍ରଥମ-ପଲ୍ଲବ ।

ଶିବରେ ସହର   ଯାଇଁ ନରବର
ଆଦେଶିଲେ ଭୃତ୍ୟଗଣେ,
“ଗଜ ବାଜ ପଦ୍ମ   ନ ଛାଡ଼ି କାନନେ
ବନଜେ ରଖ ଯତନେ ।”

ଶିବରମଣ୍ଡପେ   ବସି ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ-
ସ୍ଥାନ ଅଙ୍ଗୁଳିର ଗୁଡ଼ି
ଭବିଷ୍ୟେ, “ସୁନା   କରପଣ ସୁଖ
ପାଇଇ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠପାଇଁ ।”

କନ୍ଦୁ ଅଣିଥିଲେ   ନଅଳା କୁସୁମ
ଗୋଟା ଗୁରୁ ଥିଲା କରେ,
ସୁନାସିଂହର   ପ୍ରିୟ ପୁଷ୍ପ ମଣି
ଆସ୍ରାଣିଲେ ସେହରରେ ।

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

କୁସୁମ ବାସକୁ ଭବିଲେ ନରେଶ,
“ଅଙ୍ଗୁରାୟ ବିନୟେ
ସୁନ୍ଦରୀର କର— କମଳ ସୌରର
ଅସିଦ୍ଧ ସ୍ୱର୍ଗ ସମୟେ ।”

ସୁନ୍ଦରୀର କର— ପଞ୍ଚବ ମାଧୁରୀ
ବାରମ୍ବାର ମୁର ମୁର
ସୁଲୁ ଶୁଦ୍ଧି ଶୁଦ୍ଧି ଅପୂର୍ବ ଅମୋଦେ
ପରଶକୁ ଦେଲେ ଭର ।

ଅମୋଦ-ଦ୍ରବରେ ଅଶା-ବାତ ଉଠି
ବାହାର ହୃଦୟ-ଧାର
ବହୁଗନ୍ଧ ଲଭ ବାମା-ନବ-ପ୍ରୀତି-
ଲକ୍ଷଣ-ସୁଦ୍ଧ- ଅସାର ।

ଯୋଷା ଥିଲା ଶୋଭା— ରତ୍ନାକର, ତାର
ସାରଳ ସୁଦ୍ଧ ଗଗନ,
ନୃପତି-ଅସାଦ— ଅଗମନ ଶୂନ୍ୟ
ଜାଦିଥିଲା ଲଜ୍ଜା-ଦଳ ।

ଅପାଳ-ଦର୍ଶନ— ଶଶସୁର ଲଢ଼ି
ନୃତ୍ୟ କର ବାରମ୍ବାର
ନାୟ କରଥିଲା ନୃପ-ଚର-ଦେଶ-
ନୟନସ୍ୟ-ଅଳଙ୍କାର ।

ଶକା-ଦୃଢ-ଧାର   ଧଳା ଚଢ଼ି
 ସେହି ରକ୍ତାବର ଲସେ,
 ପଥ ଗୋଟି ଗୋଟି   ବାହା-ନିୟମ-
 ନିବିଡ଼-କାଳ-କସେ ।
 ଦେଖିଲୁ ନିକଟେ   *ବାମା-ସା-ଦୃଢ଼
 ହୋଇ ତାର ଅନୁକୁଳ
 ସଙ୍ଗ-ସଙ୍ଗୀ   ଶୁଣି ଦେଇ'ଛନ୍ତି
 ଦୁହେଁ ହୋଇ ଦୁଇ କୁଳ ।
 ସମ୍ମିତେ ମୁଦ୍ରା-   ଶୁଣି ସେ ପଥେ
 କୁଅର ଅସିଦ୍ଧ ବଢ଼ି,
 ଶକା-ଦୃଢ-ଧାର   ସାଗର-ଅଙ୍ଗରେ
 ଅନାୟାସେ ଗଲ ପଡ଼ି ।
 ଦୃଢ଼ ଗଲୁ   ବିବେକ ଲେଖିଲୁ
 ଅଙ୍ଗ-ସମ୍ମିଳନ-ପଥ,
 ଉଭା ହୋଇ ମନ   ବୋଲୁ, “ବିବେକ
 ପୁରୁଷ ତୋ ମନୋରଥ ।
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖିବୁ   ହୋଇ ପାଇଅଛି
 କର କର ସମ୍ମିଳନ,
 କର ସମ୍ପର୍କଣେ   ଦୁହିଁକୁ ଅମଳ
 ନ ଥିଲୁ ବାଳାର ମନ ।

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ମନର ସମ୍ମତ   ଥିବା ବ୍ୟୟରେ
ପ୍ରମାଣ ପଦ୍ୟପି ଗୁଡ଼ି,
କୁରୁବକ କଥା   ଲଗାଇ ଗୁଡ଼ିଲ,
କହ କ ବରନ୍ତା ଆଉ ?

ବୋଲୁ ଅବା ତୁ   ବାଳକାର ମନ
ଅଧୀନ ଅଟେ ପିତାର,
ବାଳକା ନୁହେଁ ସେ   ଯୁବକ, ତା ମନେ
ନାହିଁ ପିତୃ-ଅଧିକାର ।

ସ୍ବାଧୀନ ଯୁବକ   ସ୍ବାଧୀନ ମନରେ
କରନ୍ତ କର ଅର୍ପଣ,
ସାକ୍ଷୀ ସାକ୍ଷୀକ୍ଷୀ,
ସାକ୍ଷୀ ତୋ ହୃଦୟ,
ସାକ୍ଷୀ ପାଶ ଶାଶ୍ବତଶ ।”

ବିବେକ— “ସେହି ସ୍ବେଚ୍ଛାରୁ   ଶୁଣି ମନବର
ହୃଦୟ ପଦ୍ୟପି କୁହ ?”

ମନ— “ତର ତପଃଶୀଳ   ମୁକ୍ତ ବିବେକ
ନୁହେଁ କ ତୋରୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ?”

ବିବେକ— “ସେ ତର ବନନେ   ହୁଳହୁଳ କାହିଁ,
ତଳା ହୋଇ ନାହିଁ ପାଣି,”

ମନ— “ସାୟନ-ବଦନେ   ହୁଳହୁଳ ଦେଲେ
ସବୁକ୍ଷେ ପ୍ରଭୁକରଣୀ ।

କାଣି ନ ପାରିଲୁ, ସିକୁ ହୋଇଥିଲା
ରମଣୀ-ହସ୍ତ-କମଳ,
ସେଦ ଯା ମଣିଲୁ, ଜଣେ କୁଣ୍ଡଳର
ତାଳଥିଲେ ସୁତକଳ ।”

ବବେକ— “ସିକ ତ ନ ଥିଲେ, କିଏ ଉଦ୍ଘାଟିଲା
ବେଦ ମନ୍ତ୍ର ଆଦି କଥା ?”

ମନ— “ବସନ୍ତ କୋକିଳ ଉଡ଼େ ଲୁହୁଥିଲା,
‘ଶ୍ରୀରାମସ୍ୟ ସୀତା ସତ୍ୟା’ ।”

ବବେକ— “ସୁଛନ୍ଦେ ଅବଳା କର ଧରବାର
ନୁହଇ କି ବଳାହାର ?”

ମନ— “ପ୍ରଣୟେ ଯୁବତୀ କର ଯାଉ ଦେବା
ସମ୍ପଦ ନାହିଁ ଲଜାର ।

ପ୍ରଣୟ-ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଣୟର ବଳ
ପ୍ରଣୟିନୀ ଲୋଭୁଥାଏ,
ଦଳ ସୁସର୍ପଣ ବ୍ୟଗତ ବଦ୍ୟୁତ
ଲୋଳକୁ ତାର ନ ଯାଏ ।”

ବବେକ— “ଏକବଳେ ଯେବେ ପ୍ରୀତି ବଦ୍ୟୁତର,
ଗର୍ଜନ କାହିଁକି ଭ୍ରମ ?”

ମନ— “ଗର୍ଜନ କି ତାହା ଜଗତେ ବାଜଇ
ଦମ୍ଭ-ପ୍ରେମ-ଭଣ୍ଡମ୍ ।”

ପ୍ରଣୟ-ବଞ୍ଚିତ ।

ହୃଦୟ ବୋଇଲି,   “ମୁଁ ଯଦି ଯାଇଛି”
 ତହିଁ ଚ ନ ଗଲେ ଅଜ୍ଞ,
 ବିଷୟ-ବିରହ—   ବିଷେ ହୋଇ ଶିବ
 ଜୀବନର ସୁଖ ଲାଭ ।

ତା ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟାଘ୍ର   ଜଗତ ପ୍ରଭତ
 ହେବ ନାଶ ସ୍ବପ୍ନ,
 ନାଶ ସ୍ବପ୍ନ   ବହୁ ହିତାବଳ
 ରାଜପୁର-ମଣିମୟ ।

ସବୁ ଗୋଲ ଯେନି   ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେ ତ
 ହୋଇଅଛି ମୁଣ୍ଡିମୟ,
 ତା ଅଲୋକ ବିନା   ପ୍ରଭାତର ହେବ
 ମଣିମୟ ରାଜରାଜ ।

ତା କର-କମଳ   ଅଧର-କମଳ
 ପ୍ରଭାତ ସାହାଯ୍ୟ ଲାଭ
 ପଦ୍ମବିଗ୍ରହ—   ଅଜାତୁ ଉଠିବ
 ଉତ୍କଳ ପ୍ରଭା ପ୍ରଭାବ ।

ତା ନାଭି ବୁନ୍ଦୁଳ   ବୁନ୍ଦୁତାୟୁଗଳ
 ଉତ୍କଳ ନୟନ-ତାରା
 ସମୀପରେ ହେଲେ   ନାଳମଣି ଅଙ୍ଗୁ
 ଝରକ ପ୍ରଭାତ-ଧାର ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ସର୍ଗ ।

ସୁକୁତାପଟଳ ପାଇଗଲେ ତାର

ନୟ ରବ ଅଳଙ୍କାର

ଜନ ନୟନରେ କରବେ ନୟନ

ମଧୁର ଶୋଭା ବିସ୍ତାର ।

ତନ୍ତ୍ର ଚାହିଁ ଯଥା • ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ମଣି,

ସୂର୍ଯ୍ୟ ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତ ମଣି,

ରଜନ ସକଳ ଭୃଷିତ ହେବେ

ଚାହିଁ ଦେଲେ ଏ ରମଣୀ ।

ଲାଭ-ପଥ ହୋଇ- ଅନ୍ତ ସୁପ୍ରସସ୍ତ

ବିଳମ୍ବ ନ କର ତଳ,

ପାଟି ମେଲି ତରୁ- ତଳେ ଶୋଇଥିଲେ

ମୁଖେ ନ ପଡ଼ଇ ପଳ ।”

ଏତାଳେ ଶିବରେ ବାଜଇ ଗମ୍ଭୀରେ

ମଧ୍ୟାହ୍ନରାତ୍ୟର ବାଜି,

ମଣ୍ଡପରୁ ଉଠି ଶିବର ମଧ୍ୟକୁ

ବିଜେ କର ଗଲେ ଶକା ।

ପଦ୍ମନାଭା ଦେଖେ କୁଟୀରକୁ ଗଲ,

ସ୍ଥିର ହେଉ ନାହିଁ ମନ,

ସମାଧି ଭୁବ୍ଦ ପୁନଃପୁନଃ କରେ

ଅନୁସନ୍ଧାନ କରଣ ।

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

କେତେବେଳେ   ଅବା ଛଳ କରି କହୁ
                                                  ପ୍ରଣୀତ ପ୍ରଣୀତ ଯାଇ
 ଅଭୁତ-ଅଜିତ   ଅକ୍ଷର ପଠନେ
                                                  ପ୍ରାଣ ଦିଏ ଉତ୍ତରାଇ ।
 ହୃଦୟ-ମନ୍ଦିରେ ,   ନବଦେଶିକ
                                                  ନୂପକ-ପ୍ରୀତି-ପ୍ରତିମା
 କରି ଜୀବନରେ   ରହି ଦେଉଥାଏ
                                                  କବ୍ୟ ନବ ମଧୁରମା ।
 ପ୍ରୀତି-ପ୍ରତିମାର   ପ୍ରଭା କରି ତାର
                                                  ହୃଦୟ-ମନ୍ଦିର ସାଗ୍ର
 ମନ୍ଦାକ୍ଷ-କନ୍ଦିର-   ଅଛାଡ଼ିବ ମୁଖ—
                                                  ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଦେଇ ଯିବ ।
 ପୁଲକିତ ହୃଦ   ଯୋଗା ନୂପ-କର—
                                                  ସ୍ଵରଣ-ସ୍ଵର ପୁରଣେ,
 ବିକଟିତ ହୃଦ   ମଣ୍ଡିତ କରି ଯଥା
                                                  ବରଦେବ ପ୍ରସରଣେ ।
 ମନେ ଭାବେ, “ଯାକୁ   ହୃଦୟେ ପୁକୁଛି
                                                  ପୁକୁ ପାଇବ କି କରେ ?
 ପୁନର୍ବରଣକ   ଅଥା ଦେଇ’ଛନ୍ତି
                                                  ସତେ କି ଆସିବେ ଥରେ ?

ଦ୍ଵିତୀୟ ଗର୍ଭ ।

ଅହା କି ମଧୁର ମୁରଲୀ ତାଙ୍କର
କି ମଧୁମୟ ବଚନ,
ବଚନ ନୁହେଁ ତା କେବଳ ଜୀବନ—
ଅଳ୍ପରେ ସୁଧାସେଚନ ।

ସେ ବଚନାମୃତେ ପ୍ରାଣ ପଞ୍ଚବିତ
ହେବାର ନୁହଇ ବଡ଼,
ସମ-ପଦ-ରଜେ ଅଦ୍ଵିତୀୟ ଏ
ଜୀବନ ଲଭିବ ଜଡ଼ ।

ଦରପନ ଦେବେ ସତ, କିଛି ସତ
ଦାସୀ ନ କରବେ ପଡ଼େ,
ନାମେ ତପସ୍ବିନୀ ଥାଇ ମରୁଥିବି
ଝୁରୁ ଏ ଅଶ୍ରମପଦେ ।”

ମନ ତା ରହୁଛି ନୃପ ଭବନାରେ,
କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ ହସ୍ତ,
କରଣୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଅତିକ୍ରମ କରି
ଅନ୍ୟ କର୍ମେ ହୁଏ ନ୍ୟସ୍ତ ।

ଦେବପୂଜାପାଇଁ ସବୁସ୍ଥାନ ପ୍ରଭେ
ବରତ ବଢ଼ିଛି ହାର,
ଉଦ୍‌ୟସ୍ୟ ତେଜ ଚନ୍ଦନ ଲଳନେ
ନୟନ ରହୁଛି ତାର ।

ପ୍ରଣୟ-ଚଞ୍ଚଳ ।

ଦୀର୍ଘାବଳୀ ଶୁଣି ସଖୀହସ୍ତ ଜାଣି
ପାଇଲେ କମିଳା ମଳ,
ଏକ ସଖୀ ଦେଖି ଅପର ସଖୀକ
ଦେଖାଏ ଠାର ନୟନ ।

ବୁଝା ତପସିନୀ ଗୌତମୀ କୁଟୀରେ
ନକଟରେ ଆନ୍ତ ରହୁ,
ତେଣୁ ସଖୀହସ୍ତ ବାମାକୁ କୌତୁକେ
କହୁ ନ ପାରନ୍ତି କହୁ ।

ଏକବିମାତର ଗୌତମୀ ଅଗରେ
ଜଣାଇଲେ ସଖୀହସ୍ତ,
“ଅସିହନ୍ତି ଏହି ବନକୁ ହସ୍ତିନା-
ନରପତି ସଦାଶୟ ।

ସମ୍ଭବତଃ ଅସି ପାରନ୍ତି ଅମ୍ଭର
ଅଶ୍ରମ ବର୍ତ୍ତନପାଇଁ,
କିଏ ସତକାର କରକ, ନାହାନ୍ତି
ତାତ ମୁନକୁଳସାଇଁ ?”

ଗୌତମୀ ହୋଇଲେ, “ଜଳ ଫଳ ଫୁଲ
ନାହିଁ ତ ଅମ୍ଭ ଅଜିତ ?
ସବୁନ୍ତୁଳା ବରେ ସବୁକେ ନରେସ
ପାରିବେ ହୋଇ ଅଜିତ ।

ଜାଣ ଶକୁନ୍ତଳା   ଅଟଇ ବିଶ୍ୱକ
 ଶକ୍ତିସୁବରସନ୍ତତ,
 ନଜେ ପାଦ ଧୋଇ   ଅର୍ଚ୍ଚନେ ଗୋଷିକ
 ଶକ୍ତିସୁବର କୁପଡ଼ । ”

ପ୍ରିୟମୁଦା ଗୁଣ୍ଡି   ଶକୁନ୍ତଳା ପ୍ରତି
 ବୋଲଲା, “ଶୁଣିଲୁ ସତ୍ତ୍ୱ,
 ରଜ-ସଜକାର   କରୁଛି ତୁମ୍ଭ
 ଉପଦେଶ ମନେ ରଖି । ”

ଶୁଣି ଶକୁନ୍ତଳା   ପ୍ରେମ ଜରଜର
 ଲଜେ ମୁଖ କରି ନନ୍ଦୁ
 ସ୍ୱଗତେ ବୋଲଲା,   “ସଜନୀଙ୍କ ଏକ
 ଅନୁକୁଳ ଗଳତ୍ୱସ୍ତ । ”

ଶକୁନ୍ତଳା ପୁଅ   ସ୍ୱକ୍ଷୁବ ସହଜ
 ଦବାକର ହେଲେ ଅସ୍ତ୍ର,
 ନଗନ ପ୍ରଭୁତି—   ସଙ୍ଗେ ତାର ନବ
 ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା ଉପଗତ ।

ଗୋନ ପବନ   ବନ ଅଭିଳାଷ
 ହେଲା ତା ନବ ଜୀବନେ,
 ସନ୍ଧ୍ୟାସୁଖୀ ପଦ   ନବ ରାଗ ଜାତି
 ହେଲା ନଗନୀର ମନେ ।

ପ୍ରଣୟ-ବସନ୍ତ ।

ନବ ପ୍ରତିଭାତ   ଦେଲେ ନୟନରେ
                                         ତାର ବାପଟଳୀ କାନ୍ତି,
ପୁଣ୍ୟବଳୀ ନବ   ସୌରଭ ବିଚର
                                         ଦେଖାଇଲେ ନବ ଭାବ ।

ସେମନ୍ତ ସରସ   ବୋଧ ଦେଲା ସବୁ
                                         ତେମନ୍ତ ଲୋଡ଼ିଲା ମନ,
ଏକପ୍ରାଣ ହୋଇ   ଭୋଗିବାକୁ ସବୁ
                                         ପରଶର ପ୍ରିୟଜନ ।

ସେଉଁ ସଖୀଙ୍କର   ସଙ୍ଗେ ଖେଳି ବୁଲି
                                         ସୁଖେ ବସୁଥିଲା ଦିନ,
ଅଳ୍ପ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗ   ସେହି ଲୀଳା ଖେଳି
                                         ବୋଧ ଦେଲା ରସସ୍ନାନ ।

ଅଲଣା ବ୍ୟଞ୍ଜନ   ଚରାଧ୍ୟାସ ବସେ
                                         ଭୋଜନରେ ଭଲ ଲାଗେ,
ଅଉଁ କି ତହିଁ କି   ମନ ବଳେ ଯଦି
                                         ରସନେ ଭବଣ ଲାଗେ ?

ମଳାସିନ୍ଧୁ ବାମା   ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋଚନେ ପ୍ରିୟ—
                                         ସଙ୍ଗେ ବସନ୍ତା ବିହାର,
ତଉଁ ତୋଷେ ପୂର୍ଣ୍ଣ   କରନ୍ତା ହୃଦୟେ
                                         ଦେଇ ରମ୍ୟ ଫୁଲଦାର ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ସର୍ଗ ।

ଉଦ୍ୟାନର ଧୀର   ଗନ୍ଧବର ଲଗ୍ନ—
ଥାନ୍ତା ପ୍ରିୟ ଅପଘନେ,
ଜଳେ ଲାଗିଥାନ୍ତା   ସ୍ଵର-ବର୍ଜିତ
ବୃକ୍ଷ ବଞ୍ଚି ପ୍ରଦର୍ଶନେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରମା-କରଣେ   , ମଣ୍ଡିତ-ପଞ୍ଜବ
ଧୀର ସମୀରଣେ ଥର
ରତାର୍ଥ କରନ୍ତା   ରଜତ କାନ୍ତିରେ
ହିମ୍ବର-ଚିତ୍ତ ହର ।

ପ୍ରିୟତମ ହୃଦୟ   ଶାଶୀ-ବିର-ପୁଷ୍ପ-
କୁସୁମଗୁଚ୍ଛ-ସକଳ
ନିତି ଜଳ ଦେବା   ସ୍ନେହେ ବଢ଼ାଇବା
ସ୍ଥମ କରନ୍ତେ ସଫଳ ।

ପୁଲକକୁ ଗଲେ   କୌମୁଦୀ-ସାପିତ
ମାଳିନୀର ମୃଦୁ-ଗୀତ
ତ୍ରିସୈ ତୋଷ ବାନ   କରନ୍ତା ସ୍ଵର-
ପ୍ରଭବ-ଶୀତର ସିଂହ ।

ପ୍ରସାଦ-ପୂରବ   ତ୍ରିସୂ-ମୁଖ ଜଳେ
ରୁଦ୍ଧ ରୁଦ୍ଧ ପୁନଃ ପୁନଃ
ନୟନ-ପ୍ରାବତ   କର ପ୍ରୀତିହରେ
ପ୍ରାଣ କରୁଥାନ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ସ୍ମୃତି-ବନ୍ଧନ ।

ଯହିଁ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼େ   ସେ ଯେତେ କହୁଛି
                                          ସୁନ୍ଦର ଅଛି ଏ କଳେ,
 ଯହିଁ ମନ ଯାଏ   ଦଶର ସୁନ୍ଦର-
                                          ନୂତନ ସୁନ୍ଦର-ବର୍ଣ୍ଣଣେ ।
 କାଲି ଯାହା ସବୁ   ନୃପ ହୃଦୟକୁ
                                          ଖୋଲିଥିଲା ଶାନ୍ତିରସ,
 ଅଜ୍ଞ ସେ ସକଳ   ବୋଧ ହେଉଅଛି
                                          ମନୁଷ୍ୟ କାନ୍ତିମୟ ।
 କାଲି ଯାହା ମନେ   ଶୁଣିଥିଲେ ନୃପ
                                          ପୁର ଧୁମରାସ୍ତ୍ରୀ,
 ଅଜି ଲବ୍ଧି ହନ୍ତି   ଲେପିତ ହୋଇ'ଛି
                                          ଚର୍ଚ୍ଚିତେ ଶ୍ରୀରାଜରାଜ ।
 ଯେଉଁ ପୁର ପୁର-   ବାନ୍ତି ପୁର-ଗଳ
                                          ଲାଗି ଦେଖିଥିଲେ ଜାଲ,
 ସେହି ପୁର ପୁର-   ବାନ୍ତି ପୁର-ଗଳ
                                          ପ୍ରେମ ଦେଖିଛନ୍ତି ଜାଲ ।
 ଯେଉଁ ଜାଲେ ବସି   ଶୁଦ୍ଧ ବରୁଣ
                                          ତାପସ-ସମ୍ପର୍କଣ,
 ବନ୍ଧନର ଲୀନ   ବର୍ଣ୍ଣିତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ
                                          ସେ ଜାଲ ବସି ଅସଳ ।

ମୃଗ ମୃଗୀ ଶାଳା   ଭାଷ ସ୍ଵରବ
 ବୋଧ ହେଉଥିଲେ ମନେ,
 ଅଜି ଦଶହରଣ   ଅଛନ୍ତି ମଧୁର
 ଦମ୍ଭ-ପ୍ରେମ-ବନ୍ଧନେ ।

ନବ ମୁକୁଳତ   ବାହାଳା ପାଦପୁଁ
 ଅସିଲ ମଧୁର ଗନ୍ଧ,
 ଭାଲେ ଭାଲେ ଭାବ   କୀର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ
 ନବ ଦୃଷ୍ଟି ଶରଦ୍ଧନ ।

ସମୁଦ୍ର-ଶାଳ   ପ୍ରବାଣ-ପ୍ରସ୍ତନ-
 ପ୍ରବଳେ ମଣ୍ଡିତ ମୁଣ୍ଡ,
 ବଳରାମ-ପଦ୍ମ   ଶୋଭା ସମ୍ପାଦୁଛି
 କମଳାଗୁଣ୍ଡର ସୁଗ୍ର ।

ଅଦୃଶ୍ୟ ବହୁ   ଲଭା ବହୁ ଭରୁ
 ବନ୍ଧନ ବରଣ ପୂଲେ
 ସରସର ତନୁ   ମଣ୍ଡନେ ନିରତ
 ହୋଇଛନ୍ତି ପ୍ରେମାକୁଳେ ।

ଶ୍ଵପଦେ ଶ୍ଵ-   ପଦେ ପୁନଃ ପୁନଃ
 ତର ପୁଷ୍ପ ଅଭିଜନ
 ପ୍ରେମ-ଗୀତ ଗାଇ   ପୁନଃ ପୁନଃ କରୁ-
 ଅଛନ୍ତି ମୁଖ ବନ୍ଧନ ।

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧୁ ।

ପ୍ରକାଶକ ପ୍ରଜା- ପଞ୍ଚର ସନ୍ତାନ
 ସଫଳ କରୁଛି କାହିଁ,
 ବର୍ଷେ କଲେବର ମଣି ନବ ବର-
 ଦେଶେ ଫୁଲଫୁର ଯାଇ ।
 ନରେଶ ମାଳିନୀ ଘରେ ଘରେ ଧୀରେ
 ଧୀରେ କରୁଥିଲେ ଗତି,
 ଶୁଣି ସେ ସକଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଚକ୍ର
 ହୋଇଗଲା ତାଙ୍କ ମତି ।
 ଯା ମନ ପେପର ତାହାର ସେପର
 ଫଳ ଥୋଇଥାଏ ବିଷ,
 ଉତ୍ତମନା ଉତ୍ତେ ଅମୃତ ଲଭଇ
 ମୁତମନା ପାଏ ବିଷ ।
 ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ବିବେକାନୁଗତ
 ମନ ଜନ- ନାଥଙ୍କର,
 ସ୍ୱର୍ଗର ଅବର- ଜାତ-ରତ୍ର ପ୍ରତି
 କଲା ତାଙ୍କୁ ଅଗ୍ରସର ।
 ଘର ତେଜ ମର ନିବନ୍ଧ ପୁଲିନେ
 ପୁଲିନେ କର ଗମନ
 ବେଶିଲେ ନରେଶ ଶ୍ରୀଗୁହ୍ୟ ନବବ୍ରତ
 ସୁରମ୍ୟ ଦେବସ-ବଳ ।

ଭୂଗର୍ଭ ସର୍ଗ ।

ନର-ପଦପଦ୍ମ ଯାଇଛି ଦେବସ-
କାଳନ-ଧୈକର-ପଥେ,
ପ୍ରଭାସନନ ପଦାଙ୍କ ନ ଦେଖି
ବିଶ୍ୱର କଲେ ସ୍ୱପ୍ନରେ !

“କଏ କଏ ପରି-   ଛନ୍ତି ଭବଭର
      କିସ କରୁଛନ୍ତି ରହି,
ତେଜ ତପ୍ତଦଳ   ଦେଲଣି ଲୋଡ଼ୁଟି
      ନାହାନ୍ତି ନ ଆଶା ବଡ଼ ?

ବେଳୁଁ ବେଳ ଏବେ   ଚପଟୁଁ ତପତ-
ଚର ହେଉଅଛି ବନ୍ଧି,
ଏଡ଼େବେଳ ଯେଉଁ   ନାହାନ୍ତି ସଦ୍ୟ
ଆଉ କ'ଣ ପାରିବେ ଶୁଭ ?

ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟ କଟକରୁ ବା
ବେଳସ-କୁଡ଼େ ଅଗର
ମୁନ-କୁମାରୀ ଏ ବରଷା ଏହି
ରମ୍ୟ ସ୍ଥଳ ମନୋହର ।

କଳ କଳ ନାଦେ   ବହୁତ୍ତ ନିବଟେ
ମାଳିନୀ ଚର୍ମଜ-ଧାରୀ,
ପୁଲକ-ନୟନ   ନ ହେବ ଏ ତାଳେ
ତାହାର ଦୃଢ଼ସ୍ବ-ତାଣ ?

ରଥାଙ୍ଗମିଥୁନ   ହେଲ ତ ବେଦସ-
 ସନନ୍ଦଦ-ସ୍ତୟା ତଳେ,
 ଏକ ତାଳେ ବସି   ବସ ଭବୁଭନ୍ତ୍ର
 ନରବେ ରହି-ନିଶ୍ଚଳେ ।”

ଶୀତଳ ଚକ୍ରଣ   ଭସଳକୁ ଚଢ଼ି
 ସୁଅସନ ତର ମନେ
 ଅଲକ୍ଷିତେ ବସି   ବଢ଼ିଲେ ନବେଶ
 ସେ ରମ୍ୟ ବେଦସକଳେ ।

ଅତିରେ ଅଦୂରେ   ଶୁଭଲ ରଂଶୀ-
 ଘୋମଳ-ଘୋ-ପଞ୍ଜୀତି,
 ମନ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ   ଶୁଣିଲେ ନବେଶ
 ଥରେ ହୋଇ ଚମକିତ ।

[ଗାନ]

“ବସିଲ ଭବରେ   ପରେ ବନଳମ୍ବ
 ଥିଲା ଗିରି ଅନ୍ତରାଳେ,
 ଜନମହାତ୍ମରୁ   ଦର୍ଶନ ନ ଥିଲା
 ଦବାଦସ-ବରକାଳେ ।

ଦୟିଣ ଦୁମ୍ଭଣ   ଶେଷ ବସ ଏବେ
 ଦର୍ଶନ ଦେଲେ ଭସ୍ତ୍ରସ,

ଦବଶନ ମାତ୍ର ଦେଲେ ତଳଥାନ୍ତୁ
ବଢ଼ାଇଲେ ପଣି କର ।

ସେ କର-ସୁରଣ ଲଭି ଏମଳମ
ହୋଇଗଲା ମୁହ୍ୟମାନ,

ଏକାଳେ ଜଳଦ- ଜାଳ ଅଛାଦିଲା
ରାତ୍ର ଦେଲେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ।

ପ୍ରଭାତରେ ପୁଣି ଉଦ୍‌ବାକୁ ରହି
ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ ଅଗା,

ଲଳମ ରହିଛି ପ୍ରଭାତରୁ ଗାଡ଼େ
ଅନାଇ ଉଦୟ-ଅଥ ।

ବୁଝିଛନ୍ତି କଳା କେ ଜାଣି ଜଗତ-
ଦେଖାଦେ-ଦବସ-ପଦ,

ତଳି ଭୁବନରେ ତାଙ୍କ ବ୍ୟୁତରେବେ
ନାହିଁ ନଳମର ଗତ ।”

ସଙ୍ଗୀତ ଶବଦେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଗଲା
ନଦୀ-କଳ-କଳ-ତାନ

ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ବନ ଝିଞ୍ଜିର ବୋଧ
ଲଗାଇଲା ଅନୁଗାନ ।

ନ ପ୍ରାଣ ସଙ୍ଗୀତ ଅତି ଭବ, ପ୍ରାଣ
ମଧୁର ଗମ୍ଭୀର ଧୀର,

ପ୍ରଣୟ-ବଞ୍ଚଣ ।

ନ ଥିଲ ତା ବଳ   ଲାଗି ସିବାପାଇଁ
ନୟା-ଘର ବନ-ଶିର ।

ସେ ସଜୀବ ଶୁଣି   ଚନ୍ଦ୍ରବାଣ ମୁଖ
ଅନାଇଲ ଚିନ୍ତାକା,
ନୟା-ବୃକ୍ଷ-ବନ୍ଧୁ   ପ୍ରିୟ ବାନ୍ଧବୀତ
ଶୁଣିବାକୁ ଦେଲ ଡାକ ।

କପୋତ ଚମକ   ତୁନି ହୋଇ ଥରେ
ପୁଣି ତାଳ ଦେଲ ସ୍ଵର,
କୁହୁ କର ଗୀତ—   ସ୍ଵର ପ୍ରଶଂସିଲ
ହୋଇଲ ଗାୟକବର ।

ସଜୀବ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ   ନୃପଙ୍କର ପ୍ରେମ-
କୁଣ୍ଠ ହୋଇ ଉଚ୍ଛଳିତ
କହିଗଲା ପ୍ରାଣ—   ପରତ ହୃଦୟ-
ପୁଲକ ହେଲ ପ୍ରାଣିତ ।

ଭବଭୂତ ହୋଇ   ଭବଭୂ ପରାଏ
ପ୍ରବାହରେ ଗତି ପଡ଼ି,
ନବୀନ ବଳରେ   ମନ-ମାନ ଦେଶେ
ଉପରକୁ ଗଲ ଚଢ଼ି ।

ଶଙ୍ଖାଲୋକ ପଛେ   ଶବ୍ଦ ପରାଏ
ମନ ପଛେ ନରବର

ବୃନ୍ଦାବନ ସର୍ଗ ।

ସିନ୍ଧୁତଳ ପଥେ   ନିକୁଞ୍ଜ ନିକଟ

ଗମନ କଲେ ସହର ।

ଅଳକାରେ ଥାଇ   ଲକ୍ଷ କଲେ କୁଞ୍ଜ-

ଗର୍ଭେ ପାଇ ରକ୍ତ-ପଥ,

ଅନମୁଷା ସଖୀ   କୁସୁମର ହାର

ଛନ୍ଦନେ ହୋଇଛି ରତ ।

ଶକୁନ୍ତଳା ପୁଲ-   ହାର ଗୁଡ଼ି ପୁଣି

ମନେ ଭରୁଥାଏ ଆନ,

ବୋଧ ହେଲା ତହିଁ   ପ୍ରିୟମୁଦା ସଖୀ

ଶେଷ କରୁଥିଲା ଗୁଳ ।

ପ୍ରିୟମୁଦା ହସି   ଅନମୁଷା ପ୍ରତି

ବୋଲିଲା, “ଥାଉ ତୋ’ ହାର,

ମୁଁ ସାହା ଜାଣିଲି   ଗାଇଲି, ତୁ ଏବେ

ଗାଉ ତନା ଏକବାର ?”

ଅନମୁଷା ହସି   ବୋଲିଲା, “ତୋ ଗୀତ

ପରି ନୁହଇ ମୋ’ ଗୀତ,

ମୁଁ ଗୀତ ଗାଇଲେ   ପରାଣ ବେଦତା

ହୋଇଯିବେ ଉପସତ ।

ହାର ଜୋଡ଼ିଥିଲେ   ତ ବେଳ ପୂର୍ବକ

ଶକୁନ୍ତଳା ପ୍ରଶ୍ନେଥିଲେ ?”

ପ୍ରଣୟ-ଗହର ।

ଶକୁନ୍ତଳା ଚିତ୍ତେ   ଅନେ ପଥ, ଶୁଣି
ନ ଥିଲା ତାଙ୍କ ଭାଷରେ ।

ପ୍ରିୟମୁଦା ତାହା   ଜାଣି ଶକୁନ୍ତଳା
କେଣ ସଜାଡ଼ିବା ଭଳେ,
ପୁଷ୍ପ ଅଭରଣେ   ମଣ୍ଡି ଦେଲା ତାର
କେଣ କର୍ଣ୍ଣ କରୁଣିଲେ ।

ଅନସୁୟା ଏଣେ   ଅବସର ପାଇ
ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେଲା ହାର,
ପ୍ରିୟମୁଦା ପୁଣି   ବୋଲିଲା, “ସଜନି !
ଗାଅ ଏବେ ଏକବାର ।”

ଅନସୁୟା ସମେ   ବସି ହସି କହ
ପ୍ରଜ୍ଞାତ ସାବଧାନ,
“କେଣ ଅସିଥିବେ   ପରଶ-ଦେବତା,”
ବୋଲି ଆରମ୍ଭିଲା ଗାନ ।

“ତୁମ ପଦ୍ମ ଦେଲେ   ବୋଲେ ଆସର
ଭାଷଇ ମଧୁର ଭାଷା,
ପୁଣ୍ୟ ପଦ୍ମ ଦେଲେ   ପରଶ-ଦେବତା
ପୁରଣ କରନ୍ତି ଆଶା ।

କର୍ମିଲ ଗଗନେ   ଚନ୍ଦ୍ର ପରେ ସିନା
କରନ୍ତି କର-ବର୍ଷଣେ,

ବୁଦ୍ଧତ୍ବ ସର୍ଗ ।

ନିର୍ମଳ ପୀରନ   ଜାତ ହୋଇଥିଲେ
ପାଣିକୁ ଅସନ୍ନ ଜନେ ।

ସୁଜନ ପ୍ରଭୁ   ଲଭଇ ବହୁତ
ଶୁଣା ନାହିଁ କାଳେ କାଳେ,
ସେ କଥା ଅନ୍ୟଥା   ହେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା
ଅନ୍ତେ ତ ମୋ ସଖୀ ଲଭେ ?

ରତ୍ନ-ପରାସନ   ରତନ ପାଇଲେ
ଦେଇ କି ପାଇଇ ଶିତ ?

ବିକଳିତ ଫୁଲ   ହସ୍ତରେ ପଡ଼ିଲେ
କେ ଦେଇଛି ପଦେ ମାତ ?

ରସନା ବିରୁଦ୍ଧ   ନ ଥିଲେ ଅମୃତ
କାହାକୁ ଲାଗିଛି ଚିତା ?

ଯା କଣା ଲଭିଲେ   ବିଶୁଷ ବସ୍ତ୍ର
ହୋଇଯାଏ ପଶ୍ଚିକର୍ତ୍ତା ।

ଅସ ମୋ' ସଖୀର   ପରାଣ-ଦେବତା,
କାହିଁକି ଲୁଚିଛୁ ହୃଦେ ?

ସମୁଦ୍ରରେ ଥରେ   ବରଷେ ହୁଅ
ମୋ' ସଖୀ ଫୁଟିବ ମୁଦେ । ”

“ଗାଢ଼ ବନ୍ଧ ରଖି”   ପ୍ରିୟମୁଦା ଧଣୀ
ବୋଲଇ ପରାହାସରେ,

“ବିଦ୍ୟାଦ ବେଗରେ   ଅଗ୍ନିଲେଖି ନୃପ
ତୋ ବର୍ଦ୍ଧନ-ବର ସ୍ବରେ ।”

“ଅଗ୍ନିଲେଖି ନୃପ”   ଶବଦେ ଚମତ
ଶକୁନ୍ତଳା ଦେଇ ଶୁଣି,
ନିବୁଡ଼ି ଦୁଃଖେ ,   ଭୟ ହୋଇଛନ୍ତି
ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ନୟନାଦି ।

ଶୁଣି ସଖୀବ୍ରତ   ଭୟ ହୋଇଗଲେ,
ଭୟ ଦେଇ ଶକୁନ୍ତଳା,
ସଖୀସୁଗଳର   ପାଦୁ ମୁଗଧାଏ
ଲକ୍ଷ୍ୟ-ସ୍ତୋତ୍ରେ ବୁଡ଼ିଗଲା ।

ଶକୁନ୍ତଳା ପ୍ରାଣ   ଦୋଳାୟିତ ଦେଇ
ପ୍ରେମ-ଚରଣରେ ଘୁସି,
କେତେ କଳେ-   ବଦନା, ବାହାକୁ
ବେଡ଼ି ନ ପାରିଛି ଘୁସି ।

ପ୍ରିୟମୁଖା ଶୁଣି   ଭୟ ଶୋଇଲା
ଶକୁନ୍ତଳା ପ୍ରତି ଠାସ,
ପଦ ପ୍ରସାଳନେ   ଶଳୟ ନ ବର
ଭୁବିତାରେ ଅଛୁ ବାସ ।

ଶକୁନ୍ତଳା ସେହି   ଭୟ ଅସ୍ଥିତ
ଠାସ ଅନୁସ୍ଥା ପ୍ରତି,

‘ଅତିରିକ୍ତ ହୁଏ’ ଯେତେ ଦମକ

‘ବ୍ୟକ୍ତିତା’ ଯେତେ ଶକ୍ତି ।

ତେବେ ବୁଝାନ୍ତେ ଯେତେ ଦୂର ଯାଆନ୍ତେ

ପ୍ରାଣପ୍ରାଣ କଲେ ।

ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସର୍ଗ ।

କହି ଅନସୂୟା   ଅସମତା ଦେଉ,
ବୋଲୁଥାଏ ତାର ମତ ।

ଅଳସୁଆ ହସି ବୋଲଲା, “ପକନ !
ନିଜେ ବଢ଼ି ନିଜ ଭାର,
ବଧୁ ଦେଇ ନାହିଁ, ଅରଜ ନାହିଁ ମୁଁ
ସେ ଭାଗ୍ୟର ଅଧିକାର ।”

ପ୍ରେମ-ବଦନିକ-   କରେ ଶବୁନ୍‌କୁ ।
କଲ ପଦ ପ୍ରସାଳନ,
ପ୍ରିୟମୁଖ ଏଣେ   ସାଜି ଦେଲା ନବ-
ପକ୍ଷିବେ କେମ୍ପାସନ ।

ସ୍ଵର୍ଗରେ ପଦ — ସ୍ଵର୍ରେ ମନେ କଲେ
 ଯୋଷାକର, ଯୁକାପକ,
 ପୁରୁ ନୁହେଁ ଏହି ଗଢ଼ାକର ହୁଲେ
 ସ୍ଵର୍ଗ-ପଦ-ସମ୍ପଦ ।

ସତୀ ଅନୁଭବେ   ବସିଲେ ନରେନ୍ଦ୍ର
                    ତୋମଳ ପଞ୍ଜରାସନେ,
ରହୁଛି ହାସନେ   ବସିବା ସୁଖକୁ
                    କଲ ସୁଖ ଦେଲା ମନେ ।

ସର୍ବତ୍ର ନିବେଶେ   ଶତ୍ରୁକ୍ରାନ୍ତ ଦେଶ
ନିରାଶ୍ରୟ-ଗଣେ ହୋଇ,

ପ୍ରଣୟ-ଚଞ୍ଚଳ ।

ପ୍ରାଣପତି ମଝି ମନେ ଦେଇ ପୁରୁ-
ହାର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରେମ-ଲଭ ।

ପ୍ରିୟମତା ଦୟା ବୋଲଇ, “ନରେଶ !
କି ଦେଇ ସର୍ବା ଅମ୍ଭର

ତ ତପସ୍ବିନୀ କନ୍ୟା ତାପସ ନିକୁଞ୍ଜେ
ତୋଷିବ ଅଭୟବର ?

୧. ପାଣିପ୍ରଦାନରୁ ବୁଝିଅଛି ବାଇ
ସ୍ବଇଦେ ତୁମ୍ଭେ ଉଦାର,

୨ ବାହୁଲ୍ୟେ ମାତର ବହୁଅଛି ଅମ୍ଭେ
ମୁନିବନ୍ଧ୍ୟା ନିତ ଉଦାର ।

୩ କୁମାରୀ-ସୁମନ- ଦାମ ମାତ ଅଳ୍ପ
ସମ୍ବଳ ଏ ତଥେକଳେ,

ତରିତାର୍ଥ କର ତାପସକୁଳକୁ
ତହିଁ ବୁଝି ରଇ ମନେ । ”

* ଅଭୟବର—ଅଭୟ ସ୍ବାମୀ ଓ ଅଭୟପ୍ରେମ ।

୧-୨ —ବାଇପାଣିପ୍ରଦାନ(ଦୟାପ୍ରଦାନ) ବୁଝିଅଛି, ତୁମ୍ଭେ ସ୍ବଭାବେ ଉଦାର; ତେ ଉଦାର,
ଅମ୍ଭେ ମୁନିବନ୍ଧ୍ୟା । ବାହୁଲ୍ୟେ ମାତ ବହୁଅଛି । ଅନ୍ୟପକ୍ଷେ ବାଇ ପାଣିପ୍ରଦାନ (ଦୟାପ୍ରଦାନ)
ବାର୍ତ୍ତା ବୁଝିଅଛି । ତୁମ୍ଭେ ସ୍ବଭାବେ ଉଦାର; ଆସେ ବାହୁଲ୍ୟେ ମାତ ବହୁଅଛି, ମୁନିବନ୍ଧ୍ୟା
(ଅବସର) ବାର (ସ୍ବର୍ଗ୍ୟ) ହେବ ।

* —କୁମାରୀ-ସୁମନ-ବାମ—କୁମାରୀର ସୁମନ ବାମ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷେ କୁମାରୀରୁପେ ସୁ-ବଦାନ ।

ପ୍ରଣୟ-କବିତା ।

୧ ସଖୀ ପଚାରିଲୁ ସଖୀ ପ୍ରତି, “ସଖୀ-

ନନ୍ଦନ ପାଇବ କିସ ?

କିରାସଭାଜନ ନୃତ୍ୟ କ୍ରୀଡ଼ା
ନଦୀ ନଦୀ ନରୁଣୀ । ”

୨ ସେ ବୋଲିଲା, “ଭାଗ ନନ୍ଦନର କଥା
କି ଦେବ ଅମ୍ଭେ ପଚାରି । ”

୩ ନୃପତି ବୋଲିଲେ, “ସବ ସବ ସବ
ସେ ମୋ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନବାସ । ”

ଚାପିକ ରସେ ନାଗରୁକ ରସ
କହିଁ ପ୍ରେମରସ ପଡ଼ି

ଅମା-ସ୍ବାଦ-ପିତ୍ତ ପ୍ରାୟେ ମିଳି କଲେ
ଅନନ୍ଦର ମହାଝଡ଼ି ।

ଝଡ଼ି-ଅଳକାରେ ଭସ୍ମର ପରାଏ
ରାଜା-ରାଜ-ଅଭିମାନ

୧—ସଖୀ ପ୍ରତି ସଖୀ ପଚାରିଲୁ, ବୋ ସଖୀ, ନନ୍ଦନ (ନନ୍ଦୋପାସନ) କିସ ପାଇବ ? ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷେ, ସଖୀ ସଖୀ ପ୍ରତି ପଚାରିଲୁ, ସଖୀନନ୍ଦନ (ସବୁପ୍ରକାର ଚୁଡ଼) କିସ ପାଇବ ?

୨—ସେ ବୋଲିଲା, ନନ୍ଦନର (ନନ୍ଦୋପାସନ) କଥା ଅମ୍ଭେ ଶୁଣି (ବିଶ୍ରାମ କରି) ପଚାରିବ କି ଦେବ ? ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷେ ସେ ବୋଲିଲା, ଶୁଣ ନନ୍ଦନର (ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନବାସ) କଥା ଅମ୍ଭେ ପଚାରିବ କି ଦେବ ?

୩—ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନବାସ—ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଅଧିବାସ, ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଧିବାସ ।

ପ୍ରେମ-ପ୍ରାବନ୍ଧରେ ନିକୁଟ-ଗଗନେ
ହୋଇଗଲା ଅପିଧାନ ।

ଉପସ୍ଥିତ ନନ୍ଦର ଚର-ଶୁଷ୍ପ-ପ୍ରାଣ-
ଟାଙ୍ଗରହି ଗଲା ବୁଡ଼ି,
ହୁଣ୍ଟା ହେଲା ନାହିଁ . ଜ୍ଞାନ-ପଥ ଧରୁ
ମନ ଗଲା ପଥ ହୁଡ଼ି ।

ସକୁନ୍ତଳା ଚହିଁ ସବୁ ଜାଣି ଜାଣି
କିନ୍ତୁ ନ ରୁଣ୍ଡିଲ ପର
ପୁରସ୍କୃତ ପ୍ରାଣେ ଲଜ୍ଜାରେ ଥାଏ
ମୁଣ୍ଡ ଅବନତ କର ।

ମୁଗସିଶୁଟିଏ ଦେଖିଲେ ସଖୀଏ
ନିକୁଟପ୍ରାଣେ ଛଡ଼ା,
ଜଳମତ ଚାର ଲେଉଟୁ ସେମନ୍ତ
ପାଇ ଯୁଧା ଡ଼ୁଷା ପୀଡ଼ାଏ

ପ୍ରିୟମୁଖା ଉଠି “ଅବା ମୁଗ-ଶାକ
ହୋଇଅଛି ସୁଧାହର,
ତା ମା ନିକଟରୁ ନେଇ ଦଏ” ବୋଲି
ନିକୁଟରୁ ହେଲା ହର ।

ଅନସୁୟା ଉଠି “ସିଶୁଟିକୁ କିନ୍ତୁ
ଦେଇ ତୁ ସତନ କର,

ମୁଣିକୁ ମୁଁ ଧରି ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ” ବୋଲି
ତା ସଙ୍ଗେ ଗଲା ସବୁବ ।

ଶକୁନ୍ତଳା ବୋଲି ଉତ୍ତର ବୋଲି
“ମୁଁ ଦେଇ ଦେ ଏକାକୀ ।”

ରାଜା—“କିଏ ଦେଇ ଦେଇ ନିକଟରେ ଯେତେ
ପ୍ରେମଧନେ ଏକା ଦିଅ ?”

“ମୁଁ ନ ଜାଣେ” କହି ଶକୁନ୍ତଳା ଦେଲି
ଯିବାପାଇଁ ଚରଣର,

’ ରାଜା—“ମୁଁ ଜାଣି ଦେଲେ ବସି ଏ ନିକଟରେ
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଚରଣା ଦର !”

ଶକୁ—“ନ ଜାଣି ମୁଁ କି କାଳକାଳିନୀ
ରଚନାଟି ସୁଜା ଦଣ ?”

ରାଜା—“ସତ କହଲ ଗୋ ସୁଧାସୁଧାପିଣୀ
ରଚନା ତ ସୁଧାଦଣ ?”

ଶକୁ—“ସୁଧାଦଣ କାହିଁ ପାଇବ ତା ପର
ଥାଏ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାଣିରେ ?”

ରାଜା—“ସେ ତ ସତକବି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଛି ସୁଧା
ଅବଳବ ବୋ ଅଧରେ ।”

—ମୁଁ ନ ଜାଣେ—ମୁଁ ଜାଣେ କାହିଁ । ’—ମୁଁ ଜାଣି ଦେଲେ—କେତେକ-
ମୁଁ ଜାଣି ଦେଲେ, ସୁବର୍ଣ୍ଣ—ଉତ୍ତର ଅଟେ ।

ଏରୂପେ ବନ୍ଧୁ କୌରୁକେ ବିନୋଦେ
 ବେଳ ହେଲା ଅବସାନ,
 କୁଞ୍ଜ-ରଞ୍ଜ-ପଥେ ଗୁଣ୍ଡି ତାଙ୍କ ଶକ୍ତି
 ସ୍ଥିର ହେଲେ ବିବସାନ ।
 ପର ପ୍ରେମ ଗୁଣ୍ଡି • ନିଜ ପ୍ରେମ ଧନ୍ଦା
 ହୋଇଥାଏ ବ୍ୟାଧିତ,
 ଶୟା ଲେରେ କରୁ— ମୂଳକୁ ଉତ୍ସୁକ
 କର କଲେ ପ୍ରସାଦିତ ।
 ଉନ୍ନତ ଅଲଙ୍ଗନେ ପ୍ରସନ୍ନ-ବିଗ୍ରହେ
 ଶୟା ଭେଜି ଚରୁ-ତୁଳ
 ଉଦୟାତ୍-କୁଞ୍ଜ— ବଳାସ-ଲଳସେ
 ଚଳିଲା ହୋଇ ଚଞ୍ଚଳ ।
 ଗଲା ବେଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ି ଶୟା
 ଚରୁକର ପଦ ଧରି
 ବୋଇଲା, ଅସିରି, ଅସିବେ ପଦ୍ୟ
 ମୋ ଚନ୍ଦ୍ର ବା-ସହଚରୀ ।
 ଅଦୂର କାଳନେ ପ୍ରିୟମୁଖା ତେଣେ
 ଲାଗିତରେ ଦେଲା ଡାକ,
 “କଲିଙ୍ଗ ଚେଳି ମିତ୍ରର ଗଲେଣି
 ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ଚନ୍ଦ୍ରବାସ !”

[illegible]

ଚତୁର୍ଥ ସର୍ଗ ।

ଚତୁର୍ଥ ସର୍ଗ ।

ପ୍ରଣୟ-ସୌରଭ ।

ନରପତି ଗଲେ   ନିଜ ନଗରକୁ

ସୁନ୍ଦର ବୁଢ଼ିଲା ବଢ଼େ,

ନରପତିଙ୍କର   ଦଳାସ ସବଳ

ଲାଳା କଲ ବାମା ମନେ ।

ପର ଅରହତ   ଦରମେ ବାମର

ମନ ହେଲା ଭବାସୀନ;

ନବ ନବ ସୁଖ—   ମନ୍ଦି ସୁଖ ଅସି

ତହିଁ ଦେଲେ ସମାସୀନ ।

ସୁକସୁର, ସୁଜ—   ବିରକ, ନଗର,

ଅସ ନର ଦାସ-ଦାସୀ

ବିଚରଣ କଲେ   ବନବାସିନୀର

ବନ୍ଧୁକା-କ୍ଷେତ୍ରେ ଅସ ।

ପ୍ରଣୟ-ଗୀତ ।

ମନେ ମନେ ସଜ   ହୋଇ ଯାଉଥାଏ
                                          ପଦପୁର ଯିବାପାଇଁ,
 ଦୁଃଖ କବେ ପୁଣି   ଦିବ ସଙ୍ଗିନୀଙ୍କ
                                          ଭାଗ ବରଦକୁ ଧାୟି ।
 ସେନେତ୍ରପୋଷିତା   ମୁଗ ବଦନଙ୍କ
                                          ଏବେ ଛାଡ଼ି ଯିବ ବୋଲି,
 ଶ୍ରେୟମୟୀ-ଦୃଷ୍ଟି   ଦେଉଥାଏ ତାଙ୍କ
                                          ସୁଧର ଅଙ୍ଗରେ ବୋଲି ।
 ବେବେ ଭଲ ହୋଇ   ସ୍ବତନ୍ତ୍ର-ବନ୍ଧିତ
                                          ପାଦ-ବଳ୍ଲଭ-ପାଶେ
 କରୁଥାଏ ତାଙ୍କ   ରବିଷ୍ୟତ ଚିନ୍ତା
                                          କଲ୍ପିତ-ବରହୋଷ୍ଟାସେ ।
 ଅଶ୍ରୁମୟ ଶ୍ରେଣୀ—   କରଷାରେ ମିଶି
                                          ହସ୍ତିକାର ପ୍ରେମବାତ
 ମହର୍ଷି କର—   ଦେଉଥାଏ ତାର
                                          ପରଶେ ସୁଲକ ଜାତ ।
 ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ   ସମୟର ଶ୍ରେଣୀ
                                          ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ଖର,
 ବିନୁବିନ ହୋଇ   ଅସିଲ ଗାଁ ଗଡ଼
                                          ଚମେ ମନୁ ମନରେ ।

ଚତୁର୍ଥ ସର୍ଗ ।

ବାନ୍ଧୁ-ଦରଶନ   ଉତ୍ତରୀ ବାମର
 ହମଶାଃ ହୋଇ ଉଭୟ,
 ପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟତର   ଲଳ ସମୟକୁ
 ରୁକ କର ଗତି-ପଥ ।

ଶକୁନ୍ତଳା ମନ   ସହୃଦ ସମ୍ଭବ
 ଉଚ୍ଚାଣି ରଚିଲେ ଗତି,
 କଲ୍ୟାଣ ଅଣିଲ   ଅଶ୍ରୁମ-ଅତିସ୍ନ-
 ହସ୍ତିକା-ଅବଳ-ପତି ।

କୁଞ୍ଜ-ଅଳାପନେ,   ବାଳନ-ରମଣେ
 ହେଲେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରୁଚି,
 ମନ ବାଳ ସୁଖ   ଅବଲୋକ ଶ୍ରୀନ
 ହେଲ ତାଙ୍କ ଅନୁଗତ ।

ଶକୁନ୍ତଳା-ଦେହ   ମାତୃକ ରହିଲ
 ଅଶ୍ରମ-କୁଟୀରେ କପି,
 ନକଟେ ନ ପୁଲେ   ସଖୀମାନେ କହୁ
 ଅନ୍ୟ ତାପସ ତାପସୀ ।

କୁଟୀର-ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ   ଉପଗତ ହେଲେ
 ଅତିସ୍ନତୁଷ୍ଟେ କୁଦାସୀ,
 ଦେଖିଲେ କୁମାର   କପିଅନ୍ତ, କନ୍ୟ
 ନ କହଇ ତାଙ୍କୁ ସୁଖ ।

‘ଅଳସ୍ତ ମୁଁ’ ବୋଲି   ଉଦାସରେ ମୁଁ
 କୁମାରୀ ଶୁଣିଲି ନାହିଁ,
 ଦେଖନ୍ତୁ ଶୁଣନ୍ତୁ   ତା ମନ ଅଳସ୍ତ
 ହୋଇଥିଲା ଦୂରେ ଯାଇ ।
 ତହିଁ ମୁହଁରେ   ଶୁଣୁ ସବୁ
 ମନେ ତହିଁ ଅସମାନ
 ହୃଦରେ ବୋଲିଲେ,   “ଅଭିମାନିନୀ ଯେ,
 ତାହିଁ ଆଇ ତୋ ତ ଧ୍ୟାନ ?
 ମୁକ୍ତି-ଅଶ୍ରମରେ   ଆଇ ତୋ ଅଶ୍ରମ-
 ଦିକ୍ଷାନରେ ଅନୁଭବିନୀ,
 ଚର୍ଚ୍ଚିତା କରମ   ଏହି ତୋ ମାନସ
 ଦୂରେ ବହୁଅଛି ଶେଳା ।
 ସେନ ପୁଣ୍ୟ-ପୁଣ୍ୟ-   ବ୍ୟତିକ୍ରମ-ପଳ,
 ଯାତାରେ ରହିବୁ ଲଗ୍ନ,
 ସେ ବୋଲେ ଚିତ୍ତିତ ନାହିଁ ତୁ ଦେଲେହେଁ
 ଅପମାନ ପରାମର୍ଶ ।”
 ଏହା ତହିଁ ମୁଖ   ଶୁଣି ଶାନ୍ତମାନେ,
 ଜାଣିଲେ ସଜନୀମଣି,
 କିବେଳେ ବାଳକେ   ପୁର ବୋହୂଥିଲେ
 ଲଭିଲେ ଯେଉଁ ଶୁଣୁ ।

ଦେବୀ ପ୍ରଣବୀ—   ବିଚାର-ପଦ
 ଶାନ୍ତରେ ଶାନ୍ତିର ଲଗ୍ନ
 ଶାନ୍ତରେ ଶାନ୍ତିର ଶାନ୍ତିର ଦେବୀ
 ଅଗାଧ ପଦପଦ୍ମ ।

ଧାଇଁ ମହାଶୟ   ଯାଏ ତଳେ ପତି
 ଚକ୍ରର ଚକ ବଳୟ,
 ବୋଇଲେ, “ତାତ ହେ,   ସମ ଦୋଷ ହୋଇ
 ବାଳିକା ପ୍ରତି ସଦୟ । ”

ତାପସୀଙ୍କ ପତି   କାରୁଣ୍ୟରେ ବେଲ
 ପୁରୁଷ ଦୋଷ ଶୀତଳ,
 ବାତ-ଦନ୍ତ-ନିଶି   କୃପା ସେହନ
 ରଇ ରାବଣ-ଜଳ ।

ବୋଇଲେ ମହାଶୟ,   “ସାକୁ ଚନ୍ଦ୍ରପକ୍ଷ
 ପରେ ତାର ନବର୍ଷକ,
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରବସୁ   ପାଇବୁ ତାହାକୁ
 ତଳେ ତାହା ପ୍ରବର୍ଷକ । ”

ତାପସୀଏ ଶୁଣି   ସେଇ ବନ୍ଦୁରେ
 “କପଳ-ସାଗର-ତଟ
 ମିଳିଲା, ଏ ବଥା   ସେବ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ
 ଦୁମାସ-ପାଶେ ପ୍ରବଟ ।

ଦୁମାସକ ନୃପ   ବେମ ଅନ୍ତରାୟ
 ଅଛନ୍ତି ତର ପ୍ରବାଳ,
 ସେହି ଅନ୍ତରାୟ   ତରବ ତାହାଙ୍କ
 ବିଭିନ୍ନ-ମୁଖ ଉପାଳ ।

ଅପ୍ସର-ନୟନେ   ଲେଖ-ନାୟକେ

ସୁନି ଚେଲି ମଧୁସୂଦ,

ସୁର ଗୋପନ   ଭରେ ଭାବରେ

“କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁବତୀ କିନ୍ତୁ ।”

ଅମରଗନ୍ଧରେ   ଯଯାତି ବରଷେ

ଅଶିଷିରେ ବାରମ୍ବାର,

ଅମରଗନ୍ଧ   ସୁରୁ ଅସି ଦେଲେ

ସୁନି କୁସମ-ବାସ ।

କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଦୋଷ   ଶିଳାୟ ବାଜେ

ଦୁଷ୍ଟକ୍ତ କହେ କୋଳ,

କଳ ରେ-ବାସ   ଦେଲେ ତାଙ୍କ ଶେଷେ

ମହାନନ୍ଦେ ହୋଇ ଲେଖ ।

ପ୍ରେମ ଶ୍ରୀ କୁହେ   ଅସି କଟକକୁ

ବେଦେ ଆଇନନ ଦେଲେ,

ଅନନ୍ଦେ ବୋଇଲେ,   “ସାଥ ନୁହେଁ ସୁଖ

ଲଭେ ଅବଶ ଦେଲେ ।”

ସୁରଗତ-ପଦେ   ପ୍ରଣୟରେ ନୃପ

ନେସେ ସେଇଣି ମାତି,

ମାତଳେ ପଦ   ଅସି ଦେଲେ ତାଙ୍କୁ

ପ୍ରଭୁହାତଦେଲେ ଲିପି ।

ନିଜେ ସ୍ଵୟଂସ୍ଵର୍ଗ ନୃପ କର ଧର

ଅବସ୍ଥାପନଦେବେ ଶିଖେ,

ଅନନ୍ତେ ଚୋରଲେ, "ସାଧ ବୟ, କବ

ଚାନ୍ଦା ଦିକ ଦେଉ ପଥେ ।"

ବାହୁଡ଼ିବା ପଥେ ନରପତି କରେ

ବର୍ଜନ ନନ୍ଦନ-ବନ୍ଦ,

ସୁବର୍ଣ୍ଣ-କୁମ୍ଭ-ସ୍ଵର୍ଗରେ ପାଦପେ

ରଚିତ ହୋଇଛି ବର୍ଣ୍ଣ ।

ଅମର-ଅମର ପଠନେ ଜାଣିଲେ

ରଚିତ ହୋଇଛି ଶ୍ଳୋକ,

"ଦୁଷ୍ଟକୁ ନୃପଙ୍କ ପୁଣ୍ୟ-ପୁରସ୍କରେ

ଅମୋଦିତ ଦେବଲେକ ।

"ଦୁଷ୍ଟକୁ ପଶ-ପଞ୍ଚଳ ସୁଫଳ

ନନ୍ଦନେ କୁମ୍ଭର ପ୍ରଳେ,

ଉତ୍କଳ ବନ୍ଦ-ବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି

ମଳ ତାଙ୍କ ପୁଷ୍ପଦଳେ ।

ପଦକ ପ୍ରମଦ ରତ୍ନଅଳ୍ପ ସେହି

ପୁଣ୍ୟଗର୍ଭେ ହୋଇ ମଧୁ,

ହସନ୍ତୁରୁପେ ଅଶୀବାଦ କହି

"ବାହୁଡ଼ି ବରେଇ ।"

ନିଜ ପରମ୍ପରା ।   ଅନ୍ଧର ନ ପଡ଼ି
 ନିଜ ନେତ୍ରେ ଦେଖେ ରଥ,
 ସ୍ୱର୍ଗ-ସ୍ୱର୍ଗରେ   ଶଙ୍ଖାଦ ଦେଖିଲେ
 ଲାଗି ଅଛି ଶବ ଶବ ।

ସମ୍ଭବପ୍ରକଳ   ଲେଖି ଦେଇ'ଛନ୍ତି
 "ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ-ସ୍ତ୍ରୀ"
 ପଡ଼ି ନିଜେ ପଶି   ଗୋଟି'ଛନ୍ତି ତାହା
 ଅଗଣିତ ବୃକ୍ଷ-ସ୍ତ୍ରୀ ।

ସୁଖି ସୁଖି ତାହା   ପୁଣି ଅବେ ସୁଖି
 ବାସନ୍ତ ସଂସ୍କରେ କଷି
 ନିଜେ ବୁଝଇ   ମାତଲ ନିବିଡ଼
 ନିଜ ଗୁଣ୍ୟ ପରମ୍ପରା ।

ନିର୍ମଳ ମନୁଷ୍ୟ-   ମଣ୍ଡଳକୁ ରାତି
 ରଥ ପ୍ରବେଶିଲା ଦେଖେ,
 ନିଜ ପରମ୍ପରା   ମଣ୍ଡଳକୁ ପଡ଼ି
 ବୁଝଇ କରନ୍ତି ମେଘେ ।

ସନ୍-ସୁଖ-ସନ୍ଧ୍ୟା-   ପଦ-ବିଷୟ-
 ନିର୍ମଳ-ପରମ୍ପରା-ବନ୍ଧ
 ପାନ କଲେ ସୁଖେ   ପଦ-ବିଷୟ-
 ବାହାର ସ୍ୱରୂପଗଣ ।

ଚଢ଼ିତ ବାନ୍ଧବେ ଅରବିନ୍ଦ ଦେଲା

ମୁକୁର୍ମୁକୁ ସମ୍ବନ୍ଧୁ ଚି,

ତା ପରେ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅବରୁଦ୍ଧ ଦେଲା

ଶ୍ୟାମଳ ଅବନ-ଚିଲ ।

ପଦ-ପିଣ୍ଡର ଦିଶିଲା ଗଗନ-

ସୋପାନେ ଚଢ଼ିଲା ପର୍ବ,

ବୁଦ୍ଧର ଦିଶିଲା ପଦ-କୁ ପେଡ଼େ

ଟେକ ଦେଉଅଛି ଧର ।

ଅଥବା କିନ୍ତୁ- ନିଲାସୀ ନୃପତି

ପ୍ରତି ହୋଇ ମାନବର

ଉଚ୍ଚ ନିଚ୍ଚ ଶୈଳେ ଦୂର ଦୂର

ଦେଉଅଛି ବସୁମତ ।

ନିମନ୍ତା ଦିଶିଲା ବେଡ଼ ସଜ୍ଜିତର

ମଙ୍ଗଳ ମଧୁରାସ

ଦେଇ ଅନୁପ୍ରାଣ ସ୍ବପ୍ନଦୀନୀତି

ପ୍ରଣୀତ ନୃପ ପାଶ ।

ପାଦପେ ମସ୍ତକ ଉତ୍ସେହନ କଲେ

ଅବନ ନୃପନ ପ୍ରତି,

ସ୍ବପ୍ନ ନିଦ୍ରାରେ ଶିର ଟେକି ଯଥା

ଉଠିଥାନ୍ତି ତେଣୁ ଶାନ୍ତି ।

ନାହିଁ ପଞ୍ଚମ କେବଳ ନାମେ
 'କ' ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପରବତ,
 ଗୋଧୂଳିବାଳୀନ- ଭବିଷ୍ୟ-ସଂ-
 ମେଷ ଶ୍ରୀକ୍ଷେପ ପ୍ରଭବନ୍ତ ।

ବାସବ ଚରଣ ସାଗର ବଞ୍ଚାଳେ
 'ଧେ' ଶୁଦ୍ଧ ଶାର ପାଦ,
 ଭବିଷ୍ୟ ଶବ- ପ୍ରଥମେ ଅରବ
 ଦେଇ ଗାଲ ପ୍ର. ଦେବା ।

କାବ୍ୟମାନ ରାଜ୍ୟ ଦୈବ ଶିଳ୍ପ
 ମଧ୍ୟମସ୍ତ ସରସ
 ଅଭାବନାପେ ଅଭେଦ ଶର ଶାର
 ଭୁବେ ବାସ ବରଣ ।

ବାସ ମାସ ପଦ ବସନ୍ତ ବିଶେଷ
 ଦେଶ ସଦାସିଧ ପ୍ରାୟ,
 ମହାନଦରରେ ପ୍ରମୁଦ ସୁମରେ
 ବୃତ୍ତି କୋଳେ-କୁଳ ।

ପରେ ପରେ ପଦ ସ୍ବ-ବ୍ୟକ୍ତି
 ଶୋଭା ବିଶେଷ ବରେ,
 ରହୁଛି ପଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାମ୍ବ
 ଚନ୍ଦ୍ରବଦ୍ଧ ସଦେ ସଦେ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ-କମଳମ୍ବ-   ଶଙ୍ଖ ହୃଦିବାକୁ

• ତବାଦର କର ଶିରେ,

ମଧ୍ୟାହ୍ନେ ନିନ୍ଦିତେ   ଲୁଚି ଲୁଚି ଚୋରୀ

ପିଆ ଏ ଚରେ ଚରେ ।

କେତୁ ଗାୟନେ   ବିଦ୍ୟା ଦୁର୍ଗଳ

ମାତ ବାଦ ହୁଏ ଚନ୍ଦ୍ର,

ବରଷା ବୋଇଲେ   ବୁଝନ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରରେ

ଚନ୍ଦ୍ର-ସ୍ବପ୍ନ ବରଷଇ ।

ପେଟିକରେ ପୁଲ   ପଳ ଉତ୍ତରବ

ଚେତକ ପ୍ରକ୍ରେ ବାଦର,

• ତଳୁ ପଳ ମୂଳ   ବଳ ପଥରୀ ଏ

ପ୍ରଭାତ ଲେବ ଉଦର ।

ବସନ୍ତ-ମୃଗ   ବସ ସାଧୁଆନ୍ତି

ଚନ୍ଦ୍ର ଲହ ନିଶ୍ଚୟେ,

ପିନ୍ଧିବେ ସେ ପୁଲ   ନ ପାରିନ୍ତି କେତେ

ନିଜ ପୁରୀ ଲର ପଦେ ।

ସୁରାସୁର-ପିତା   ଶେଷ ସେ ନଗେ

କରନ୍ତି ସହୀଦ ବାସ,

ସୁରାସୁର-ବର   ଲହେ ଚନ୍ଦ୍ରରେ

• ବଳରେ ଲର ଉଷାସ ।

ଚଢ଼ିଲି ନୁହଁ ସାଧୁସ୍ତ ବଦନ

‘ଦଳାଇଲେ ଚମନ୍ଦାଧି,

ସବେଶ୍ଚ ନରେଶ୍ଚ ରଥ ବାବଦମ୍

ଆଦି ଦେଲେ ସେହିଠାରେ ।

ଅନୁରେ ଦେଖିଲେ ମୁନି ଏକ ‘ଛନ୍ଦ୍ର

ନିଶ୍ଚଳ ଅବଳରୂପେ,

ପାଉଁ କହିଥାଏ ତାହାଙ୍କ ମନ୍ଦିତ

ହୋଇଛୁ ବଳ୍ଲୀ-ପୁତ୍ରପେ ।

ବିଷୟ-ବର୍ଣ୍ଣ ଉପଗତସତ୍

ହୋଇଅଛୁ ଉପଗତ,

‘ନୀତି-ରାଜା-ଜାଲ ‘ବେଢ଼ି ବଣ-ଦେଶ

ବରୁଅଛୁ ନିପୀଡ଼ିତ ।

ରାଜ-ଅଭିମୁଖୀ ହୋଇ ଶ୍ରୀମୁଖ ପଦ

ରାଜହସ୍ତ ମୁନିବର,

ସୁଖ-ବିରମିତ ଜଣ-ମଣ୍ଡଳରେ

ପତ୍ନୀ ବରହସ୍ତ ପର ।

ରାଜ୍ଯ ଅବତର ନରପତି ସେହୁ

ମୁନିଙ୍କ ପ୍ରଣାମ କର

ଅଶ୍ରମ-ବର୍ଣ୍ଣେ ସୁତ-ଧୀମୁଖରେ

ମନ ଶ୍ରୀମଦେବେ ରର ।

ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ରମ   ଲେଖ-ପାଠ-
 'କନ୍ୟା-ସୁଶିଳା-କଳା,
 ସ୍ୱରାଜ ଚନ୍ଦ୍ରରେ   ଦେଖ-ଦମନ-
 ସ୍ୱରାଜ ବାସିନୀ-କଳା ।

ପଥର ପଥର   ପଥ ରାଜପଥ
 'କନ୍ଦୁ' ଚନ୍ଦ୍ର ମଣି ଲୋ,
 ସ୍ୱେଦ ବରଦଣ   ବରଦଣ ବୁଦ୍ଧ
 ସ୍ୱରାଜା ଶ୍ରେଣୀକା ।

ସ୍ୱର-କଳାକାର   ନର ରାଜ ଦେଖି
 ସ୍ୱରା ଦେଲେ ନୃପ ମନେ,
 ରାଜା ଚନ୍ଦ୍ର,   ରାଜା ଚନ୍ଦ୍ର ବରଣ
 'ରାଜ' ରାଜ ପ୍ରୟୋଗଲେ ।

ଦେଖନ୍ତୁ ଦେଖନ୍ତୁ—   ପଥ-ପଥେ ପୁଣି
 'ପଥ' ରାଜ ପଥ ଲାଗି,
 ଦେଖିଲେ ନୃପ   ଦେଖି ଦାସପୁର
 ଦେ ନୃପେ ନିଜ ଲାଗି ।

ସ୍ୱରାଜ ପଥର   ମନୋରମ ପୁଣି
 ସ୍ୱରାଜର ଏହି ପଥ,
 ପଥରା ଚନ୍ଦ୍ର—   ଚନ୍ଦ୍ର-ଲେଖ ଦେଖି
 ଏଠାର ଚନ୍ଦ୍ର-ପଥ ।

ନିଜ ପାଇଁ କେବେ   ତପ କର ଆଜ୍ଞା
 ଦୁଃଖ ପରେ ପଡ଼ି ଦୁଃଖ,
 ପର ସ୍ବପ୍ନ ପାଇଁ   ସେ ସାଧନାରେ
 ବ୍ୟକ୍ତ ହେଉଥାଏ ସତ ।

ତହିଁ ଉପରୁ   ଉଦ୍‌ଘାଟନା ଲେଖ
 ଜାଣିଥାଏ ତଳ କଥା,
 ଉଦାସରେ ଥାଇ   ହୃଦ କରୁଥାଏ
 ହସିବାକୁ ତଳ କଥା ।

ମୋ' ସଖା ଜଗତେ   ଚଳିବାପାଇଁ
 ଦେଉଛି ଏଠାରେ ମନ,
 ନିଜ ସଖା ତହିଁ   ଏଠାକୁ ଚାଲିବେ
 ସ୍ବପ୍ନ-ବିଶ୍ୱାସ କିନି ?

ପଡ଼ି-ପଡ଼ି ଗଲା   ଯେଠାରୁ କଣ୍ଠସେ
 ସମାବୃତ୍ତ ବେଦାପାଇଁ,
 ଅଶେଷ-ଆବସ-   ତଳେ ନରପତି
 ରହୁଥିବା କାଳର ଗୁଣ୍ଠ ।

“ସବୁ ସବୁ ଦୁଃଖ,   ସବୁ ସେ” ଶବଦ
 ପଡ଼ିଲ ନୃପତି କର୍ଣ୍ଣେ,
 ଦେଖିଲେ କେତେ —   ଶାବନ-କେଶର
 ଧରଣୀ ଖଳିତ ଜଣେ ।

ବସନ୍ତ ଶୋଭା   ବୃତ୍ତିକାବ୍ୟ

১৯৬৬ ১৯৬৭

କୌତୁହଳମୟ ମାଲସେ ଚାହାନ୍

ସମୀପକୁ ଗଲେ ହମ୍ମେ ।

ତାପସୀୟ ବୃକ୍ଷ   ବୋଉରା ଶିଶୁକ

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ୍ ପଞ୍ଚାବଳୀ

ବିଳ-ପଥରୀ   ଶୁଭ ଶୁଭ ଗୋବ

ବେଶଭୂଷା ଦେଖେ ରୁଷ୍ଟ ।

ଏ ଚ ଦୁଆବୁସ, ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁଷିଣ ମୁଖେ

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ,

କଳେ ଆସି ତାର   ବନ୍ଦୁ ଗଣେଶ

‘ବେଢ଼ି ତ ମୁଁ ଶୁଣୁଛି ?’

ପ୍ରଥମ ଭାଗ "୧୯୬୬ ଚଉକ"

ବୋଲି ଉପହାସ କଲେ

ବେଶ୍ୟ-ଶାବର— ବେଶ୍ୟବୀର

୧୫୫୫ ୧୫୫୫ ୧୫୫୫ ।

ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାଶନ ସେବା, "ସମ୍ବନ୍ଧ"

୧୧୧୧ ୧ ୧୧ ୧୧୧୧୧,

ମୂଳ ମୂର୍ତ୍ତି ଯେ— ଦେବ ନାମ ଯେ

ପାଞ୍ଚମା ପର ଚଢ଼େଇ ?

ସବେରେ ହୋଇଲା,   କ୍ରୀଡ଼ାଦ୍ରବ୍ୟ ଦାନ
 • ପ୍ରଲେବନେ ତାକୁ ଧରି,
 ନ ଦେଲେ ଘେନି—   ଶାବକକୁ ଧରି
 ଦେଉଥିବ କେତେ ବନ୍ଧୁ ।

ପ୍ରଥମା ବୋଇଲା,   • “ମୁଗେନ୍ଦ୍ରଶାବକ
 ଶୁଣ କଥା ମୋର ବାଟି, •
 ସୁଦେଶୀ ଶୁଣି   କେଳି ତାହାର
 ମନେ ଲାଗୁଥିବ ବାଟି । • •

ଝେଲିବା ନିମନ୍ତେ   ମୋହନରୁ ଏବେ
 ଅଳ୍ପ କ୍ରୀଡ଼ାଦ୍ରବ୍ୟ ନିଅ ।”

• ତା ଶୁଣି ବାଳକ   • ଚର ପ୍ରସାଦଲା
 କହୁ, “କଥା କଥା କଥା ।”

• ଶୁଣିଲେ ନୃପତି   ଶିଶୁ-ବସୁ, ସେହେ
 ନବ-ବିଦେଶ-ପଦ୍ମ, •

• ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ-ପତି—   ସଦଳ ଚକ୍ତିରେ
 ରହୁଛନ୍ତି କର ସଦ୍ ।

• “ଅଶୁ ଅହ” ବୋଲି   ଉଦୟ ତାପସୀ
 ସବୁର ଖେଳରୁ ଗଲେ,

• “ସୁଖରେ ପ୍ରତିବ” ବୋଲି ଶିଶୁ ସୁଖ—
 • ଶିଶୁକୁ ଧରିଲା ବଳେ ।

ମାଟି ତାପସୀ ଏ ଲେଖିଛି କହିଲା

“ନୂଆଁଙ୍କ ମନ ଗୁଡ଼ି, •

“ଦେଖ ମହାଶୟ, ଏ ଦୁଃଖ ବାଳକ
ସିଦ୍ଧ ଶିଶୁ ଶତ୍ରୁ ନାହିଁ ।”

କୁମାରକୁ ଚାହିଁ • ନୃପଙ୍କର ହୃଦ

• ହୋଇଥିଲା ଦ୍ରବୀଭୂତ,

ମନେ ବୋଲୁଥିଲେ, “ଧନ୍ୟ ସେହି ଲୋକ,

• ଏ ଶିଶୁ ଯାହାର ସ୍ବତ । •

ବୋଲେ ଧର ମୁଖେ ଚନ୍ଦ୍ରନି ବେଦାକୁ

ଦେଉଅଛୁ ମୋର ଚିତ୍ତ,

କେ ମନ୍ତ୍ରେ ମୋ ଧ୍ୟେୟ ଶେଷିବ ବାଳକ

• ମୁଁ ଯେ ତା ଅପରାଧେ ।

ଦରଶନ ଯାଇ ଏଡ଼େ ସୁଖଦର

• ସରସ ଦେବେ ମନୁର !

ସୁଖପ୍ରାପ୍ତତା ଲାଗି କହିଲେ

ସ୍ବୟଂ କରାକୁ ଦୁର ।”

ସୁଖପ୍ରାପ୍ତତା ଚରଣ-ସୁଖ

ସଦେ କର ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ

ନୃପତି-ହୃଦୟ- ସମ୍ବେଦନାକୁ

ବିଚାରରେ ଶେଷ ହେବ ।

ନୂତନ ଲୋକଲେ,   “ଭାଗ୍ୟକୁମାର,
 ଯେଃ ଏଡ଼େ ହରିବରୀ,
 ଦିବ୍ୟ-ସ୍ଥିତି ସଦୃଶ   ସେହିଭଳି ଭେଦ
 ଯେଉଁ ସ୍ଵଭାବ ଧରି ।”

ନୂତନ ଚାପରୀ   ହୋଇଲା, “ଏ ଶିଶୁ
 ଭାଗ୍ୟନଳନ ନୁହେଁ,
 ନୂତନ ବୋଇଲେ,   “ଭାଗ୍ୟ ମଣି
 ଶିଶୁରୁ ଭାଗ୍ୟ ସ୍ଵଭାବ ।”

ତା ପରେ ନୂତନ   ସ୍ଵେଦସଦୃଶରେ
 ଧର ବାଳକର ଭର
 ହୃଦୟର ସଦୃଶ   ଦେଖିବ-ଶିଶୁକୁ
 ବହୁଭାବରେ ଅନୁର ।

ନୂତନର ସ୍ଵର୍ଗ-   ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯଥା
 ମିଶ୍ରି ହୁଏ ଏକ ବେଦ;
 ସ୍ଵେଦର ବାଳକ   ନୂତନ ମିଶ୍ରି ଗଲା
 ପାଇ ମଧୁସୂଦନ ସ୍ଵେଦ ।

ନୂତନ ସଦୃଶ-   ଦମନର ଶୂନ୍ୟ
 ଏତଦୁପାଦାନାଦି,
 ଭାବୁଥା ହୃଦୟେ   ଅଭାବ ସମ୍ଭବ
 ନୂତନରେ ଦମନର ।

ପିଣ୍ଡ ଦିବ ଧର   ଭକ୍ତା ଦିବ ଦର

                    “ପିଣ୍ଡସ୍ଥ ଅନୁରକ
ବୋଇଲେ, “ସୁଶିଳେ,   ଏ କୁମରମଣି
                    କେଉଁ ନିଶ୍ଚେ ପହଞ୍ଚିବ ?”

“ସୁରୁକ୍ଷଣେ” ଏକ   ଭବିଷ୍ୟ ଶବ୍ଦେ
                    ପୁଣି ଶୁଣିଲେ ମନେ,
ସୁରୁକ୍ଷଣେ   ନରମ-ସମୟେ
                    ବାସ ଦିଅଥାନ୍ତି ବନେ ।

ପୁଣି ପରାଗେ,   “ଏ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ହୋଇ
                    ପାରେ କି ମାନବ ମନ ?”
ଭବିଷ୍ୟ ପାଇଲେ,   “ସେ ବିଧି ନ ଶକ୍ତି
                    ପିଣ୍ଡର କଳସ ପ୍ରତି ।

ବେଦଗୁରୁ-ନିଶ୍ଚୟ   ନରମ ସମ୍ଭାଷଣ
                    ପିଣ୍ଡର ନର-ଧାନ୍ୟା,
ଭବିଷ୍ୟ-ବୋଧେ ଅସି   ପୁଣି ଜାତାବଳୀ
                    ହୋଇ ଏ କଳସିନୀ ।”

ଭବିଷ୍ୟେ ନୁହେଁ,   “ଅସା-ମରାଜି
                    ଧରୁଅଛି ବୁଦ୍ଧାବଳୀ,
ଜଣାଯିବ ଏବେ   ଅଛି କି ନା କିଛି
                    ପ୍ରବେଶର ଅଧିକାର ।”

ଦିଶୁଥିବେ କେତେକେ, “ବାଳକର ପିତା-
ନାମ କିଏ ଜଣେ କଣ ?”

ବାପଟି ବୋଲଇ, “ଅଧ୍ୟାୟିକ ନାମ
ରକାରିବା ଏହି ମିତ୍ର ।”

ଜନନର ନାମ କାଣିବାକୁ ନୃପ
କହୁଥିଲେ ଅଭିଳାଷ,

କହିଲେ, ତା ହେଲେ ହେବ ଏକା ପିତା
ଅବଦୃଶ୍ୟ ପରଦାଶ ।

ଅପର ବାପଟି ମୁଦ୍ରିକା-ମଣ୍ଡଳ
ଏକ ପକ୍ଷେ ଧରି କରେ,

ବୋଲଇ ପିଣ୍ଡକୁ, “ସବୁକୁ ଲବଣ୍ୟ
ଦେଖ ଦେଖ ବନ୍ଧୁ ! ଥରେ ।”

“ସବୁକୁଳା” ବୁଝି ବୋଲଇ ବାଳକ,
“ବାହୁ ମୋ ଜନନ ବାହୁ ?”

ତାହା ବୋଲଇ, “କହୁଛୁ ସୁଦର୍ଶି
ମସୁର ବେଶିବାପାରି ।”

ନୃପ ଦିଶୁଥିଲେ, ଶିଶୁର ଜନନ-
ନାମ ହେଲା ପିଣ୍ଡକୁଳା,

ହେତେ ଲବଣ୍ୟବତୀ ସେ ନାମ ବହନ୍ତି,
ତା ସେନୁ ଦ୍ଵିଧା ନ ଲାଗେ ।

ମୁଣ୍ଡିବା-ମସ୍ତୁର   ଧଉଳ ବାଳକ

ଧାର୍ଯ୍ୟ ଚପଟି ନ ପାଶ,

ସନ୍ତୋଷ ସୁନ୍ଦରା   ତର ତା ପୃଷ୍ଠରେ

ପୁଅ ମନ ମନ ହାସ ।

ଦେଖିଲା ଚାପଟୀ,   ଦିଶୁ-ମଣିବଳେ

ରାଣୀ-ବାଣୀ ତାର ନାହିଁ,

ବାହୁ ପତେଇ   ଦୋଇ ପଲ୍ଲେଷଣ

ତର ଉତ୍ତପ୍ତ ତା ଖୁବ୍ ।

ଏଣେ ନରପତି   ରାଣୀ-ବାଣୀ

ତଳୁ ଉଠାଇଲେ ବଳେ,

“ହୁଅଁ କା ହୁଅଁ କା”   ଦୋଇ ଚପଟି ନ

ବହୁ ବହୁ ତରତରେ ।

ଖୁବ୍ ଚପଟି ନ-   ଯୁଗଳ ଚପଟି

ବସନ୍ତେ ଦେଇ ହସ୍ତ

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଇ ସବୁ   “ତ ଦେଇ ତ ଦେଇ”

ଦୋଇ ଦେଇ ମହାବାସ୍ତ ।

ନୃପତି ଦୋଇରେ,   “ତ ଦେଇ ବାହୁ”

ପାଇଁ ଏତେ ଉତ୍ତପ୍ତ,

ମୋହୋ ପଦପରେ   ଶିଶୁ-ବଳନ

ମନେ ଦେଇ ତ ନୟନ ।

ତାହା ବୋଲିଲେ, “ଅମଳ କିଛି
ନାହିଁ ଶିଶୁରତନୀର,
ପିତା ବଳା ଅନ୍ୟ— ହସ୍ତରୁ ଗଡ଼ଇ ତା
କୋଇଥାଏ ଶିଶୁର ।

କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ କିଛି କାହାର
କରୁଥିଲେ ତା ପ୍ରତି,
ଅନ୍ୟ କେବେ ତାହା କିଛି କରୁନା
କେବଳ ମୃତ୍ୟୁ କରୁନା ।

ଜାତବର୍ଣ୍ଣବେଳେ ଶିଶୁ କରେ ବେଳ
ସ୍ତରେ ତା ବାସର ପିତା,
ଅନ୍ୟ-କାହାକୁ ସ୍ବ-ମହୋଷ୍ଠ
ନାମ ତା ‘ଅପରକା’ ।”

ନୂପୁର ବୋଲିଲେ, “ଅନ୍ୟ କରେ ଯାଇ
ପ୍ରାଣ ନାଶିବ ତ କାହିଁ ?”
ତାହା ବୋଲିଲେ, “ଅବେ ନୁହେଁ ତାହା
ସଂସ୍କୃତ କହୁଥାଉ ।”

ନୂପୁର କହିଲେ, “ଏବେ ପ୍ରମାଣରୁ
ଅଛି ତ ଅଛି ସମସ୍ତ,
କିନ୍ତୁ କାହିଁ ମୋହୋ ପ୍ରମୋଦ—
ଅବୁଲକା-କଳ୍ପ ।”

“ମୋ ପୁଅ ମୋ ପୁଅ” ବୋଲୁ ବାଳକକୁ
 ଅନ୍ଧାରରେ ଆଲୋକ,
 ଅନଳ-ଜଳତ ଲୋକରେ ବେନଟ
 ଚନ୍ଦ୍ରାକାଶ ଅପରାଧ ।

ବାଳକ ବୋଲୁଛି, “ଈଶ୍ଵର, ତପା ଆସି
 ଏମନ୍ତ ହୁଅ ମୋ ଚେ,
 ତୁମ୍ଭେ ନୁହ ମୋର ଜଳତ, ମୋ’ ପିତା
 ଦୁଷ୍ଟକୁ ଦଣ୍ଡିତା-ପତ ।”

ବାଳକ ଆସନ୍ତି ନ ବୈଦ ନୃପତି
 ତୁମ୍ଭେ ବେଳେ ବାରିମାର,
 ତା ଗୁଡ଼ି ବାଳକ, ଗୁଡ଼ି ତାପସୀ-
 ମଣ୍ଡାଣୀ ତମ୍ଭାର ।

ଅନଳ ଉପରେ ଅନଳ ନୃପତି
 ହୃଦୟରେ ତଳ ନୃପତି,
 ମୋ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବନ ଉପରେ
 ହୋଇଗଲେ ବଳବତ୍ ।

ତାପସୀ-ଏ ଯାଇ ତେଜ ସେ ତଥା
 ସବୁ ସବୁକୁଳା ପାସ,
 ସବୁକୁଳା ଆସା ସବୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ
 ନ ହେଉ ତହିଁ ହୃଦୟ ।

ଶକୁନ୍ତଳା ଆସି ସୁନେକେ ଦେଖିଲେ
 : ପୁତ୍ର ପତ୍ନୀ ପିତା ଉଭୟ,
 ଚନ୍ଦ୍ରମାଲେ ହର୍ଷ — ବସନ୍ତ-ସନ୍ତ୍ରୀତ
 ଚନ୍ଦ୍ରମ-ବିଶାଦ-ପରେ ।

ଚକ୍ରରେ ଚକ୍ରମ୍ବୁ ଦୁମାର ବୋଇଲି
 ଜନନ-ବଦନ ଶୁଭି,
 “ମା ଗୋ, ଏହା ଲୋକ ପୁତ୍ର ବୋଲି ମୋତେ
 ଧରୁଛନ୍ତି କାହିଁ ପାଇଁ ?
 ବାରିମାର ମୋତେ ଦୋଳ ବରୁଁଛନ୍ତି
 ଯେନୁ କାହାନ୍ତି ମୋଁ ମନା,
 ଦେଖ ତ କାହିଁକି • • • ହୋଇ ଯାଉଁଛନ୍ତି
 ଏମନ୍ତ ଉପବନନା ।”

• • ଚନ୍ଦ୍ର କହୁ ପିଣ୍ଡ ଏକ କର ନେଇ
 ଧରିଲା ଜନନ ବର,
 ଅପର ହସ୍ତ ? ଲହରୀର ମୁହଁ
 ବଢ଼ି ନରପତିଙ୍କର ।

“ନ ନିଏ ନୃପତି କରୁଁ କର ପିଣ୍ଡ
 ନ ଶକେ ଜନନ ବର,
 ଅବର୍ଷଣେ ଦୁଃଖ ନନ୍ଦ, ସୁଖ ବୁଦ୍ଧି •
 କରଦେଇ ଦୁହନ୍ଦର ।

ଲେଖି ତାହା ଦିଅ   କହବାକୁ ଆଉ
 ଦେଇ ନାହିଁ ଅବଦାନ, :
 ଉଦୀୟତ ହୋଇ   ମିଳାଇଲା ଶିଶୁ
 ସ୍ବୟମ୍ଭୁ ଉଦ୍ଧାତର ।

ଭୁମର ବଦନେ   ଶତ୍ରୁକ୍ତଳା ପ୍ରାଣ
 ହୋଇଗଲା ସ୍ବୟାଞ୍ଜଳି,
 ତାକୁ ବରଣନେ   ସ୍ବୟର ଶରଣେ
 ଦେଖାଇ ଦେଲା ଜାତ ।

ହାସ ତା ଅଧରେ   ନ ପୁଣି ବଦନେ
 ଦେଖେ ଦେଲା ସମ୍ପାଦକ,
 ନଗର ମୁଣ୍ଡ—   ଜଳ ବାହାରକୁ,
 ଝୁଏ ଯଥା ହସ୍ତକତ ।

ବୁଝିଥିଲା ତାମା   ମାତା ଗରି ଗୋର
 ବଢ଼ିଥି ପଦ-ବରଣ,
 ପଦ-ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୁଣ୍ଡ   ବର୍ଣ୍ଣନା ଲୁଚିବେ
 ଥାଏ ତହିଁ ଅବଦାନ ।

ମନେ କରୁଥାଏ   ପ୍ରାଣକୁ ଶାଳନେ
 ହୋଇଛି ନିଜେ ଅଜ୍ଞା,
 ଯଥା ବରଣନ   ବରଣେ ଚରଣେ
 ନେତ୍ରେ ମାଗନ୍ତା ସମା ।

ଦେବୁ ନାହାଁ କଥା   ଶୁଭାବୁ ଅଛି
 ଦେବ ନାହିଁ ଅବସର,
 କଣିକା ଦୋର   ନିକାୟ ଟିକି
 ସୁଅଧୁନ ଲଗାବର ।

ସଜା ଭବିଷ୍ୟେ   ଶେଷ-ମୁରବି
 : ପ୍ରାୟଶଃ ଶୀଘ୍ର ଫଳ
 କ ପାଇ ଧରଣ   ବାସି ଜଳେ ଡୋଇ :
 ଶୁଣି ମହା ପ୍ରଭାତୀ ।
 କେଉଁ ବଥା କହ   ଦେଖନ୍ତୁ ପାନକ
 ଦେଇବେ ନାହିଁ ଦେଖି,
 ଅନ୍ୟତ୍ର ଲଭ   କଥା କହଲେ କି
 କଲେ ପ୍ରସାର ତୋ ?
 ଶୁଣି ଦେଖଇ   ଦେବ ଯାତନା
 କେଉଁଠାରେ ଗଲା ଭକ୍ତ,
 ପରାଣେ ମୁଖ   ଦେଖି ସୁଖମୁଖ-
 ପାଦପାଦେ ଗଲେ ମୁଁ କି !
 କୁମାର-କଳ୍ପନା   କହି କି ଉଦ୍ଧାସେ
 ବଦାଇ ଦେଇଛୁ କବି,
 କିନ୍ତୁ ଉପରେ   କିନ୍ତୁ ମେଲିବା
 ବନ୍ଧନ-ସୁଖ-ସାଗର ।
 ପଦକ ଚିହ୍ନ-   ଶେଷ ସୁଖ ଚିହ୍ନ
 ଚିହ୍ନ ଦେଲା ପ୍ରଭାତକ,
 ପ୍ରତିଗଳ ପ୍ରଭା—   କଳକା, ପ୍ରତିଗଳ-
 କୁସୁମ ଦେଲା ସୁକଳ ।

ନିଜେ ଅନନ୍ତେ   ବିଦ୍ରବମଣି
 ଦେଇ ମଧୁସୂଦାନୀ,
 ସୁଧାୟ ପାନ ଭେଜି   ଅନନ୍ତେ ନାହିଁ
 ହସିଣୀ ପାଦମାଳ ।

ଏମନ୍ତ ସମୟେ   ସୁସୁଧା-ସୁଧୁ
 'ହେଲେ ଚନ୍ଦ୍ର' ଉପଗତ,
 ନିଜେ ତାଙ୍କର   ପଡ଼ିଲେ ନିଜେ
 ନୁହେଁ ସୁଧୁ ତରୁ ବସ୍ତ୍ର ।

ହସି ମହାମୁଖ   ଅଗ୍ନିଶିଖା, "କୁମ୍ଭ
 ସବୁ ଭାଗ ଦେଇ ପାଶୁ,
 କୁମ୍ଭ-ରାଜ   ଦେଇ କୁମ୍ଭ କୁଳେ,
 ନିଜିଣୀ-ଦେବୀପ୍ରମୁଖ ।

ଉଦୟାସୀ ଗୋଳି   ଉଦୟ କୁମ୍ଭର
 ମନ୍ତ୍ରୀପତି ଦଳମଣି,
 ନାମ ଦେଇ କୁମ୍ଭ   ଶେଷ-ଦିନିକ-
 ଅବୁଦ-ସୋଦ-ରାଜନ ।"

ସାବରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ   ମହାମୁଖ ତାଙ୍କୁ
 ନେଇ ଅବୁଦ ପାଶୁ,
 ନେଇ ପବନୁଳା—   ପଦ-ନିଷେଦ
 ପଦପଦ ପଦପାଶ ।

ପଢ଼ି-ମୁଦ୍ରା-ସଦ୍‌ବେଳେ କୁପିତ
 ବେଳେ ଅବିତ ପାଦ,
 ଅବିତ ବାଦାୟ ଅନେ ମଧୁରେ
 ଦେଲେ ଶୁଭ ପ୍ରଣୀତ ।

ବଳ ବଳ ଅଗ୍ନି ଦେଖିଲେ ନୃପତି
 ବାସବ ବାସବୀନୀ,
 ଦେଖି ସୁବ ଦେଖି ନର ବୋଲି ବାଦ
 ବେଳେ ବେଳେ ବଦଳିଣ ।

ନୃପତିରୁ ଶୁଣି ଦେଖି ବୋଲିଲେ,
 “ନ ବଦଳି ଅନୁରାଗ,
 ତୁମ୍ଭ ସୁଦ-ଲେଖି ବଦ ଦେଲିଥିଲ
 ଦୁର୍ଦ୍ଦାସା ମୁକ୍ତି ଶାସ ।

ଭରାବେ ହୋଇ— ଥାନ୍ତି ସୁଦ ସୁଦ
 ଯେଉଁ ଅନୁରାଗ ବଳେ,
 ଅନୁରାଗ ସୁଦ— ବାଳେ ଦେଲିଲେ,
 ବାହା ଶରୀର ଅଳେ ।

ତୁମ୍ଭ ପ୍ରତି ବାଦ ମନ ବଦଳିଲେ
 ତୁମ୍ଭ ପଦେ ଥିଲ ଧାନ,
 ଅନୁରାଗ ମୁକ୍ତି ବାଦ ଦେଇ ବାଦ
 ପ୍ରତି ନ ବଦଳିଲେ ।

ଜଳେ ଶେଷିତୁରା ମୀନ ତା ଅମର
 ଦେଖିବ କହଣ କଲ,
 ଧୀର ସେ ମୀନ ମାରନ୍ତି ମୁହ, ତା
 କୁମ୍ଭ ସିନିକୁ ମର ।

ଶକୁଳିନୀମାତା ଦୁହରା ଶେଷ-
 ସମୟ ପ୍ରବେଶ ବୁଝି
 ଦୁହରାକୁ ଅଣି ବେଦନା ଅମ୍ଭ
 ଅଶ୍ରୁରେ ରଖିବାପାଇଁ ।

ଦେଖୁଛୁ ତ ଏହି ପ୍ରାଣର ପ୍ରଭବ
 ଏହି ନାହିଁ ଶ୍ରେୟ ତାହ,
 କୁମ୍ଭ ନାବନାରେ ହୋଇ ନାହିଁ ମଧ୍ୟ
 ଶକ୍ୟ ପ୍ରତି ଅପଳାପ ।

ଅସୁକଳି ଦୋଷ ଅନୁଭାବେ କୁମ୍ଭ
 ମହନୀ ପାଇବୁ ବଡ଼ି,
 ଭାବି ଯୋଗୁଁ ସୁଖ ଅବନୀର ଯେ-
 ବର ପାଇଅଛୁ ସବୁ ।

ପତ୍ନୀ ସୁଖ ଦେଇ ମୁଖ ଏବେ ସୁଖେ
 ଅବନୀ ପାଳନ କର,
 କୁମ୍ଭ ପର ପଦ ବେଦେ ନୁହେଁ
 ଅଛୁ ଦୁଃଖ-କରବର ।

ବୋଧୁ-ପ୍ରଣାମ, କର ନରପତି

ମହର୍ଷି-ଦମ୍ଭାତ-ପଦ୍ୟେ

ପତ୍ନୀ ପୁତ୍ର ପତି କିନ୍ତୁ ଦୁଇ ବୁଦ୍ଧ-

ଗଲେ ସେ ଅନ୍ତରାଳରେ ।

କହୁଁ ଯଥେ ଚିତ୍ତ କୁମରମଣି

ବୋଲେ ବସାଇଲେ ନେଇ,

ପାଶେ ବସାଇଲେ ବସୁନାମଣି

କିନ୍ତୁ ପଦ୍ୟେ କର ଦେଇ ।

ମାତଳ ବୁଲିଲେ ବାସବ-ସ୍ୟାମଳ

ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଫୁଟି

ଫୁଟିଲା ନଗର କିନ୍ତୁ ପଥେ ଦେଇ

କବ୍ୟ ଶୋଭା ପରବର୍ତ୍ତେ ।

ପୁରବାସିନୀ ବୁଦ୍ଧ ଜୟନାଦେ

ଗଗନ କମ୍ପିତ କଲେ,

ମାତଳ ବୋଧୁ କର ନରପତି

ଅନ୍ତରାଳକୁ ଗଲେ ।

ପାଟଶାଢ଼ୀ ଦେଲେ ଅବୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ

ପୁତ୍ର ଦେଲେ ପାଟଶାଢ଼ୀ,

କହୁଁ କହୁଁ କଲେ ବାତଗଲା ବଜା-

ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ସୁପ୍ରସ-ବାଜା ।

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ଏକସ୍ରାଣ ଦେବେ

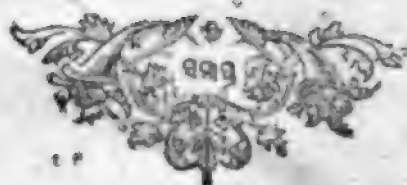
ନୃପତି-ବନ୍ଧନ,

ଭୁକ୍ତ ମାତ୍ର ପ୍ରାଣ ତାହା,

ସ୍ଥିର କରୁଥିଲ

ଜୀବନକୁ ସଦା

ପବନ ପ୍ରଣୟ-ଛାୟା ।

IMPD000000008ORI

Printed by V. Kar, The Utkal Sahitya Press, Cuttack.

ପ୍ରଣୟ-କବିତା ।

ବିଶେଷେ ତୁଁ   ହୋଇଛୁ ନିର୍ମଳେ
 ତୁମ୍ଭେ ନାମ ଉଦ୍‌ଭବ,
 କରୁଛୁ ହୋଇ ସେ   କର ଦେବ ତାଙ୍କ
 ସମୟ-କଳମ ଛିଦ୍ର ।”

ସଖୀଏ ବୋଲାଇ,
 “ସଖି, ଏକ ତଥା
 ସମୟ ଆଶୁ ମନେ,
 କରୁଛୁ ତୁମ୍ଭେ   ଦେଉଥିଲୁ ତାଙ୍କ
 ସମ୍ପଦ ଆମ୍ଭ ବଚନେ ।

ଯଦି କୁମାରୀର   ପ୍ରତିକୂଳେ ନୃପ
 ଯଦିବାସନ୍ତି ସବୁ ଅର୍ଥ,
 ତେବେ ନ କୁମାରୀ   ନଳିନୀ-ସାଗରେ
 ନୀଳମ ବରଦ ବ୍ୟର୍ଥ ।”

ଅପର ବୋଲାଇ,
 “ମନ ଦେବ ଉଭୟ
 ଉଭୟ ସେନାଧୀନ ସନ୍ତ,
 ମନ ବଚନରେ   କର୍ମର ଏକତା
 ରଖନ୍ତି ଚରଣବନ୍ତ ।

ପ୍ରତିକୂଳ ଅର୍ଥ   ଦେଖନ୍ତୁ କରବେ
 କର ଅନୁରୂପ କର୍ମ,
 କର୍ମେ ତାହାଙ୍କର   ପଳିତ ହୋଇଛୁ
 ମନ-ବଚନର କର୍ମ ।

ବଦଳର ଶବ୍ଦ   / ମାନବ-ହୃଦୟ-
 ପ୍ରସ୍ତବର ସ୍ୱରାଘଟ,
 ବଦଳେ ଦଶିବ   ହୋଇଥାଏ ସେହି
 ପ୍ରସ୍ତବର ପ୍ରତି ଛବି ।
 ଲୋଡ଼ା ଜାଣିବାରେ   • ନୃପଙ୍କ ହୃଦୟ
 ପ୍ରସନ୍ନ ହେଉ ପ୍ରତି,
 ଚପଟତା ଦମ୍ଭା   ଶଠତା ଚଢ଼ିତୁର
 କି ଶାବେ ହୋଇ ସମ୍ଭବ ।
 କିନ୍ତୁ ସେ ତ ରଜା   ସ୍ୱାଧୀନତାପ୍ରେମ
 ରାଜକର୍ମେ ପ୍ରବେଶିବ,
 ସୁନି ଅଭିଶାପ   ରୋଷ ହେବ ତାଙ୍କ
 ପ୍ରାୟ-ସରଳ-ପଥ ।
 କହୁ ଆଇ'ବ୍ରହ୍ମ   ଅସ୍ତିତାକୁ ଯାହା
 ଅଛି ତ ଅସିବେ ନାହିଁ,
 ଭୟାବୁ ବେବଳ   ଅବଶ୍ୟକ ଏବେ
 ତାଙ୍କ ବରପଳୟାୟ ।
 ତାତ କହୁଥାନ୍ତି,   'ଯଦି' ଯେତେ ସୁଖ
 ତହିଁ ଥାଏ ତେତେ କଷ୍ଟ,
 ସୁଖ ନିମିତ୍ତ   ଦୁଃଖେ ଲମ୍ବ କଷ୍ଟ
 ତହିଁ କରେ ଉପକରଣ । "

ପ୍ରଣୟ ଚଣ୍ଡାଳ ।

ତା ପରେ ତାହାଁ—   ଜନ୍ୟହସ୍ତ ମଲେ
ସବୁକୁଳା ସନ୍ନିଧାନ,
ଦେଖିଲେ ସନ୍ଦର୍ଭ   ବାମନରେ ଗଣ୍ଡ
ଥୋଇ ବରୁଣର ଧାନ ।

ସୁରୁକିତା ପର   ବସିଛି, ସମୁଦ୍ଧେ
ହୃଦଳେ ହୋଇଛି ଲେଖା,
ଦୁଃସ୍ଥ' ଅବସ୍ଥ—   ଶ୍ରେୟ ଫୁଲୁକି
ଚଳିଛି କଠିନରେଖା ।

ଦୁଃସ୍ଥ ଦୁଃସ୍ଥ   ପଡ଼ନ୍ତେ ସଖୀଏ
ଅକାଳ ଦେଲ ସନ୍ଦର୍ଭ,
ନାହିଁ ନରପତି,   ଉଦ୍ଧ ହୋଇ'ଛନ୍ତି
ମାତ୍ର ବେନ ସହଚର ।

ନ ଜାଣଇ କିସ   ଲେଖିଅଛି ତଳେ,
ସଖୀଏ ହସନ୍ତ ବୁଦ୍ଧି,
କିନ୍ତୁ ପଡ଼ି ପରେ   ମେଘାଭର ଶରେ
ପ୍ରେମାହତ-ଲଜା ପାଇ ।

ସଖୀ ପରିହାସ   ନ ଗଣି ସହର
ଦିବେ ପୋଛୁଦେଇ ତର,
ସଖୀଏ ବୋଇଲୁ,   “ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଚନ୍ଦ୍ର
ଲେଖା ହେଉ ଦୁଃସ୍ଥର ।”

ଚତୁର୍ଥ ସର୍ଗ ।

ଅଣିଥିଲେ ପୁର । ସଜନୀଦିବସ,
 ଶିବସ୍ତ୍ର ବିମଳ ମଳେ
 ଲେଇ ଦେବାଳୟେ ଗୌରୀ ସହଚର
 ଲାଗିଲେ ଦେବ ଅର୍ଚ୍ଚନେ ।
 କେତେ ଦିନ ପରେ ଅଶ୍ରୁରେ ଅସିଲେ
 କଣ୍ଠ ମୁନୁ ସ୍ଵୀକର,
 ଶକୁନ୍ତଳା ତାଙ୍କ ପଦ ବନ୍ଦ ପାଶୁ
 ଅନ୍ତର ହେଲା ସଦୃଶ ।
 ଆଉ ଯେତେ ସୁଲେ ତାପସ ତାପସୀ
 ବନ୍ଦ ମୁକ୍ତ ପାଦଲେଖ
 ମୁନୁ ପଶୁରନ୍ତେ ବୋଲନ୍ତେ ସମସ୍ତେ
 ଅଛନ୍ତି ରହୁ କୁଶଳେ ।
 ପୁଣି ନିଜ ନିଜ ବାର୍ତ୍ତାରେ ଲାଗିଲେ
 ମୁନୁଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇ,
 କେ କଲ ଯଜ୍ଞ କେବା ଅଧ୍ୟୟନ
 ପୁଣ୍ୟ ସାଧ ଅନୁସାଧୀ ।
 ସଖୀ ସଙ୍ଗେ ଥାଏ ଶକୁନ୍ତଳା, କହୁ
 ମୁନୁଙ୍କୁ କରେ ଦର୍ଶନ,
 ତହିଁ ଛାନ୍ଦ କରୁ ଦୂର ହୋଇଯାଏ
 ଚିନ୍ତା କର ବଦନ ।

ପ୍ରଥମ-ବିଶ୍ୱ ।

କୁମାର-ସୁନ୍ଦର   ସଦଳତା ତାର
                                                  ସ୍ୱର୍ଗକୁ ପରବର
 ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ   ପଛେ ଲୁଚିଥାଏ
                                                  କେଁ ମନୁଷ୍ୟ କର ।
 କେତେ ମହାବୀର   ତରୁମୁଲେ ବସି
                                                  ନିରୁଥାନ୍ତି ମନେ ମନେ,
 -ଭଲ ଭଲ ସାଥୀ   ବଞ୍ଚିଅଛନ୍ତି ତପି
                                                  ଶକୁନ୍ତଳା ଅବରଣେ ।
 ପୁଅ ପରି ଅସି   ମୋ' ଅନେ ରବି
                                                  ଦେଖି ନାହିଁ ତପି କଥା,
 ସମସ୍ତେ ପଡ଼ିଲେ   ଅପସରି ଯାଏ
                                                  ଅବରଣ କର ମଥା ।
 ତଳୁ ଅବରଣେ   ବେତେବେଳେ ତାର
                                                  ଦିଶୁ ନାହିଁ ଅବତେଜା,
 ମୁଁ କାନ୍ତି ତାର   ଭଲ ବଞ୍ଚିଅଛୁ,
                                                  ଜାବନେ ତା ଭସ ହେଲା ?
 ତାଙ୍କ ବଞ୍ଚିଥିଲା   ପାଦପ ଉପରେ
                                                  କଲା ତପି ତପି ରବି,
 ଧାନ ବେଲ ମୁଁ   ଶୁଣି ଅବରଣ
                                                  ହେଲେ ସେ ବହୁସ୍ୟ ସବ ।

ଶେଷ-ବିଦଗ୍ଧ   ଦେଖୁ ନାହିଁ ଶରଣକୁ—
ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ-ପ୍ରଶୟନୀ,
ମଳେ କଲେ ରୁଚି—   ପାଦପ ବନ୍ଧୁକ
ଯୋଗ୍ୟ ସହକାର ଲଭା ।
ଅନନ୍ତ କେଲେ   ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜାଣି ସେ
ଲଜ୍ଜା ଧରି କରି,
ନିଜ ଅଭିଳାଷ   ସଫଳ ମଣିଲେ
ସୁଭାଗ୍ୟ ପରମ୍ପରା ।
ବିଶ୍ୱରେ ମଳେ   ପିତା ପୁରେ ସୁଭା
ସୁବା ନୁହେଁ ଶ୍ରେୟସକ,
ନିଜ ଲୋକ ସଙ୍ଗେ   ପଡ଼ି ସମୀପକୁ
ପଠାଇ ଦେବା ସହର ।
ଗୌତମୀଙ୍କି ତାଙ୍କ   ବୋଇଲେ, “ସୁସିଦ୍ଧ
ହୋଇ’ଛି ମୋ ସକଳର୍ଥ,
ଶରଣକୁ ଯୋଗ୍ୟ—   ବର ପାଇଁ ଯାହା
କରି ପାଇଥିଲା ତପ ।
ଅସି ଅବଗତ   ହେଲ ବିଜେ ନିଜେ
କରି ହସ୍ତିନା ବୁଧକ
ପ୍ରୀତିସହବାସେ   ଶରଣକୁ କର
ସୁଦୃଢ଼ ବରଅଛନ୍ତି ।

ପ୍ରଣୟ-ବିଷୟ ।

ହସିନୀକୁ ଏବେ   ଯାଉ ଶକୁନ୍ତଳା
ସେବକ ସ୍ୱାମିଚରଣ,
ଉଚିତ ନୁହେଁ ତା   ପକ୍ଷେ ଅଉ ଏହି
କାନନେ ଚପଟ୍ଟଭଣ ।

ବାଲ ପ୍ରଭବରୁ   ଉଠି କୁମ୍ଭେ ସେନ
ସଙ୍ଗରେ ତାପସଦ୍ୱୟ,
ହସିନୀକୁ ମୋ'   ଦେଇ ଅସ ଯାଇ
ହସିନୀ ରାଜନଳୟ । ”

କାଶ୍ୟପ-ବଚନ   ଗୌତମୀ-ଶ୍ରୁତି
ବହୁଳ ଅନନ୍ଦର ଝର
ହୃଦୟ-ସେତୁକୁ   ବସୋଭବ ବସ
ଦାରୁଣେ ବହୁଳ ଝର ।

ଅଜଳମ କୋଳ—   ଲଳିତା ସ୍ନେହର
ମୂର୍ତ୍ତି ଦେବ ରାଜରାଣୀ,
ତରତାର୍ଥ ଦେବ   ନାହିଁ ତା ଶ୍ରବଣ
ଶୁଣିଲେ ସେ ମଧୁ ବାଣୀ ?

ନୟନପ୍ରଜ୍ଵଳା   ଚର ଦଳପାଇଁ
ନୟନୁ ଦେବ ଅନ୍ତର,
ସେ କଥା ଭାବିଲେ   ଦୁଃଖେ ବିବାହେ
ସହଜେ ହୁଏ ଅନ୍ତର ।

ସମୟେ ସେ କଥା   ଶୁଣିବେ କେଲ
କୁଟୀରେ କୁଟୀରେ ଯାଇ,
ଦୁଇକ୍ରମେ ଯଥା   ବଢ଼ିଥାଏ ଗାପ
ନବଟ ବସ୍ତ୍ରର ଶ୍ରେଣୀ ।

ହସି ହସି କେନ୍ଦ୍ର   ଚାପସୀ କହୁଲା,
“ପୁରୁଷ ମୁଁ ପାଇ ଜାଣି;
ସବୁକାଳେ ଦେନ   ଅଳଙ୍କାର ଦେବ
ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନର ସଜ୍ୟାମା ।”

କେ ବୋଲିଲା, “ଆମ୍ଭ   ସବୁକାଳେ ଯାଇ
ଲଭିଲେ ଶୁକ-ସମ୍ପଦ
ଅଧିକ୍ ଅଧିକ   ଦେବ ଏବେ ଆମ୍ଭ
ଅନ୍ତରର ସ୍ୱାମୀକୁ ।”

କେ ବୋଲିଲା, “ଏବେ   କଥା ହୋଇଅଛି
କିନ୍ତୁ ମୁଁ ନ ପାଇ ଜାଣି,
କିଏ କା ଜାଣିବ   ଉପବାସୀ ନକ
ନିମନ୍ତେ ପିଇିଲେ ପାଣି ?”

କେ ବୋଲିଲା, “ଓହୋ   ସବୁକାଳେ ଦିଅ
କିନ୍ତୁ ନ ଜାଣିଲ ପର,
ଦେବ କି ଦୌଷ୍ଟ୍ୟେ   ସୌଭାଗ୍ୟ-ମନ୍ଦର
ନେଇଛୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ।”

ପ୍ରଣୟ-କଣ୍ଠା ।

ଅପର ଖୋଲୁ, “ଜାଣନ୍ତୁ ଗୌରବ
 ଶୁଣି ଶ୍ରୀମତୀ ନିଏ ବର,
 ଶ୍ରୀମତୀ ନିଏ ବର, ବୋଲି ସିନା ତାକୁ
 ଦେଖିଲେ ନୃପକେଶରୀ ।

ଅଉ ଏକ କଥା, ଲୋକଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ
 କର ଏ ପ୍ରକୃତଗୁଣ,
 ଗୁଣ ବଢ଼ିବାକୁ ଯାଇ ନ ଥାଏ କେ
 କିନ୍ତୁ କେବଳ ମନ ।

ସମ ଜାତି ଦେଖି ପରସ୍ପର ମନ
 ଶୁଣିବେ ହୃଦୟ ସମ,
 ବାସ୍ତବପାଳିତ ପିତା ଶାବ ପିତା
 “ନିଶିବାକୁ ହୁଏ ସମ ।”

ପ୍ରିୟତା ଶୁଣି ସଦାସ୍ୟେ କହୁଲୁ
 “ଅନୁସୂୟା ମୁଖ ଶୁଣି,
 “ସଜନ ! ସଦାସ୍ୟେ ତରଣୀ ଲୁଗା
 ସୁନ୍ଦର ବୁଲିବେ ଯାଇ ।”

ଅନୁସୂୟା ମୁଖ ସମ୍ବନ୍ଧେ କେଲୁ
 ପ୍ରକାଶିଲ ନିଜ ଲକ୍ଷ,
 “ସତେ ସଖି ! ସତେ — କାର୍ଯ୍ୟବେଶଦ୍ୱାରା
 ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ବଢ଼ିବାସ ।”

ଚତୁର୍ଥ ସଗ ।

ପରୁରା କର୍ଷେ ପ୍ରାଣେ ସେ କଥା
ବିଶ୍ୱାସ ନକ ମନେ,

“ଦୁହରା ଦୋଷ ସିନାକୁ ପିତା
ତୁଳା ନାହିଁ, ଶିଳ୍ପବନେ ।

ପାଳିଛନ୍ତି ମୋତେ ଛାତ ପିତୁ-ମାତୁ-
ମୁହଁ କର ସମନ୍ତସ୍ୱ,

କଥା ପଦେ ସୁକା ତାଙ୍କୁ ନ ପରୁର
ଜୀବନ କଲି ବିହସ୍ତ ।

ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ପିତା ! ଗେହାରି ସୁଦାର
କିଛି ନ ଧରୁଲେ ଦୋଷ ।

ହୁଅଁ ଶୁଣି ମୁହଁ ନ ତୁଟି ତାଙ୍କର
ଅଧିକ ବଢ଼ିଛି ଦୋଷ ।

ହୃଦୟ ତାଙ୍କର ନ କଲି ହୃଦୟ
ହେଉଥିଲା ମୋ’ ଅସ୍ଥିର,

ପ୍ରବାଳ-ଲତକା କେମନ୍ତେ ଜାଣିବ
ସାଗର କେତେ ଗଭୀର ?

ଅସିଦାକୁ ବାନ୍ତି କହୁ ଯାଇଥିଲେ
ନ ଅସିଲେ ଅଜୟାଏ,

ତାଙ୍କ ପ୍ରେମ ପଦା କେମନ୍ତେ କଲିବ
ତାହା ତ ସିନ୍ଧୁ ପରାଏ ।

ପ୍ରଣୟ-ବସନ୍ତ ।

କାନ୍ତ-ପ୍ରେମ ଯେବେ ସାଗର ମେ' ପ୍ରେମ
ହେବ ତ ସରିତ ସର ।

ସାଗର ଅଳକୁ ସରିତ ଯିବାକୁ
ନ ଥାଏ ତ ଅପସର ।

ଉଚ୍ଚ ଲୋକଠାରେ ଉଚ୍ଚ ଅଶା କରେ
ନ ହୁଏ କେବେ ନଷ୍ଟଳ,

ଜଳସ୍ତମ୍ଭ ଯେବେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବକୁ ଉଠଇ
ବସନ୍ତ-ମେଘ ଜଳ ।

ହସିବେ ତ ତାଙ୍କ ରମଣୀମଣ୍ଡଳ
ମୋର ସେହୁ ଶକ୍ତି ବୁଝ ?

ତରଙ୍ଗ-ମୁରୁଗୀ ନ ଗଣି ତଟିଣ
ସାଗରେ ପଶଇ ଯାଇ ।

ଏହୁରୂପେ କେତେ କଲ୍ୟାଣ ଜଲ୍ୟାଣ
ଲୁଗିଗଲୁ ତପୋବନେ,

ସମସ୍ତେ ଜାଣିଲେ, ଶକୁନ୍ତଳା ଯିବ
ପରହେ ପରବନେ ।

କଳତ ମାତର ଥାଇ ତପୋବନେ
ରାଜରାଣୀ ହେବ ଯାଇ,

ମୁନ-କନ୍ୟାଗଣ ଜାଣି ତାକୁ ସ୍ନେହ-
ଭାଷରେ କେଲେ ରସାଇ ।

କରୁଥ ସର୍ଗ ।

କବିରୁ ଅନ୍ତର   କେତେକ ନ ଦେଲା
କୁମାରମାନଙ୍କ ମନ,
ପ୍ରଗାଢ଼ ପ୍ରୀତିରେ   କରୁଥାନ୍ତି ତାକୁ
ପୁନଃ ପୁନଃ ନିଶ୍ଚୟଣ ।

ଅନ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରାପାଇଁ   ଶତ୍ରୁତୁଳା ଆଉ
ନ ପାଇଲା ଅବସର,
ସେ ଆସେ ଘାଟକୁ   କରୁଥାଏ ତାକୁ
ଦ୍ଵିଗୁଣ ସ୍ନେହ ଅବସ ।

ତପୋବନେ ମାୟା   ମମତାକୁ ଚାହିଁ
ଭଲ୍ ହେଲେ ରାଜାକୁ
ତଳି ତଳି ସେହେ   ରାଗ-ରକ୍ତ-ମୁଖେ
ବେଗେ ହେଲେ ଅସ୍ତମିତ ।

ମାନବ ଧରଣ-   ପୀମାକୁ ଲାଗିଲେ
ଦେବେ ନ ପାରନ୍ତି ସହ,
ଜଳେ ନିଜେ ଯେଣୁ   ଧର୍ମ-ସୀମା-ମଧ୍ୟେ
ଚାନ୍ଦ-କାଳ ଥାନ୍ତି ରହ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ଭ୍ରମରେ   ମୁନିବନ ହେଲା
ବେଦସ୍ତନେ ମୁଗ୍ଧରତ,
ତଥାକାଳରେ   ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ତଥାକାଳ
ଗଳରେ ଗଲା ଭରତ ।

ପ୍ରଣୟ-ବହନ ।

ସନ୍ଧ୍ୟାସେ ମାରିଁ କୁମାର ଶୋଭା
 ତ୍ରିମୁ ସନ୍ଧ୍ୟାସେ ସଜେ,
 ନାମ ମାତ୍ର କନୁ ଶଯ୍ୟାରେ ବହୁଳ,
 ଲାଗିଲେ ଅଳାପରତେ ।

କିନ୍ତୁ ସନ୍ଧ୍ୟାସେ ମନ, ମନକଥା
 ସବୁ କଥାବେବେ ଶେଷ,
 ଏକର ଥେନ ନ ସବୁ ଅନ୍ୟର
 କଥା କରେ ପରବେଶ ।

କିନ୍ତୁ ଅଳ ମନ— ସୁଦାସ କୁଟୀର—
 ଶ୍ରୀମା ମାତ୍ର ପାଠ ନାହିଁ,
 ବାରମ୍ବାର ଉଠି ଲେଉଟି ଯାଉଛି
 ଦୁଆର ମୁଖକୁ ବୁଝି ।

ଅବଶେଷେ ନିନ୍ଦା ସୁପନ ସହଜ
 କୁଟୀରେ ପ୍ରବେଶି ବଳେ
 କୁମାରଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣ— ପଟେ ଥାପୁଡ଼ିଲେ
 ମୁଦୁମନେ ଚଉପଲେ ।

ବାରମ୍ବାର ବେଇଁ କୁମାର ଏ ପୁଣି
 କହୁଥାନ୍ତି କଥାବସ୍ତୁ,
 ସୁପନର ଶ୍ରେଣୀ— ଅଭିଜ୍ଞାନେ ବେତା
 ମାନିଗଲା ପରବେଶ ।

ଚତୁର୍ଥ ସର୍ଗ ।

ହସ୍ତ କୋଳେ ବସି   ଶୁଭ୍ରକଳା ଦେଇ

ହସ୍ତିନାରେ ଉପାତ,

ଦେଖିଲା ନଗରେ   ପୁରୁଷ କୁଟୀର-

ଶ୍ରେଣୀ ଯେତେ ପରବତ ।

ଧାଡ଼ି ହରକଟ   ପଳକୁପେ ବଳ-

ପୁରେ ଝୁଲେ ଶୁଭ ନିଳାଃ

ମୁନିପତ୍ନୀଙ୍କର   ପର ଲାଗିଅଛି

ପୁର-ନାଗରର ଲାଜ ।

ଅବୁଝିତ ଗଳ-   ଦନ୍ତ-ପାଦ ଶତ

ବାହୁ ତା ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ବସ୍ତ୍ର,

ଅବାରେ ଯେପରି   ଶ୍ରୀମତୀ ବର୍ଦ୍ଧରେ

କର-ବସ୍ତ୍ର-ନାଗ-ଶ୍ରେଣୀ ।

ରଜତ ଦଉଡ଼ି   ଶୁଭ୍ରା ଦୋରସୁତ

କରେ ତାର କପାଳଦାୟକ

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବୁଝାରେ   ରତ୍ନ କରଠାରେ

ସଜିତା ଜଳୁଛି ସଦା ।

ବଳୁଳ ପରାଏ   ମୁଗୁ-ହେମ-ପଦ୍ମ

ପିତ୍ତହନ୍ତ କେତେ ବଣି,

ସୋହାଗ ବର୍ଦ୍ଧନେ   ମୁଗୁ ପର କରେ

ତା ପ୍ରତି କରୁଛନ୍ତି ଦାୟି ।

ଚକ୍ରଲପ୍ତୀଏ   ଦେହେବେଡ଼ି ଚଳେ
 ରାବଲେଣି କାରମ୍ଭାର,
 ଶକ୍ତ ଉପରେ   ଦୂର ହୋଇ ଯିବ
 ନିଶା-ଶେଷ-ଅନ୍ତକାର ।

ଦେଲେଣି ଅଦୃଶ୍ୟ   ସାନ ତାର ସବୁ
 ବଡ଼ ବଡ଼ ତାର ମାନ,
 ଅରୁଣ-ଉଦୟ—   ପଥ ପରିଷ୍କାର
 ଦେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷମାନ ।”

ଚମତକ୍ତ ପର   ଉଠି କାଳଗଣ
 ସେହୁକାଳେ କଲେ ରହି
 ସତେ ତ ତାଙ୍କର   ଧନି କେ ନେଉ’ଛ
 ଥିବାରୁ ସେ ଶୋଇପଡ଼ି ।

ଗୌତମୀ ସହର   ତ୍ରିମୁଖଦାଅଦ
 ତହିଁ ଯାଇ କଲେ ସ୍ନାନ,
 କେତେ ମୁନସ୍ତ   ଅର୍ଘ୍ୟ ସ୍ନାନ କର
 ସାବଦେରେ ବେଦଗାନ ।

ଶକୁନ୍ତଳା ମାନ   ଚକ୍ରଲପ୍ତ ସଖୀ
 ଅଙ୍ଗେ ଲେପି ଗର୍ଭ ମାଟି,
 ବଲେଣି କୁକୁମ୍ଭ   ସଙ୍ଗେ ଗୋସ୍ବେତକା
 ନାଗେଶ୍ବର ଭର୍ତ୍ତ ବାଟ ।

ପ୍ରଣୟ-ବଞ୍ଚିତ ।

ସ୍ଥାନ ଅବଶେଷେ ପିତ୍ତ ମୁଦ୍ରାବେଶୀ
ମନୋରମ ମୁଖବାସ
ରୁରୁ-ଜନ-ପଦେ ପ୍ରଣମି ଦେଉଲ,
ମଙ୍ଗଳ-ଅଶିଷ-ଭାଷ ।

ଗୌରୀ ବୋଇଲେ, “ମହାରାଣୀ-ପଦେ
ହୁଅ ବସେ ! ଗୌରବଣୀ”,
ହନ୍ୟ କେ ବୋଇଲ, “ସୀତା ପରି ହୁଅ
ମହାରାଣୀ — ପ୍ରସାଦିନୀ ।”

ଅନ୍ୟ କେହି ସେହି ଅଶୀର୍ବାଦ ଶୁଣି
“କେହିରୁ ମନେ ମନେ,
ସୀତା ନିବିଡ଼ା ହୋଇ ନୀରସ
ପ୍ରସବସ୍ଥଳେ ସେ ବନେ ?

ଏଣେ କଳାକର ଚନ୍ଦ୍ରକା ସହୃଦ
ବଦନରେ ଭରି ମୁନି
ବାବୁଣୀ ମଉର ସମୀପସ୍ଥ ହେଲେ
ଲୋକନେତ୍ରେ ଦେଇ ଗୁଳ ।

ଅନ୍ୟ ଦିଗେ ଭବ କର ସମୁଦ୍ବଳ
ଅରୁଣକୁ ଅଗ୍ରସର
ଭବସ୍ତ-ପଦେ ପଦକ୍ଷେପ କରୁ-
ହସ୍ତି ହୋଇ ଚରଚର ।

ଚତୁର୍ଥ ସର୍ଗ ।

ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଠ ଯୁଗଳ   ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ରବେ
                                                                          ନିଜ ବଶାବସର୍ୟ୍ୟାୟ,
 ଦେଖି ଦେଖି ଏକ   ଅଧୋଗତ, ତେଣେ
                                                                          ଅପର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ।
 ଧବଧର ଶୁଭ୍ର   ମେଘ-ଝିରେ ପାଦ
                                                                          ଦେବାର ଗରବ ପଳେ
 ଶ୍ରୀମାନ ଗଣାବ   ନିପତିତ ଦେଲେ
                                                                          ଅସ୍ତାତଳ-ପାଦ-ତଳେ ।
 କୁମୁଦିନୀ-ଶୋଭା   ଦୃଷ୍ଟି-ପଥୁଁ ପାଇ
                                                                          ମୁଁ କେତେ କୁଳା ଭାବୁ
 ବାହା ଜୀବନରେ   ଭିକ୍ଷାବ ରହୁଛି
                                                                          ପ୍ରଣୟୀ ଗଲେ ଛବାସ ?
 କୁମୁଦିନୀ ପୁର   ଭୋକ ମଧୁକର
                                                                          ବମଳନା ହାରେ ଅସି
 ପ୍ରହର-ଭଗାଣ   ହୋଇ ଗାନସ୍ଵରେ
                                                                          ଦେଲା ତାର ନୟା ନାହିଁ ।
 ପଦ୍ମ କୁବଳୟ-   ପଳେ ହିମବତୀ
                                                                          ପ୍ରାଣ ସମୀରଣେ ଦୁଇ
 ଅବୁଝିଲିନୀ   ମୁଁ ଦେ ଦେଉଅଛି
                                                                          ମାଣିକ୍ୟର ଦର୍ପ ବଳ ।

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ଗଚନନ୍ତୁ ହୋଇ   ଉଚ୍ଚଳ ଉପରୁ
 ଓଢ଼ାଇ ମୟୁରମାନେ
 ଶିଖଣ୍ଡ-ରଚନ-   ବାନ୍ଧି ମାଡ଼ ନେଲେ
 ଅରୁଣ-ଚରଣ-ଶାଣେ ।

ସୁର-ସୁସ୍ତ-ବେଦ-   ପ୍ରାନ୍ତେ ଉଭା ହୋଇ
 ହରଣ ହରିଣୀଗଣ
 ଶ୍ରୀବା ସଲଗାଇ   ଆଦେ ପଛେ କଲେ
 ଅପଘନ ପ୍ରସାରଣ ।

ଏକାଳେ ହାସତ   ନାମେ ବସିପୁତ
 ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅନେଶ ପାଇ
 ଅଳଙ୍କାରପୁଷ୍ପ   ଥାଳ ଏକ ଅଣି
 ଦେଲା ଶକୁନ୍ତଳାପାଇଁ ।

ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲେ   ତାପସୀ-ମନ୍ତ୍ରଣୀ
 ବୁଝି ସବୁ ଅଳଙ୍କାର
 ବୋଇଲେ, “ଏ ବୁଝା   ସବୁ କାହିଁ ଥିଲା,
 ଅହା କେତେ ଚମତ୍କାର !”

କେ ବୋଇଲା, “ଏହି   ବିଚିତ୍ର ବୁଝଣ
 କଦାପି ନୁହେଁ ପାଟିବ,
 ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବୁଝଣ   ସ୍ୱର୍ଗ-ଅପସରା
 ବୁଝେ ଅଣି ଦେଇଥିବ ।

_____

44

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ସିନ୍ଧୁତପାସର   ଶବ୍ଦ ଧା ନ ଥାଏ

‘ଧନ ରହୁ ଅଳଙ୍କାରେ,

ପୁର ହେବା ଅଗେ   ଧନ ରହୁ ଅନ୍ଧ

ଉଦ୍ଧ ହୋଇଥାନ୍ତି ହାରେ ।

ମୁଗ୍ଧ ଅବେଶେ   ଉଦ୍ୟାନେ ବୁଲି ମୁଁ

‘ବର ବଢ଼ାଇବା ମାତ୍ରେ

ବେଉଁଠାରୁ ବେଉଁ   ଅଳଙ୍କାର ଅଧି

‘ପୂରଣରେ ଏହି ପାତେ ।’

ବୁଝା ଖଞ୍ଜିବାକୁ   ତାପସୀମାନଙ୍କ

ବୁଦ୍ଧି ହୋଇଗଲା ବଣା,

ବେଉଁ ବୁଝା ବେଉଁ   ଅଳଙ୍କାର ଯୋଜନାୟ

ତାଙ୍କ ତ ନ ଥିଲା ଜଣା ।

କହୁ ଦେଲା ତାହା   ପରିବ୍ରାଜକୀଏ

‘ହୁଏ ତାପସୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ,

‘ମୁଦେ ପ୍ରିୟମୁଦା   ବୁଝା ନେଇ ମନ୍ତ୍ରି-

ଦେଲା ଶକୁନ୍ତଳା-ଅଙ୍ଗେ ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଶ-ସମୟ—   ଶକୁନ୍ତଳା-ବେଦେ

ସ୍ଥାନ ଲଭୁ ଅଳଙ୍କାରେ

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହେଲେ   ରବି-ରଶ୍ମି-ହୋଇଲେ

ପଦ୍ମଜଳ ପରାରେ ।

ବୁଝିମନ୍ତ୍ରଣା   ଶକୁନ୍ତଳା ଅଙ୍ଗେ
 ପଡ଼ି ନବ-ରବି-ବର,
 ଧନ୍ୟ ହେଉ ବୋଲି   ଉପଦେ ନାଚିଲ
 ଉପସାଧୁ . କଲେବର ।
 ବୁଝା ଶେଷେ ଯୋଷା   ମୁଖୀ କରୁଁ ନେଇ
 ସୁରଙ୍ଗ-ଦୁକୁଳ-ଶାଢ଼ୀ
 ପରମାନ କଲ   ଶୀତ-କଞ୍ଚି ଗୌର-
 ଦେହେ ଚରି ପରିପାଟୀ ।
 ସେ ଦିନ ଜାଣିଲ   ଯଦୁଁ ଯାଇଁ ତାର
 ହୋଇଥିଲା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ,
 ସେ ଦିନ ଜାଣିଲେ   ଅନୁରବ କଲ
 କଳ୍ପିତ ଦୁକୁଳ ବେଦ ।
 ଏ ବାଳେ ମୁନନ୍ଦୁ   ଆସି ସ୍ନେହକୁ
 ଦେଇ ଶକୁନ୍ତଳା ପ୍ରାଣ
 ବିଶ୍ୱାସରେ ମନେ   ଶକୁନ୍ତଳା ସ୍ଥାନ
 ହେବ ମେ' ବନସ୍ତୁତି ।
 ସେ ବିଶ୍ୱରେ ହୃଦ   ବିଷାଦିତ ହୋଇ-
 ଗଲ ମୁନିବରବର,
 ମୃଣାଳ-ଲଜ୍ୟା   ଗଲ ପ୍ରବେଶିଲେ
 ସେସତେ କମଳାକର ।

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ହୃଦ ଅନ୍ତଃଲବ୍ଧେ ନୟନସୁଗଳେ
ଜଳ ଦେଇ ଦଳଦଳ,
ବଦନ୍ତିକ ସରେ ସୁଖେ ଅସିଥାଏ
ଜଳଜ-ବଳକୁ ଜଳ ।
ସେହି କାଳେ ଯଦି କଥା କହୁଥାନ୍ତେ
ଅଶ୍ରୁ ଯାଇଥାନ୍ତା ବହୁ,
ଏ ପାତ୍ରରୁ ଦେହେ ପଥ ପିଟିଗଲେ
ପାଥ କି ପାରଇ ରହ ?
ସମୟ ପାଇଲେ ଜୀବନେ ପ୍ରବୃତ୍ତି
ପୁଣି ପଡ଼ିଥାଏ ଅସି,
ପ୍ରବୃତ୍ତିବଳିତ କେ ଅଛୁ ଜଗତେ
କି ପ୍ରସ୍ତାବ କି ବଳବାସୀ ?
ମୁକ୍ତି ଅଗମନ ବୃଦ୍ଧି ଶକୁନ୍ତଳା
ସଲହେ ତରଣ ତଳେ
ଗୌତମୀ ଅବେଶେ ପ୍ରସିଦ୍ଧାବ କର
ନୟନ ପୁରାଇ କଲେ ।
ଅଳକ-ସୁଲବେ ବାସ-ଗଦଗଦ-
ବସେ ଅବିଷିରେ ମୁକ୍ତି,
“ସମୟ କୁଣ୍ଡଳେ ପଦ-ରହାବରେ
ହୁଅ ମା ତୁ ସୁରଧୁକୀ ।

_____

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ସ୍ଥାନୀ ଶୁଭ୍ର ସୀମା   ପରମ ବାନ୍ଧବ
                                          ସ୍ଥାନୀ-ସେବା ନାଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣ,
 ସ୍ଥାନୀ-ପଦେ ରହି   ଅର୍ଦ୍ଧନାରେ ମତି,
                                          ଅସି ତୁ କେତୁ କର୍ମ ।
 ସ୍ଥାନୀ, ପା କହୁବେ   ଦୁଷ୍ଟର କେଲେ ହେ
                                          ପାଳନେ କେତୁ କହୁର,
 ଥରେ ପା ବାଧବେ   ଅଭି ତହିଁ କେବେ
                                          କେତୁ ନାହିଁ ଅପ୍ରସର ।
 ଦୁଃଖ ଥିଲେ ମନେ   ଦୁର କରୁ ତା
                                          ସ୍ଥାନୀ-ବରଣନ ମାତ୍ର,
 ପରିହାର କଲେ   ତାଙ୍କୁ ନ ମଣିବୁ
                                          ପ୍ରତି-ପରିହାର ପାତ୍ର ।
 ସ୍ଥାନୀଙ୍କ ହେଜନ   ପରେ ତୁ ଭୁଞ୍ଜିବୁ,
                                          ଶୋଇବୁ ପଶୁନ ପରେ,
 ସ୍ଥାନୀଙ୍କର ଶପଥ   କେଜିବା ପୁଣି
                                          ତୁ ଥୁ ପୁଣି ପ୍ରଭୁଷରେ ।
 ଅବସର କେତୁ   ନାହିଁ ତୋ ନେତ୍ରକୁ
                                          ପର-ପ୍ରସ-ନିଶ୍ଚୟେ,
 ସୋଦର କେଲେହେଁ   ନିର୍ଜନେ ନିକଟେ
                                          ରହ କେତୁ ନାହିଁ ଶକ୍ତି ।

ସ୍ବାମୀ ଯେବେ ଶେଷ କରୁବେ ଅଥବା
କରବେ ଯଦି ସମ୍ଭବ,
ସେ ଦୋଷ ନ ଦେଇ ନିଜ ଶିରେ ସହ
କରୁ ତାଙ୍କ ଅର୍ଜନା ।

ନିଜ କରେ ସ୍ବାଜି • ନିଜେ ଦେଉଥିବୁ
ପ୍ରତି ଅଳ୍ପ ବ୍ୟୟ,
ଭୋଜନ ସମୟେ ପାଶେ ଉଭା ହୋଇ
ଗୁଳୁ ଧରି ବ୍ୟଜନ ।

ସ୍ବାମୀ-ସେବା କାର୍ଯ୍ୟେ ନାଶ-ପ୍ରତିନିଧି
ଦୋଷ କରୁ ନୁହଁ,
ବିନା କେତେକର ପରିଶ୍ରମକୁ
ସବୁ ଦେଇ ଦଉଡ଼ାଇ ।

ସ୍ବାମୀ ତୋ ଅବନୀ ଭର ବଢ଼ିବୁ
ତୋ ଶିରେ ତାଙ୍କ ଚରଣ,
କେତେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ତୋହେ ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜନ
କ୍ଷେତ୍ର ସଦା ସୁରକ୍ଷ ।

ବାସ ବୁଝାଇ ଗଦ୍ୟ ନ କରୁ
ଅବା ତହିଁ ପାଇଁ ଅଳ୍ପ,
ସାହାଯ୍ୟକେ ତୋଷେ ସନ୍ତୋଷେ ଦେଇ
କାଣ୍ଡୁ ତାହା ତୋ ରକ୍ତ ।

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ଶାଶୁଙ୍କ ଚରଣ ସେବୁଥିବୁ ନିତି
 ବୃହତ୍ ବେତତା ମଣି,
 ଶାଶୁଟି ସ୍ତମ୍ଭିର ପୂଜା-ସ୍ତିତାସନ
 ସଦା ସମ୍ମାନେ ଶଣି ।

ନୟନ ଅଳରେ , କେବେ ନ ଚଳିବୁ
 ଅଧିକେ କରୁ ମୁହେ,
 ବିମଳା ହେଲେ ସେ କୋଳକୁ ଅଣିବୁ
 ଅର୍ଘ୍ୟ ତା ମୁଖ ଦେହ ।

ଅଜ୍ଞ ସେତେ ପୁର — ନାଶ ସବେ ତାଙ୍କୁ
 କରୁଛୁ ରକ୍ତିର ଶୂନ୍ୟ,
 ସେ କଥା କହାଯି ନ କରୁ ଯହିଁ
 ହେବ ତାଙ୍କ ଅପମାନ ।

ଶୁଭ୍ର-ଜନ ବେହୁ ପାଶକୁ ଆସିଲେ
 ଶୁଭ୍ର ଚେକ ଅସନ,
 ଉଦାସନ ଦେଇ ବନ୍ଧ ସବନେ
 କରୁ ମୁହୁ ଲାଗଣ ।

ଉଦ ଦାସ କେବେ ନ କରୁ ପୁଣି
 ନ କରୁ ଉପହାସ,
 ପରିହାସ ଛଳେ କରୁଛାନ୍ତି
 ସଖୀଜନ ମନ ଦ୍ରାସ ।

ଚତୁର୍ଥ ସର୍ଗ

ନିଜେ ପରଷୁ ତ   ଥାଉ ନିଜ ବୃତ୍ତ
 ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ପରଷାଇ,
 ପରିଚଳନର   ଦୁଃଖ ଶୁଣୁଥିବୁ
 କରୁଥିବୁ ପ୍ରଗଳ୍ଭ ।

ଅନାଦୃତ ହୋଇ   ଆସି ଚେହେଁ ତୋର
 ଅପଥା ପ୍ରଶଂସା କଲେ,
 ଗାଣିଥିବୁ ତାର   ଅଗମନ ତୋହୁ
 ଠକିବାକୁ କଉଶଳେ ।

ସ୍ବାମୀ ଦୋଷ, ରୋଷ   ଜନ୍ମାଇବାକୁ ତୋ
 ବଞ୍ଚେଇ ଆସି ଦେ ନୁହେଁ,
 ତା କଥା ବସନ   ବସୁ ମଣିଥିବୁ,
 ସେ ଏକା ତୋର ଭଗାଇ ।

ଏତେ ଦଳପାଏ   ମଣିଥିଲୁଁ ପ୍ରିୟ
 ସମ୍ପତ୍ତି ତୋ ଚପୋକନ,
 ଏ ଥର ମଣିବୁ   ଅଖିଳ-ଅବଳ
 ହେଲୁ ତୋର ପ୍ରିୟଧନ ।

ଚପୋକନ-ମନ୍ଥା-   ରୁଦ୍ଧ-ଗତ-ସ୍ନେହ
 ମନ୍ଥାରେ କହିବୁ ନ୍ୟସ୍ତ,
 ମୁଗ ଖୁଣି ଗତ   ମମତା କହିବୁ
 ମାନବ-ସମାଜଗତ ।

ପ୍ରଥମ-ପଞ୍ଚାଶ ।

ସ୍ୱାମୀ ତୋର ବୃକ୍ଷ ସ୍ୱରୂପ ମଣ୍ଡିତ
କରୁଛନ୍ତି ସ୍ୱାମୀଶ୍ରମ,
ସେ ଅଶ୍ରମ-ନୀତି ରକ୍ଷଣେ ନିଜର
ଜୀବନ କରୁଛନ୍ତି ସମ ।

ଉଠ ମା ଏଥର ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ
ସ୍ୱାମୀ-ପଦ-କଞ୍ଚ ଧାୟି,
ଗୌତମୀ ସହର ଶିଷ୍ୟ ଦୁଇ ତୋତେ
ଚାହିଁ ଦେବେ ପଡ଼ୁଥାଉ ।

ଅଗେ ଶାବକର, ଶୂନ୍ୟ ଦେଖାଅ ତୋ
ରୁଗିନୀର ଗତିପଥ,
ଗୌତମୀ, ଦୁଃଖୀ ସଙ୍ଗେ ଚଳ, ହେଉ
ଶାନ୍ତର ଅନୁଗତ ।”

ଶୂନ୍ୟରେ ଗୌତମୀ ହସ୍ତିନାଭିମୁଖେ
ଶୂନ୍ୟକୁଳା କର ଧରି,
ଶୂନ୍ୟରେ ମୁଗାନ୍ତ ତାପସ-ମଣ୍ଡଳ
ସହ ସବୁ ସହକାରୀ ।

ଶୂନ୍ୟକୁଳା ପଥେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ତାର
ଚାହିଁ ଲାଗି ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ
ହୃଦୟ-ପଥରେ ଚାହିଁ ନେଉଥାଏ
ସେନେତ୍ର-ରଙ୍ଗେ ରଙ୍ଗାଇ ।

ଥରେ ଥରେ ସବୁ ଭୁଲିବା ପାଇଁ
 କିଏ ଦେଖିଥାଏ ସ୍ତ୍ରୀ,
 ପଦାଂଶ ବ୍ୟାଧିରେ ଭରୁ ଲତାକର
 ଦେଖିଥାଏ ଲୋମହର୍ଷ ।
 ବେତେକ ସିଂହ- ଗୁଳି କେତେ ଅବା
 କୁସୁମ-ବର୍ଷଣ- ଗୁଳି
 ଶକୁନ୍ତଳା କର ସୁଖେ ମାଡ଼ିବେ
 ଲୋଚନ ମୋଚନ କଲେ ।
 ଯେଉଁ ସବୁ ଭରୁ ଲତାକୁ ସୁଶୀଳା
 ଗୁଡ଼ ଦେଖିଥାଏ କ୍ରମେ
 ଶରତ ବେଦନା ଅନୁରାଗ ଯେତେ
 କରୁଥାନ୍ତି ମର୍ମେ ମର୍ମେ ।
 କେନେ ମୁହଁମୁହଁ ଶୁଭ୍ରଗତ ଦୈବ
 କପୋତ କରୁଣ ଗାନ,
 ସତେ ଯେତେ ବାଦ ପକାଇଲେ ଦୁଃଖ-
 ଘରେ ଭରୁ ଲତାମାନ ।
 କୁହୁ କୁହୁ ସ୍ବନେ ମଧୁରେ ଶୁଷ୍କ
 ବୋକଲ ବନବାସିନୀ,
 ଶୁଭ ଗମନରେ ବନଦେବୀ ଯେତେ
 ତଳେ ହୁଳହୁଳି ରବ ।

_____

409

ଜନ୍ମସ୍ଥ ଦେବେ   ନିଅନ୍ତି ଏହାକୁ
 ବୋଇ ଦେଉଅଛୁ ମନ,
 ନ ଦେଲେ ଛଡ଼ାଇ   ନଥ ଏ ଶିଶୁକୁ
 ମୋତେ ଛାଡ଼ୁଛୁ ସେଧନ ।"

ଶୁଣି ମୁକବର   •ମୁଗକୁ ଧରିଲେ
ନୟନୁ ରୁଡ଼ାଇ ବାରି,
ବୋଇଲେ, “ମା ମୋର, ଜାଣିଲ ମୋ’ ହୃଦ-
ବ୍ୟଥା ଅଛି ଜାଣି ପାର ।

ମୁଗ ଶିଶୁରୂପ   ଉଦୟ-ପଦ୍ମରେ
 ଉଇଁ ଓ ସ୍ତେ ସ୍ନେହ-ରସ,
 ବ୍ୟାପିବ ତା କର   ହସ୍ତିକା ନଗର
 ରକ୍ତ ଅରଳ ଅଟ୍ଟା ।

ଅରୁଣ ଲେଖକ ବରଣ ସ୍ବୟଂ
ମୁଗିଶୁ ଆଉ କଲେ,
ଯାଆ ନା ଅଶ୍ରୁଧୂଳସାତ ହୋଇ
ଲେଟୁ ତୋ ରଜ ଚରଣେ ।”

କାନନରୁ ଶୁଣି ବୋଇଲେ ସୁମନ,
 “ଅହେ ତରୁ ରତାମାନେ,
 ତୁମ୍ଭ ଅଳକନ ସଖୀ ଶାଉଁଅଛି
 ଅଳ ପତି ସନ୍ଧିଧାନେ ।

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ଜଳ ପାଳ କରୁ   ନ ଥିଲୁ ଯେ ଅଗେ
 ତୁମ୍ଭକୁ ନ ଦେଇ ଜଳ,
 ଦେଉଥିଲୁ ତୁମ୍ଭ   ଅଗେ ନବ ପୁଷ୍ପ
 ଦେଖିଲେ ମୁଦେ ବିହ୍ୱଳ ।

ଚନ୍ଦ୍ର ଥାଇ ପଶି-   ବୁଦ୍ଧ ଦେନ କେତେ
 କରୁଥିଲୁ ମହୋଦଧି,
 କେତେ ଯତନରେ   ରଖୁ ଥିଲୁ ତୁମ୍ଭ
 ନୈସର୍ଗିକ ସଉଷୁବ ।

ବୁଝିଶରକୁଣୀ   ହୋଇ ଯେ ତୁମ୍ଭର
 ଅଜରଜ ବୁଝିବ ଜାଣି,
 କେବେହେଁ ତୁମ୍ଭର   ପଞ୍ଚବ ହେଉନେ
 ବଢ଼ାଇ ନ ଥାଏ ପାଣି ।

ତୁମ୍ଭମାନେ ଏବେ   ପ୍ରସନ୍ନ ଭାବରେ
 କର ଅନୁମତି ଦାନ,
 ମଧୁମୟ ଶବ୍ଦ-   ମଧୁ ଦେଇ ସେହି
 ଶକୁନ୍ତଳାର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

ସବେଜ-ଶୋଭିତ   ସରୋବରେ ଦେଉ
 ଗନ୍ଧ-ପଥ ମନୋହର,
 ପଦ୍ମ-ବାସ ବହୁ   ଗନ୍ଧବହୁ ଦେଉ
 ଅନୁକୁଳ ସୁଯୋଗ ।

ନବ ନବ ଦୃଶ୍ୟ   ନୟନପଥରେ
 ଦେଉ ତାର ମନୋହର,
 ଶ୍ରଦ୍ଧାଚରୁ ଶ୍ରମ   ନାଶନୁ ଅବସ-
 ତାପ କରୁ ଉପଶ୍ରମ ।”

କୁମାରୀ ବୋଲିଲୁ,   “ରାଜ, ମୋ’ପଥରେ
 ନ ଯିବେ କି ସଖୀକୁମ୍ଭ ?”
 ମହର୍ଷି ବୋଲିଲେ,   “ହୋଇଲଣି ତାଙ୍କ
 ବକାହର ଯୋଗ୍ୟ ବୟଃ ।

ବଳସଦନକୁ   ନଗରକୁ ତାଙ୍କ
 ଯିବାକୁ ଉଚିତ ନହେ,
 ତୋ ସଙ୍ଗେ ଗୌରୀ   ଯିବେ, ଅଶ୍ରମରେ
 ରହବେ ତୋ ସଖୀ ଦୁହେଁ ।”

କୁମାରୀ ବୋଲିଲୁ,   “ପିତୃବୋଲ ଅବତ
 ସଖୀଙ୍କ ଅନ୍ତର କର,”
 ଅପରିଚିତା ନାଶ-   ମଣ୍ଡଳୀରେ କେହି
 ରହବେ ଜୀବନ ଧର ।

ମଳୟ-ପର୍ବତୁଁ   ଭରୁଳତ ହୋଇ
 ଚନ୍ଦନ-ରତା ସେଧନ
 ଉଦ୍ୟାନକୁ ଗଲେ   ଝାଉଁଳ ପଡ଼ଇ,
 ମୋ’ ଦୟା ଦେବ ତେସନ ”

ପ୍ରଣୟ-ବିଷୟ ।

ମହର୍ଷି ବୋଇଲେ, “ତୋତେ ଲଭି କର
ରଜ-ପୁର-ନାଶ୍ରମାନେ

ତୋ ପାଶ ତୋଷିବେ ମଧୁର ଭାଷଣେ
ମଧୁମୟ ସୁସମ୍ମାନେ ।

ପତିଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି- ବଳେ ମନ ତୋର
ସୁଖେ କରି ପରବେଶ

ଅଶ୍ରମ ପୁରଣ ପାଇଁ ଅବସର
ତୋତେ ଦେବ ନାହିଁ ରୋଗ ।

ପ୍ରାଚୀ କୋଳେ ରବି ପରାଏ ତୋ ବୋଳେ
ଶୋଭିତ ହୋଇ ନନ୍ଦନ

କରି ଦେବ ରଜ- ପୁର ଅଲୋକିତ
‘ତୋ ହୃଦ-ମୁଦ-ବର୍ଦ୍ଧନ ।’

ସଖୀଏ ବୋଇଲେ, “ଅମ୍ଭକୁ ସଜନ,
ସମୟକୁ କାହା କରେ ?

ମନେ କରୁଥିବୁ ରଜ-ଉପକଳେ
ବିଚରଣ ସମୟରେ ।”

ସୁଶୀଳା ବୋଇଲା, “ତରୁ ଲତା ଭର
ବହୁଳା କୁମୁ ଉପରେ,

ନ ଝୁରିବ ମୋତେ ମୃଗ-ଶିଶୁ ମତି
କୁମୁର ସ୍ନେହ-କୃପରେ ।

ପାଶୁଁ ଗଲି ବୋଲି କାହୁଁ ଅନ୍ତରୁଁ
ଅନ୍ତର ମୁଁ ଦେବି ନାହିଁ,
ନଅଳୀ ମୂଳରେ କଳ ସେକ କର
ବେଉଥିବ ମୋହୋପାରି ।”

ମୁନ ପାଦେ ପଡ଼ି ଉଠି ଖକୁନ୍ତଳା
ଅଇଙ୍ଗିଲ ସଖୀବୁଝେ,
ଘନୁଳ ଦୁକୁଳ ଭନ୍ତାଇ ଲେଉଟେ
ଲଗାଇ ହୁଏ ହୁଏସେ ।

ପ୍ରିୟମୁଦା ସଖୀ ବୋଇଲି, “ସଜନି,
ପାସୋରକୁ ଅନ୍ତରୁଁ,
ସେ ତୋ ପ୍ରଣୟର ଆଦ୍ୟ ଉପହାର
ସମ୍ପର୍କେ ସଙ୍ଗେ ନଅ ।

ତାକୁ ନ ଦେଖିଲେ ପୀରତ ଲିପକ
ମଣି ପାରେ କାନ୍ତ ମନ,
କାନ୍ତ-ପ୍ରୀତି-ରୂପେ ନାମାସର ତାଙ୍କ
କରସରୁ ଗଢ଼ିଥଳ ।”

‘ହୁଏ ଦେଲୁ ଏବେ’ ବୋଲି ପ୍ରିୟମୁଦା
ଅନ୍ତରୁଁ କାନ୍ତ କାନ୍ତ,
ଅବାଧ ସଙ୍ଗିନ ଦୁକୁଳ ଅଥଳେ
ଅନ୍ତରୁଁ ଦେଲେ ବାଜ ।

ପ୍ରଣୟ-ଗୀତ ।

ଲେଖି ମୁହଁ ଥିଲେ ପଞ୍ଜିଟିଏ ମୂଳ
ଦେଇ ଶାରଙ୍ଗତ ଗରେ
କହିଲେ ନନ୍ଦନ ସଙ୍ଗେ ତା' ଦେବାକୁ
ଦୁଷ୍ଟନ୍ତଙ୍କ ନିକଟରେ ।
ପୁନଶ୍ଚ କୁମାରୀ ବୋଇଲୁ, “ପିଅର,
କେବେ ପୁଣି ଦରଶନ
କରିବି ତୁମ୍ଭର ଚରଣଦମଳ
ଅସି ଏହି ତପୋବନ ?”
ମହର୍ଷି ବୋଇଲେ, “ଯେ ତାଳେ ଶୋଭିବ
ତୋ ପୁତ୍ର-ମସ୍ତକେ ଛତି,
ସେହି ଛତ୍ର-ଛାୟା- ତଳେ ଶ୍ରିଗୁ ହେବ
ସଂସାରର ବସୁମତୀ ।
ତୋ ଅତି ଏ ବଳେ ବାଳପ୍ରସ୍ତରୁପେ
ହେବେ ମୋକ୍ଷ-ଅଭିଳାଷୀ,
ମୋକ୍ଷପାଇଁ ତୁ ତାଙ୍କ ପଦ-ସେବା
କରିବୁ ଏ ବଳେ ଅସି ।”
ଅଳ୍ପ ଯେତେ ଥିଲେ ତାପସ ତାପସୀ
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଭୁକୁଳା
ତା ପଦ-ବନ୍ଦନ ତା ମୁଣ୍ଡ ବୁଲେ
କାହାକୁ ଅଶ୍ରେଷ୍ଠ କହ ।

ଚାଲିଲେ ଗୌତମୀ   ଶକୁନ୍ତଳା ସହ
                                  ଶାରଦା ତାଙ୍କ ଅଗ୍ନେ,
 ଚାଲିଲେ ତାହାଙ୍କ   ସ୍ୱପ୍ନରାଶି-ରୂପେ
                                  ଶାନ୍ତର ପଛରୁଗେ ।

ପ୍ରଣୟ-ସୌରଭ   କ୍ଷମେ ଶୋଭିତ
                                  ହୋଇ ଶକୁନ୍ତଳା ମନେ
 ପଥକଣ୍ଠ ଚଳ-   ପ୍ରାବନ୍ଧକୁ ତାହା
                                  ବିକାଶ କଲ ଗମନେ ।

ଅସ୍ତମେ ଅସିଲେ   ମୁକ୍ତ ମହାମଳା
                                  ସୁଖ ଦୁଃଖ ଭରି ମମ,
 ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅସି   ତାହାସ ତାହାସୀ
                                  କଲେ ନିଜ ନିଜ ବର୍ମ ।

ରତ୍ନମୟ ସ୍ତ୍ରୀବାସନେ,

୨୬-ପ୍ରବଚନ

ଉତ୍ତମ ପାଠକେ

ଶୋଭାପଟ୍ଟ ସଂକଳନ

ଜ୍ୟୋତି, ବିବେଚନା

ବହୁ'ହୁଁ ଯେବେ

ସନ୍ଦ୍ୟ ସହ ନୃପ—

କଳ୍ପ ଓ ପ୍ରସଙ୍ଗ

ଉତ୍କଳ ନିର୍ମଳ ସାଗୁ,

ସଥା ଶାରଦାୟ

ନିରାଶ-ମଣ୍ଡଳ-

ମନ୍ତ୍ରିକ ରାଜନୀତି ।

ବିଦ୍ୟାପତି ପାତ୍ର—

ପୀଠଭୋଗସ୍ଥଳ

ବହୁସ୍ୱର ଥାନ୍ତୁ ଲାଗି

ସୁନନ୍ଦ-ମଣ୍ଡଳ— ମୁକୁଟ-ରତନେ
ଅଭିଜାତ ଦେବାଲିନି ।

ପାଶେ ରତ୍ନଧରେ ବସା ହୋଇଥାଏ
ସମୁଦାୟ ସ୍ତମ୍ଭ ଜଳ

ପାଦପ-କୁସୁମ ବାସ୍ତା-ମୟାବୁଦ୍ଧ
କରବାପାର ସଫଳ ।

ଜପ ବନ୍ଧ କରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରଭାରେ
ସଜୁଥାଏ ସୁନଦ୍ରୀ,

ହୃଦ ଦେଖି ତାହା ରତ୍ନ-ବର୍ଣ-ବଦ
ହୋଇପାଶୁ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ।

ଅତଳ ସତଳ ଦେଉଥିଲେ ଯେଉଁ
ଗଜମୁକ୍ତା ଉପହାର,

ବାହୁ ବାହୁ ଯେଉଁ ରତ୍ନ ଉପହାର
ଦେଉଥିଲା ପାରାବାର,

ସଜ୍ଜମଣ୍ଡପରେ ଝୁଲୁଥିଲେ ତାହା
ହୋଇ ଅବନତମୁଖ,

ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ହେଉ— ପରେ ଲଭ ସୁନ-
ଦନ୍ତର ଚନ୍ଦ୍ର-ମୟୁଖ ।

ଦୃଢ଼ ଅନୁରାଗେ ସୁସ୍ଥ ସତଳ
ସୁନନ୍ଦ ସଦୃଶ ଦେବ ଦର୍ପ

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ହୃଦେ ନୁହେଁଥିଲେ   ଗରୁଡ଼ ଗର୍ଜନ
ଶ୍ରବଣରେ ଯଥା ସର୍ପ ।

ହୃଦୟ ଭିତରେ   କ୍ଷମା ନରେଶଙ୍କ
ହୃଦୟ ଉପରେ ଶୈମ
ପରିଚିତରୂପେ   ଥାଇ ହୋଇଥିଲେ
ଶୋଭିତରୂପେ ସାବଧାନ ।

ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧ ପ୍ରବଳ   ସିଲ ତାଙ୍କ ଲେଖି
ଗୁଣିଗଣଙ୍କର ଗୁଣେ,
ରହୁଛି ଶିଶିର-   ବିନ୍ଦୁ ମଣ୍ଡଳରେ
ମାନ୍ୟ-ମୁଗ୍ଧର କୁଣେ ।

ଜୀବନ୍ତେ ତାଙ୍କର   ସତ୍ୟ ସଦା ଯଶ
ନିଜ କରୁଥାନ୍ତି କଳି,
ସୁଜ୍ଞା, ଉଚ୍ଚତା   ଗୁଣରେ ସୁଧାର
ଏକରୁ ଅପର ବଳ ।

ଲୋକଙ୍କ ବିବାଦ   ବିରୁଦ୍ଧେ ନିପୁଣ
ଥିଲେ ନିଜେ ନରପତି,
ସତ୍ୟ—ଯଶ ବାଦ   ବିରୁଦ୍ଧେ କ୍ଷମା
ବେଇଥିଲେ ଲୋକ ପ୍ରତି ।

ପର ପରମ୍ପରା   ଶୁଣିଲେ ନୃପତି
ବିଦିତଥିଲେ ଅଜ୍ଞାବଦ୍ଧ,

ତାଙ୍କ ଦାର୍ପଣ ଭଲ   ଦାର୍ପଣ କରବାକୁ
କେନ୍ଦ୍ର ଦେଉଥିଲେ ଚିତ୍ତ ।

ଅବଶ୍ୟାସେ ପଥା   ଚଳନ୍ତି ଉତ୍ସବ,
ଅହୋରାତ୍ର ବହେ କାତ,
କରନ୍ତାନ୍ତି ନୃପ   • ପ୍ରଜାହତେ ତଥା
ରହୁଥାନ୍ତି ଅବଶାନ୍ତ ।

ନିଜେ ଦୁଃଖ ସହ   ହରୁଥିଲେ ସଦା
ପ୍ରଭାତ-ସଞ୍ଜର ଦୁଃଖ,
ପାଦପ ଯେମନ୍ତ   ଶୟା ଦିଏ ସହ
ସ୍ତବ୍ଧ-ଲଳିତ-ମୟ ।

ଶାମରେ ତାଙ୍କର   ଅଲୋକ ଥିଲେହେଁ
ତମ ଥିଲୁ ଘୋରତମ,
ସେହି ତମ ଭେଦ   କୁପଥଗମିନେ
କେହି କୋହୁଥିଲେ ଶମ ।

ସର ସମ୍ମୁଖରେ   ଉଭୟ ହୋଇ ଅସି
କର ପୋଡ଼ି ପ୍ରତିହାସ
ଜଣାଇଲା, “ଦେବ,   କଣ ଅଶ୍ରମରୁ
ଅସିଛନ୍ତି ତପସ୍ବାସ ।

ଦୁଇଜଣ ବସି-   ଶିଖ ଛନ୍ତି ପୁଣି
ନାଶ ହିଁନ୍ତି ଦୁଇ ଜଣ,

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ଦେ ତାଣି ତୁ ଦୂର୍ଯ୍ୟୋ   ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବରୁଣନ୍ତି
                                         ଶୁଭମୁଖ ଦରପନ ।

ଜାଣିବି ମଧ୍ୟରେ   ଏକ ଅନ୍ତ ବୁଝା,
                                         ଚନ୍ଦ୍ରଣୀ ଅନ୍ତ ଅପର,
ମନେ ଭରଣି ଶେଷ   ବସିବିନ୍ୟା ନୁହେଁ,
                                         ହେଲେ ତା ହେବ ଅପ୍ସରା ।

ଭାପିବି ମଧ୍ୟେ   ଚନ୍ଦ୍ରଣୀର ରୁପ
                                         ଦୟାଳୁ ଲବଣ୍ୟମୟ,
ପାଣ୍ଡୁର-ପଦର-   ମଧ୍ୟେ ମନୋରମ
                                         ଯଥା ନିବିଡ଼ ଲତାମୟ ।

ପଠାଇଅଛନ୍ତି   ପର ମୁନବର
                                         ପକ୍ଷ ଦେଇ ତାଙ୍କ ହସ୍ତେ,
ଅଧା ହେବ ଯେବେ   ଭାପିବି ଦେବେ
                                         ‘ ଶ୍ରୀମତେ ଅସି ଧନସ୍ତେ ।’

ପ୍ରତିହାସ କଥା   ଶୁଣି ମହାବଳ
                                         ତମହାର ମଣି ମନେ
ବୋଲିଲେ, “ସବୁ   କଥା ତାଙ୍କୁ ମୁଁ
                                         ପାଇବି ଅଗ୍ନିରବନେ ।”

ଶକୁନ୍ତଳା ଏଣେ   ସିଂହଦୁର୍ଗରେ ଥାଇ
                                         ଶକୁନ୍ତଳା ଥିବେ,

“ଏହୁକ୍ଷଣି ନାନୁ ଅସିଥିବେ ପରା
ମୋ’ ଅସିବା ଉଦୟରେ ।

ଦେ ଗାଣି ଅପଣେ ନିଜେ ହସି ହସି
ନେବେ ମୋଝେ ଭର ଧରି,
ଅଥବା ସାବରେ ସେଇ ସିନାଲୁଗି
ପଠାଇବେ ସହକରୀ ?

ସାହା ଦେଉ ଅନ୍ଧ ସ୍ୱାମୀ ବରଣକେ
ଅଧକ କଲମ୍ବ ନାହିଁ,
କେଉଁଠାରୁ ନେବେ, ଦେବ ସୁସଜ୍ଜିତ
କେଉଁ ବୃକ୍ଷ ମୋହୋପାରି ?

ବେଳେ ବେଳେ ଘର କେମନ୍ତ ସୁନ୍ଦର
ପାଳକରୁ କଣ ଉଠଇ,
କେମନ୍ତ ଧବଳ ରାଜହଂସ କାନୁ
ଏହା ତୁଲେ ଦେବ ତୁଳ ?

କେମନ୍ତେ ଚିନ୍ତିବି ତଏ ସୁଶ୍ରବେଶ,
ତଏ ବା ପବେ ନଶନ,
କାହାରୁ ସାବରେ ଅଲଗିବି ତହିଁ,
ବନ୍ଦବ କାହାର ପଦ ?”

ବୁଝା କଥା ଏବେ ଭବନା ଭବନ !
“ସିଦ୍ଧିବର୍ଦ୍ଧନ ଅଛୁ ଅଳ,

ପ୍ରଥମ-ପଞ୍ଚାଶ ।

ଭବିଷ୍ୟତ-ସ୍ୱର- ପ୍ରବେଶ-କ୍ଷମତା

କରି ନାହିଁ ନରଜ୍ଞାନ ।

ଏମନ୍ତ ସମୟେ ପ୍ରଭାତର ଅସି

ଜଣାଇ ରାଜସମ୍ମତ

ଆଗନ୍ତୁକୁ ଶୁଣ- ଜଣେ ଘେନିଗଲା

ଅଗ୍ନି ଗୃହେ ନୃପ କର ।

ଦେଖିଲେ ନରେଶ ତାପସଙ୍କ ମଧ୍ୟେ

ରୂପବତୀ ସୁକୁମାରୀ,

ପ୍ରସ୍ତର ଭିତରେ ପ୍ରାବୀଣ୍ୟ ପରି

ସଦୃଶେ ହେଉଛୁ ବାରି ।

ତାପସମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନକରଣେ

ରାଜା କରି ସମାଦର

ସୂଚିଲେ କୁଶଳ ତାଙ୍କ, ମୁନିଙ୍କର,

ତଥା ଅଶ୍ରମପଦର ।

ଆରଜିତ ଦେଲେ ଉତ୍ତର କୁଶଳ

ସୁବାର ସେ ସମୁଦାୟ,

ପୁଣି ପରୁରଲେ ନରେଶ ତାଙ୍କର

ଆଗମନ ଅଭିଷ୍ଟୟ ।

ଶ୍ରବଣକ କଣ୍ଠ- ସେହିତ-ପ୍ରବିତ୍ରା

କେଲେ ନରବଧ କରେ,

ମୁଦ ଫେଇ ମୁଦେ   ଯନ୍ତ୍ର ପଞ୍ଜି ନୁପ
ବନ୍ଧିତ ଦେଲେ ଅନ୍ତରେ ।

ଶକୁନ୍ତଳା ଅଗା   ଦଗ୍ଧ ହୋଇ ଯିବ
ଅନଳ-ଗୁଡ଼ି-ଅନଳେ,

ଏ ବ୍ୟାସ ଭଳ-   ମାତ୍ର ଫୁଲ ନାହିଁ
ତାହାର ହୃଦ-ବମଳେ ।

ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚି ପରେ   ଶୂନ୍ୟ ଅନାଲନ୍ଦେ
ସେ ପଞ୍ଚ ପଡ଼ିଲେ ପୁଣି,

କେମନ୍ତ କଥା ଏ   ବୋଲି ପୁନଃ ପୁନଃ
ମନେ ମନେ ହେଲେ ଗୁଣି ।

ବନ୍ଧକ ନୟନେ   ଶକୁନ୍ତଳା ପ୍ରତି
ଗୁଣି ଗୁଣି ବାରମ୍ବାର

“ବସନ୍ତ ହୃଦୟେ   ପୁଣି ବେଦିରେ,
“ଏ ତ ବଡ଼ ବମହାର !

ଚିତ୍ର ନୁହେଁ ଶିଠି-   ଜଳ ଶିତ ପତି
ଶାଠ୍ୟ କଲେ ଏ ସ୍ଵପ୍ନରେ,

ଚିତ୍ର ଶିତା-ଶରେ   ଶାଠ୍ୟ ଦେଖା ଗଲେ
ଏକା ସାଧୁ-ଜନଠାରେ ।

ଶିତ ଶାଠ୍ୟ ବଳ   ମୁକ୍ତ ପଞ୍ଚରେ
ପୁରୁଷ ପେଶୁ ଶାଠ୍ୟ.

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ମୁନି ହେଲେ ଜଟି   ହୁଣ୍ଡାର ମରନ୍ତେ

ଏ କି ଶ୍ରାବ୍ୟ ଏ କି ପାଠ୍ୟ ?

ସତ୍ୟ ନା କୁହୁକ   ବୁଝି ପାଖୁ ନାହିଁ,

କି ବେଳ ଏଥୁ ଉତ୍ତର ।”

ପଠନନ୍ଦ୍ୟମ ବା   ବୋଇ ଅଭିଧରେ

ପଢ଼ିଲେ ପୁଣି ପଢ଼ର ।

ଯାହା ପଢ଼ି ଥିଲେ   ତାହା ଲେଖା ଥିଲା,

ସ୍ବଳପ୍ତ ବିଶ୍ବର କଲେ,

“ନିଶ୍ଚୟ ଦଇବା   ମାୟା ଏହା ମୋତେ

ଠକିବାକୁ କରୁଥିଲେ ।

ନ ହେଲେ ଏପରି   ସ୍ବଳପ୍ତ ହୁଏ କି

ଅବଳା ତଳେ ସମ୍ବର ?

ପୁଣି କୁହ କଣ୍ଠ—   ମୁନିଙ୍କ ଭୃତକା

ହେବା ତହୁଁ ଅସମ୍ଭବ ।

ମୁନି-କଳ୍ୟା କେତେ   ମଣ୍ଡିତ ହୋଇଛି

ସ୍ବର୍ଗୀୟ ବୁଦ୍ଧିଶାଳୀ,

ମୁଁ କି ଏତେ ମୂର୍ଖ,   ଏତଦ୍ ନ ବୁଝି

ଏ ପକେ ହେବି ବିଶ୍ବାସୀ ?

ଅସ ଶୁନ, ଅସ   ବିବେକ, ମୋହତୁକେ

ତସି କଥା ମୋତେ କଲ,

ଉଦତ ଉତ୍ତର ଦେବି, ଏ ଘଟକା
ହେଉ ପଡ଼ା ଅବା ଛଳି ।”

ବୋଇଲେ, “ତାପସ- କୁମାର, ପଠକେ
ରୁଣିଲ ପ୍ରତିକା ମର୍ମ,
ଯାହା ଲେଖି’ଛନ୍ତି ମୁକି ତାହା ମୋର
ଧର୍ମ ନୁହେ, ନୁହେ କର୍ମ ।”

ଏ ନାଶ ସହିତ ବେବେ କାହିଁ ମୋର
ହୋଇ ନାହିଁ ପରିଣୟ,
ପ୍ରଭୁବତୀ ଆଗେ ଦେଖା ଗଲା ଅଜି
ଅଭିନବ ଅଭିନୟ !

ଯଦି ଗର୍ଭବତୀ ନ ଥାନ୍ତା ଯୁବକ
ନୋହିଥାନ୍ତା ବିବାହତା,
ତେବେ ମହର୍ଷିଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନେ
ନ ସିଲ ମୋ ଚିତ୍ତ ତନ୍ତ୍ରା ।

ବେମନ୍ତେ ବଳିଲା ମନ ମୁନିବର
ନିଜେ ହୋଇ ପ୍ରଭୁବତୀ,
ସ୍ଵୟମ୍ବ ବଂଶର ଲକ୍ଷ୍ମୀ-କଳାବତୀ-
ଅନ୍ୟ ତାଳବାକୁ ମସୀ ।”

ଶାରଦୁତ ତଳ ବୋଇଲେ, “ନରେଶ,
ସବୁ ବଞ୍ଚା କି ଅନୁତ ?”

Abstract

ହସି ନରପତି   ବୋଲିଲେ, “ବାପସ,
‘ଇନ୍ଦ୍ରଜାଳ ଏ ପ୍ରଭୃତ ।”

ଗାଥା— “ଦେଖ ଶତ୍ରୁକା, ପିତାଃ ନିରେନ୍ଦ୍ର-
 ନୟନ-ବିସ୍ମୟଣୀ,
 ପ୍ରତିପଦ୍ମ ଧର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥେ ହସ୍ତେ
 ଧୃତୀରାଜ୍ୟ ଧାରଣୀ ?”

ପ୍ରଭୁ— 'ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ', ସତ୍ୟ କି ଏ ତଥା
 ଚକ୍ରପାଳ ପରାହାସ,
 ମୋ' ମନ ପଶାଣୀ କରୁ'ଛନ୍ତି ବୋଲି
 ହେଉଛି ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ।
 କେତେ ରଙ୍ଗେ ଗ୍ରନ୍ଥ କରନ୍ତି ନରେନ୍ଦ୍ର
 ବୁଝିବ ବୁଝିବା ଲୋକ,
 ଶକ୍ତି ଉଲ୍ଲ ଧର୍ମ ବହୁ ବିବଚିତ,
 ଶୋଭାଥା ଏ ତାଙ୍କ ଶୋକ ।”

ତୁମ୍ଭ— “ସତେ କି ସୁନ୍ଦର, ଚାହିଁ ଅଛି ମୋତେ,
ମୁଁ ଧରିଛି ତୁମ୍ଭ କର ?
ସତେ କି ବନ୍ଧବ— ତୁମ୍ଭେ ଦେଖିଅଛ
ବଦନକୁ ତୁମ୍ଭର ?”

ସବୁ— “ସେଇଁ ବନନ ମୋ’ ଜୀବନ-ବିଶିଷ୍ଟ
ଶୁଣୁ ଉଡ଼ୁ ସେହି ସ୍ଵର,

କମଳିନୀ ବେବେ   ବିଦ୍ୟାସିଂହ ଚ
ନ ଗୁଣ୍ଡ ନଗେ ଦୀପ୍ତରାଞ୍ଚ

ଦୁଃସ୍ତ୍ର— “ରାଜା ଜଣେ ଥାରେ ଦେଖିବା ନା ମୁଁ କି
 ଯାଇଥିଲୁ ତୁମ୍ଭ ପାଶ ?
 ତୁମ୍ଭ ପରିଶେଷ । ମୁଁ ଥିବାର କି
 କରୁଛି ତୁମ୍ଭ ବ୍ୟାଧ ? ”

ଶ୍ରୀ— “ଦେଖ ନା ନୃସିଂହ ବଦନ, ବିବାହ-
କଥା କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।”

ଶବ୍ଦ— “ସ୍ତ୍ରୀମଣି ଥିବା ଯେବେ ସମ୍ପଦ ନୁହେଁ,
ସେଥିରୁ କିଛି ଲାଭନ ?

ତେବେ ତାଙ୍କ ପ୍ରୀତି-ଉପହାର ଅନୁ
ନାମାଦିତ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ,

ପ୍ରଣୟ-ପ୍ରମାଣ   ତାହା ମୋର ଶେଷ
କରପଦେ ତାଙ୍କ ଦୟା ।^୨

ଦରେଗ ବୋଲିଲେ, “ବାହା ଯଦି ଅସ୍ତ୍ର
ଏବେ କଥା କାହିଁପାଇଁ ?”

ସୁଦୃଢ଼ କଥାଲେ ଦେଖିବା ଅଟଳେ
ଗଣ୍ଡି ନାହିଁ, ମୁଦ୍‌ ନାହିଁ ।

ଏ ବାଣୀ ସେ କାଳ ଦେଖିଲେ କ୍ଷୀୟୁକେ,
'ସତ୍ୟ ଗାଁ ମୁକ୍ତକାୟ,

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

ପୁଣ୍ୟରୁ ବସନ୍ତ   ଚରି ଦେଇଅଛ
ନିଜ ପଥ ପରିଷ୍କାର ।

ରାଜ୍ୟ ନବପଦ ସହସ୍ର ଦୋଲନ୍ତ,
“ଦେଶ କର ଅନୁଷ୍ଠାନ,
ପ୍ରମାଣିତ ହେଉ, , ଦୃଷ୍ଟି ନୂପଦ
‘କରଇ ମିଥ୍ୟା-ଭାଷଣ ।

ଦେଶ ହେ ତାପସ,   ବିଳମ୍ବି କାହିଁକି,
ଦେଖାଅ ମୁକୁତା ଅଛି,
ହେବ ଏକକ୍ଷଣି   ତୁମ୍ଭ ତପସିନୀ
ହସିନୀର ପାଟଗଣୀ ।”

ଅପମାନରେ ଶତ୍ରୁକୁଳା ହୃଦ
କେଶିଗଲା ଅର ଅର,
କନ୍ଦୁଲିୟୁଗଳୁଁ ଅଶ୍ରୁଦୁଇ ଧାର
କହୁଗଲା ଦରଦର ।

ସଖୀ କହୁଥିଲା,   ଯାହା ତା ପ୍ରାଣର
ପ୍ରଣୟ-ମନ୍ଦିର-କଞ୍ଚି,
ହଜାର ବା ଦେଲେ   ଅସନୁବ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ
ଦେଲା ରହିବାର ବସ୍ତ ।

ଅକ୍ଷୟକାନ୍ତ
ଓଡ଼ିଶା ନଗର,
୧୨ ନ ଯାହା ଗୁଆ,

ଦେଖୁ ପରିଣତ   ବୃନ୍ଦାବନ ଉଦ୍ଭବ
 ଦ୍ଵିମାଳୟ ବୁଲୁ ଅଗା ।
 ଜାଣି ନିପାଦରେ   ଅପଦନେ ତାଙ୍କ
 ଅନ୍ତ କି ନା ଅନ୍ତ ପ୍ରାଣ,
 କାହିଁ ଯିବେ ଅବା   କେମନ୍ତେ କହବେ,
 କହିବି ନ ଦେଲୁ ଜ୍ଞାନ ।
 ଭଲ ପଞ୍ଜୁ ପଞ୍ଜୁ   ଗଉଁସୀ ଧର
 ବସିଗଲେ ବୁମିତଲେ,
 ପରାଣ ଅଛି କି   ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଖ
 ଚାହିଁଲେ ଅନ୍ତ ନିକଟେ ।
 ହାହାକାର କରି   ତାପସ-ସୁଗଳ
 ବଦନେ ସିଂହଲେ ଜଳ,
 ଦେଖିଲେ ନାସିକା-   ବାୟୁ ଅଛି କନ୍ତ
 ନୟନ-ତାରା ନିଶ୍ଚଳ ।
 ନୃପତି ବୋଲିଲେ,   “କାହିଁକି କରୁଛ
 ଏ ଦାରୁଣ ଅଭିନୟ,
 କେଉଁ ଲଭ ଅଗା   ଅଛି ତାହା ବେଗେ
 କହ ନା କର ଚାହୁଁ ?”
 ଶାନ୍ତ ହେବ ହୋଧେ   ବୋଲିଲେ, “ଅମ୍ଭର
 ନାହିଁ ଧନେ ପଣେ ଅପ,

ପ୍ରଣୟ-ବଞ୍ଚନା ।

ଏହି ଅଭିନୟ-   ଅଧିନାୟକର
ହେବ ଏହା ସଦାକାଶ !

ଅବାଧ୍ୟ ଅଶ୍ରମ-   ଲଳିତା ସରଳା
ମାୟାବଳ ହେବାବାଣୀ,
ହାସ୍ୟ ରେ ଦଉକ,   ହାସ୍ୟ ଧର୍ମଦେବ,
ଏଥି ଶୁଣାଇଲୁ ଅଣ !

ପର-ପ୍ରବନ୍ଧନା   ଅରଳ-ଗଞ୍ଜଳ
ହେଲୁ ଏବେ ରଜଧର୍ମ,
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବ, ତୁମ୍ଭେ   କେଉଁ ଲେଖେ ପଦ
ତେଜ ପାରୁ ନାହିଁ ହର୍ମ୍ୟ !”

ବୋଲିଲେ ନରେଶ,   “ତରୁଣ ତାପସ,
ତରୁଣେ ମିଶାଇ ହୋଧ

ବାଳତପନତା   ଯେ ଦେଖାଇଛି
ନା ନେଇ ବ୍ୟସ୍ତବୋଧ ?

ତରୁଣୀର ବଶା   ଦର୍ଶନେ ସଦୃଶା
ତନ୍ମୁ ହୁଏ ଲେଖାସୂତା,

ମଣି, ମୋ ନାମ   କହୁ ବେଦି ତାରୁ
କରଅଛି ପ୍ରବନ୍ଧନା ।

ପୋଇବର ଶୋଭା-   ସରଳରେ ଦେବ
ହୋଇଥିବେ ହେଉଛିକା,

କପଟେ ଲମ୍ପଟ   ବୁଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧ ଚଢ଼ି
ହୋଇଥିବ ନିମନ୍ତେ ।”

ଶାଙ୍ଗ— “ଦେବେ ଯେବେ ଲୋଭେ   ପଡ଼ନ୍ତେ କାହିଁକି
ନେଇଥାନ୍ତେ କୁନ୍ଦ ନାମ ?
ଦିବ୍ୟ ରୂପ ବଡ଼   ବ୍ରହ୍ମେ କହୋଇ
ନ ପାରିନ୍ତେ ସେବାମ ?”

ଦୁର୍ଜୟ— “ସୁଭବତଃ ନାସି   ଦେବେ ଏକ ଲୋଭ-
ଥାଏ ନର-ପ୍ରୀତି-ପାଶ,
ନଳ ରୂପ ଧରି   ଥିଲେ ଦେବେ ବଡ଼
ବମସ୍ତ୍ରୀ-ଲବ୍ଧ-ଅଶ୍ୱ ।”

ଶାଙ୍ଗ— “ସତ୍ୟ ଅପଳାପ   ନ ହେଉ ସନ୍ତାପ
ନ ପଶୁ ସାଧୁ ଜୀବନେ,
ଏହା ଅମ୍ଭ ଶିକ୍ଷା   ଏହା ଧର୍ମ ଆଜ୍ଞା
ଏହା ଅମ୍ଭ କାର୍ଯ୍ୟ ମନେ ।”

କର୍ମଫଳ ପ୍ରାଣୀ   ଅବଶ୍ୟ ଭୁଞ୍ଜଇ,
କେ କର ପାଦେ ଅନ ?
ଶତ ପ୍ରତିଷେଧ   ଲାଗି ପଶିଥାଏ
କର୍ମଫଳ ବଳବାନ ।

ରହ ଶୂନ୍ୟନା   ଧର୍ମ ଅନୁସର
କର୍ମଫଳ କହ ଭୋଗ,

ସ୍ବପ୍ନ-ବନ୍ଧୁ-ନାଦ   ନିଶି ଶୁଭର
ପାନ କରେ ସନ-ବାସ ।

ଯେଉଁ ସୁଧାକରୁ   ସୁଧା ପାନ କର
କହୋଇ ଥାଏ ଜୀବନେ,
ସେହି ଭକ୍ତମାରୁ   ଗରଳ ଝରିବା
କେମନ୍ତେ ଭବିକ ମନେ ।

ଯେଉଁ ନୃପ-ପ୍ରେମ-   ଜଳେ ନିମଜ୍ଜିତ
ହୋଇଅଛି ପ୍ରେମଶୀଳା,
କେମନ୍ତେ ମଣନ୍ତି   ସେହି ପ୍ରେମଜଳ
ପାଲଟିଲୁ ଦୁର୍ମଶିଳା ।

ସମ୍ବେଦେ “ତଥାସ୍ତୁ”   ଭ୍ରାତା ଚାପସେ
ବାହାରିଗଲେ ଚକ୍ରଳ,
କାଳେ ସୁରୁବିଶେ   କୁନ୍ତୀର ଉଦ୍‌ବେଗେ
ପଳିଲ ସେହି ସୁପଳ ।

ସାଧୁ ପ୍ରତି କର   ଉପହାସ ବେଦ
ପାର ନ ପାଇନ୍ତି ପାର,
ସାଧୁ ଅଳେ ପତି   ଉପହାସ ପୁଣି
ସାଧୁଥାଏ ଉପକାର ।

ସକୁନ୍ତଳା ଯେଉଁ   ଭବରେ ବୁଝିଲେ
ତାହା ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ ବାଧ୍ୟ,
କହେବେ ବୁଝିଲେ

ପ୍ରଣୟ-ବଞ୍ଚଣ ।

ପୁଅ ତାଙ୍କ ହେଲେ ଜନନୀ-ମାନସ—
'ସିଦ୍ଧି-ସାଧନେ ସମର୍ଥ ।

ସ୍ବଭବ-ସାଧକ ମରଳ-ବହୁଦୟେ,
ଦୃଢ଼ଯାନ୍ତ୍ର ଯେବେ ପଥ,
ବିଧାତା ମେ ଦୋଷ କ୍ଷମି ଦିକ କରେ
'ତାଙ୍କ ଶୁଭ ମନୋରଥ ।

ସଞ୍ଜା ଉପଗତ ହୋଇଗଲା ଅସି
'କେନ୍ଦ୍ରରେ ଅପସନ୍ଦେ,
ପ୍ରତ୍ୟାଶ୍ୟାନ ବଥା ପରୁ ପରିହାସ
ବୋଲି ବୋଧ କଲେ ମନେ ।

ପରିହାସ-ପଟୁ ନୁହେଁ ବୋଲି
'ଜାଣି ତ ଥିଲେ ଦୁଃଖିନ,
ବିଷକୁ ପିୟୁଷ ବୋଲେ ପିଇଲେ
'ସ୍ବିକାରୁ ପ୍ରେମ-ଭେଦିନୀ ।

'ସ୍ବେଚ୍ଛା ଯେ ବଦନର ଜ୍ୟୋତି
ମୋହିତ ହେଲା ବାନ୍ତି,
ସଜଳସ୍ଥୀ ତ ଏ ମୂର୍ତ୍ତିମୟ ବୋଲି
ବିଜା ମନେ ଡହଲିଲା ।

'ସଜଳସ୍ଥୀ ହେବ ହୋଇସୁଲଭାବ
ସାବନର ସୁଖକର,

ଏହି ସୁଜଳିନୀ   ଭୁବ୍ଧ ହେଲୁ କିନ୍ତୁ
ଦୁର୍ବଳ ଦୁଃସହରେ ।

କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ   ହୋଇ ମହାଶକ୍ତ
ଭଜିଲେ ବସନ କଷ୍ଟେ,
ବିଶ୍ୱାସରେ ମନେ   ଶ୍ରେୟସୀ ସଦୃଶୀ
ପରିଗଲୁ କାଗଜସ୍ୱେ ।

ନୃପ ଶବ ଦେଖି   ପ୍ରଶୋଧାବୋଇଲେ,
“କରେନ୍ତୁ ନ ହୁଏ ଖିନ୍ନ,
ଭୁମ୍ଭର କୁମର   ଜନ୍ମିବ ଶରୀରେ
ବଡ଼ ନନ୍ଦବର୍ତ୍ତୀ ହେ ।

କେତେ ମୁନି କେତେ   ଗଣକୁ ଏ କଥା
କହିଛନ୍ତି ବାରମ୍ବାର,
'ସେହିଟି କେବଳ   ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଉପାୟ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରୀକ୍ଷାର ।’

ପ୍ରସ୍ତୁତକା ହେବା —   ଯାଏ ବରାବେଳା
ରସିତା ହେଉ ଯତନେ,
'ତାପରେ ପ୍ରହର   ଅବା ନିଶ୍ଚିତ
ଯା ହେବ ପ୍ରମୁଦ ମନେ ।’

ସଙ୍କେତେ ସମ୍ପଦ   ଶଙ୍ଖପରେ ନୃପ
ତାଙ୍କ ଗୁହ୍ୟ ନେବାପାଇଁ,

تاریخ: ۱۳۹۸/۰۵/۰۵

କେଉଁ ଦିନେ ଘେନି ଗଲୁ ସେ ରମଣୀ,
ଅସିଥିଲୁ ଅବା କାହିଁ ।

ବାମା ନରୁଦେଶ ବାରତା ଜାଣିଲେ
ପୁରୋଧା ସ୍ବର୍ଗ ନରେଶ,

ଜାଣି ନ ପାରିଲେ - ନରକୁ ପ୍ରଣୟ -

ପୁଣ୍ୟ କୀଟ ପରବେଶ ।

ମଳ ଯାର ଶୁଭ ଗହରେ ତା ଶୁଭ
ଉଦ୍ଧୃତ କରଦେ ଏ ଧର୍ମ,

ଶକୁନ୍ତଳା ଯହିଁ ରହିଲୁ ସେ ପୁର
ଦୁଃଖ-ବିଶ୍ବର ବର୍ମ ।

ପ୍ରଥମ-ପଞ୍ଚାଶ ।

ଶ୍ଵପ୍ନ ସଙ୍ଗ ।

ପ୍ରଥମ-ପଞ୍ଚାଶ ।

ଶିଶୁ-ସଦନେ   ଜନ୍ମିଲା ନନ୍ଦନ
ମନୋହର ରୂପବନ୍ତ,
ତା ଦେଖି ଶିଶୁର   ଅନନ୍ଦେ ଅଧୀର
“ହେଲା ଯେତେ ଭଜନର ।

ମୂଲ୍ୟ-ଭର୍ଷ-ବାସ   ବାହୁ ବାହୁ ଦେଲା
“ପେଡ଼ ସକଳକୁ ଦାନ,
ସୁପକ୍ଷ ଗୋଧୂମ—   ରାଧି ଦାନେ ବଳ୍ଲୀ
ଦାଦି ଭୋକ ସମାଧାନ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ଦଣ୍ଡ-ମାନ   ଶକ୍ତି ଶକ୍ତି କର
କ୍ଷେପିଲା ଦେବାବ-ଗର୍ବେ,
କୁସୁମ-କୁସୁମ—   ରକ୍ତି ଚଳିବନ
ପାଇଲେ ରବିଚନ୍ଦ୍ରବେ ।

ଦିଗେ ଦିଗେ ଦେଲା   ବୃକ୍ଷଦ୍ଵାରାଞ୍ଜିତ
ମଧୁମୟ ଶୁଭ ପଥ,
ଆଦିପ-କ୍ରାନ୍ତି   ଜଳେ ବିଚରଲା
ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଆଦିପକ ।

ଗଗନଗୁରୁଙ୍କି   ଦେବାପାଇଁ ପକ
ନେଲା ଚନ୍ଦ୍ର-ପବନାନ,
କର ନେଲା ପଥ   ଧୂଳି-ବରଚିତ
ଭଞ୍ଜି-ସ୍ଵ-ସମ୍ପଦ-ସୋପାନ ।

ନିବାସିତ ପଦ୍ମ-   ସବୁକୁ ଆଣିଲା
ହୃଦେ ହୋଇ ଦୟାସୁଦ୍ର,
ଶୀତବିକଳିତ   ପ୍ରଭାତକୁ କଲା
କୁଜ୍ଞେଜା-କାରାସୁକ୍ର ।

ରାଜି ଲେଖୁଥିଲା   ସୁଦର୍ଶନ ସମୟ
ହସନ୍ତୀ ବହନ ଦଣ୍ଡ,
କ୍ଷମା କର ତାକୁ   ପୁରସ୍କାର ଦେଲା
ଚନ୍ଦ୍ର, ବା-ପାୟୁଷ-ଶଶ୍ଵ ।

ଦଗ୍ଧନାମାନେ   ହୁଟି ହୁଟି ନେଲେ
ପାତଳ-ପାତଳ-ପାଟ,
ଦିବ-ଜ୍ୟୋତି-ଲେଖୁ   ଜ୍ୟୋତିଷ-ମଣ୍ଡଳ
ନିରୁ କଲେ ଜ୍ୟୋତି-ହାଟ ।

କଲର ସ୍ବରୂପେ   • କଳିଙ୍ଗ ସ୍ବରୂପେ

ସାଜ ଦବ୍ୟ ବିଭୂଷଣେ

ମାଧବୀ ନୟନୀ   ମନ୍ତ୍ରୀ ନେଇଥିଲା

ଚମ୍ପକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ।

ସେବାପାଇଁ କଲ   ଥିଲେ ମହାଅଙ୍ଗ

କଣ୍ଠଦାର କୁରୁବଦ,

ବଞ୍ଚୁଳ ବକମ   କର୍ଣ୍ଣେ ଶିରେ ଦେଇ

ମଞ୍ଜୁଳ-ସୁଷ୍ମ-ସୁବଳ ।

ଅସିଲେ ସୁମନ   ଦଳ ଦଳ ହୋଇ

ଅସିଲେ ଦ୍ବିଜ-ମଣ୍ଡଳ,

ସୁଦେଶୀ ବିଦେଶୀ   ଶୋଭା ସମ୍ମୁଖରେ

ମଣ୍ଡିତେଲେ ସରସ୍ବତୀ ।

ଅଗସ୍ତ୍ୟଙ୍କ ଶୂନ୍ୟ   ଅଗ୍ନିଷ-ବାସିତା

ସମୀର ଅଶିଳ ବହୁ,

ମଳୟ-ରୂପର   ଚନ୍ଦନ-ସୌରଭ-

ଲେରେ ତହିଁ ସନ୍ତେ ରହି ।

ଶଙ୍ଖ ବଜାଇଲା   ମଧୁପ ମଧୁରେ

ନାମକରଣ ଉତ୍ସବେ,

ନବ ନନ୍ଦନର   “ବସନ୍ତ” ନାମରେ

ଏହିମତ ହେଲେ ସବେ ।

ଗାୟ-ବଞ୍ଚଣ ।

ମଧୁ ଭୋଜ ହେଲା ପରଷିଲେ ପୁଷ୍ପ-
 ଦୁର୍ବସ୍ତେ ସମ୍ପଦ-ଦଳ,
 ଲୁଟି କରୁଥିଲା ମଧୁପ ଶଙ୍ଖ ଆ
 ଲଗାଇ କୌଶଳ ଛଳ ।
 ହିକଗଣ ମଧୁ ପଦ୍ମତ ରକ୍ଷଣ
 'କରୁଥାନ୍ତି ମଧୁବଞ୍ଚଣ,
 ମନ୍ତ୍ରରୁଦ୍ରଗଣ ସ୍ତମ୍ଭୀବୃତ ହୋଇ
 'ରହଲେ ଶୁଦ୍ଧି ସେ କାଣ୍ଡ ।
 ସୁଦୂର ଅଗତ କୋକିଳ ମଧୁରେ
 କଲା ଶୁଭ ଆଶୀର୍ବାଦ,
 ହିକଗଣ ତାହା 'ସମର୍ଥନ କଲେ
 ଉଦାର 'ତଥାସ୍ତୁ' ନାଦ ।
 ଶିଖେ ବୃଦ୍ଧ ହେଲା ଶିଶିର ଶରୀର
 'ହୋଇଗଲା ବଳହୀନ,
 'ଶିଶି-କଳା-ମତ ବଢ଼ିଲା ବୟସ
 କରମେ ହେଲା ପ୍ରବଣ ।
 ପୁଣି ଶୁଦ୍ଧ ଦେଇ ଶିଶିର ପଦ୍ମ-
 ତଳେ ପାଇ କଲା ବାସ,
 ତନ୍ମୁ ତ୍ୟାଗ କଲା ଘୋର ତପ୍ତେ ଶୁଦ୍ଧ-
 ଦିନେ ଜାଲ ଅଣ୍ଟସ୍ତାପ ।

ଜନ୍ମଥିଲା ବୋଲି ମରଣ ଲଭିଲୁ,
 କେମିତି ସେହୁ ପରି,
 ଦେଲା ଯାହା ଯାହା କଲାନ୍ତୁରେ ଗୋଡ଼ା
 ଭଣ୍ଡାରେ ରହୁବ ଉଦ୍ ।
 ବସନ୍ତ-ମାଧୁରୀ ଦର୍ଶନ ମାନସେ
 ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ନୃପତି ବନେ
 ଏକାକୀ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ ଯାଇ
 ତଟିନୀ-ତଟ-ପିପିନେ ।
 ଶ୍ରବଣେ ତାଙ୍କର ପ୍ରବେଶିଲା ଏକ
 ରମଣୀ-କୁଣ୍ଡଳ ଗାନ,
 ଜଳଧର ନାଦେ ଚିଲିକା ପରାଏ
 ଦୁଇକି ଉଠିଲା ପ୍ରାଣ ।
 ସ୍ୱର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଲୁଚି ଉଠିଗଲେ
 ହେଲେ ଗାନ ସନ୍ଧିଧାନେ,
 ମୃତୁର୍ଭ୍ୟ ଶ୍ରବଣ କଲେ ସେ ମଧୁର
 ଗୀତ ଶୁଭ-ପ୍ରଣୟାନେ ।
 ସେହିକି ଶୁଣିଲେ ତେଜସ୍ୱୀ ନୃପତି
 ଜୀବନ ହେଲା ବ୍ୟାକୁଳ,
 ବହୁତେ ସାଗର- ମଧ୍ୟେ ପଶି ସେହେ
 ଖୋଜି ପାଉ ନାହିଁ କୁଳ ।

Abstract

ବେଣୀ ଏ ବନ ସୁଲଭାଉଅଛି
ସଜୀବସ୍ୱର-ଉତ୍ସାଳେ ।

କଣ ଇଚ୍ଛେଇଚ୍ଛେ ଭ୍ରମେ ମରୁଥାଏ
କେଉଁ ସ୍ଥାନ ଆଶା କର ?”

‘ବାବା ବାବା’ ବୋଲି   ବାଳକ ପ୍ରବୁଧ-
ଧୂସେ ରଜ ଅସେତକ

ରୂପ-ସମ୍ପର୍କରେ ଶ୍ରୀରାମର ଚେତନା
ମାତ୍ରାମିତି ନିଶ୍ଚୟ ନୁହେଁ ।

489

ଗୁଡ଼ିକ ନୟନେ ଅବସ୍ଥାତ ଗୁଣ-
ମେଘ-ସମ୍ମିଳିତ ନର୍ଦ୍ଦେ,

ପ୍ରାୟେ ନୃପତିଙ୍କ ହୃଦେ ଉତ୍ତକଣ୍ଠା
ଜଳମାୟ ଦେଲେ ଲବେ ।

ଶାଫୁଲର ଗନ୍ଧ ପାଇଲେ, ସେପକ
ହୃଦୟ ହରଣ-ଦଳ,

ଚକିତେ ଚୌଧର ଗୁହ୍ୟେ ସେମାନେ
ହୃଦୟ କରି ଚଞ୍ଚଳ ।

ଗୁହ୍ୟ ଗୁହ୍ୟ ପଣି କାନନେ ନୃପଙ୍କ
ନୟନୁ ଦେଲେ ଅନ୍ତର,

ନାଚି ନାଚି ତାଙ୍କ ଶୋଭା ନରେଶଙ୍କ
କମ୍ପିତ କଳ୍ପ ଅନ୍ତର ।

ନୃପ-ନେତ୍ରେ ବଳ ନୀରସ ଦିଶିଲା,
ନୀରସ ଦିଶିଲା ମନ୍ତ୍ରୀ,

ସିଂହ-ହୃଦୟେ ଲେଉଟି ଆସିଲେ
ପଥେ ଧୀରେ ରହୁ ରହ ।

ରାଜ-ପଣ, ରାଜ-ସମ୍ପଦ ସକଳ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେଲା ନୀରସ,

ନୀରସ ଲାଗିଲା ମଧୁମଧୁ ମଧୁ
ନୀରସ ଶୁଦ୍ଧ ଦିବସ ।

ଶିଶୁ-ବନ୍ଧୁ ।

କେଉଁ ସଙ୍ଗେ ଲଜ୍ଜା   ଦେଁର ବିକଷା
ମନେ ତାଙ୍କ ଦେଲା ନାହିଁ,
ସେଉଁ ସଙ୍ଗେ ଚନ୍ଦ୍ରା   ପଶଇ, କେଉଁଠି
ଅସେ ତା ବୁଝିବା ଚାହିଁ ।

ଦୁନାସାଙ୍କ ଶାପ-   ବଳେ ନୁହ-ହୁବେ
ଶକୁନ୍ତଳାର ପ୍ରଣୟ
ପିଞ୍ଜର-ନବକ-   ସ୍ଵପ୍ନ-ଶାୟିନୀ
ପରାଏ ଦେଲା ଅଧର ।

ବିଧିଆନ୍ତର ରଜା   ବାହାର-ମଣ୍ଡପେ
ନଗରରୁଷ୍ଟର ଅସି
ମୁକ୍ତା ଗୋଟିଏ   ନୁହ ହସ୍ତେ ଦେଲା
ପ୍ରଣମି ଏମନ୍ତ ଭାଷି,

“ମହାରାଜ ଆଜ   ନଗର ଭ୍ରମଣ
ସମୟରେ ଅପହୃତ
ଏହି ମୁକ୍ତାର   ସମ୍ଭବ ଧୀର
ଜଣେ ହୋଇଅଛି ଟୁଟ ।

ଧୀର କହେ, ସେ   ମାତ୍ର ମାୟାଞ୍ଜଳ
ଶରୀ-ଉର୍ଥ-ଜଳେ ଜାଲେ,
ମୁକ୍ତା ପାଇଲା   ଗର୍ବେ ତାକୁ ଗନ୍ତ-
ଗନ୍ତ ଦେବାର କାଳେ ।

ମୁଦ୍ରା ଆମ୍ଭେ ଗଳ୍ପ କରୁଅଛୁ

ସେ କଥାକୁ ସମର୍ଥନ,

ମୁଦ୍ରାରେ ହୋଇ— ଅଛି ଶମ୍ଭବର

ନାମ ଅକ୍ଷର ଯୋଡ଼ି ।”

“ସତ କି ହେ” ବୋଲି ନରେଶ୍ୱର ନିଅନ୍ତେ

ମୁଦ୍ରାରେ ପରିବର୍ତ୍ତ

ପିଞ୍ଜର ମୁଦ୍ରା— କଥାଟି, ଦିଶିଲା

ଶକୁନ୍ତଳା-ପରିଣାମ ।

ଜାଣିଲେ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ ଯା

ଲେଖିଥିଲେ କଣ୍ଠ ମୁଦ୍ରା,

ବିମ୍ବେଶ୍ୱର ବାଣୀକେ ଯୋଗେ ରହିଗଲେ

ରାଜା ହୋଇ ଶେଷ ହୁଅ ।

କିମ୍ଭବ ପଟ୍ଟନା ବୋଲି କେତେ କେତେ

କିନ୍ତୁ କଲେ ମନେ ମନେ,

ପିଞ୍ଜରରେ କିନ୍ତୁ ସମର୍ଥନ ନ ହେଲେ

ନିବିଡ଼ ରହସ୍ୟ-ବନେ ।

ନୃପ ଆଦେଶରେ ଧୀର ସହର

ସମସ୍ତକୁ ହୋଇ ମାତ

କମ୍ପାନୀରେ ବଚଳତ ସ୍ୱରେ

କହୁଛି ହୋଇ ବିନୀତ ।

ପ୍ରଣୟ-ଚଢ଼ାଣ ।

“ମହାରାଜ ଧର୍ମ — ଅବତାର, ଜଣେ
 ଧୀରର ମୁଁ, ନୁହେଁ ହେବ,”
 ନରେଶ ବୋଲିଲେ, “ଜାଣ ପରବେଶେ
 ଅବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ମୋର ।”

ଧୀର — “ଧର୍ମପୁରୁଷ, ମାତ୍ର ମାତ୍ର ଅଣିଥିଲି,
 ‘ବୋଧ ବୁଝି ତଥା ବଞ୍ଚି,’”

ରାଜା — “ମାତ୍ର ମାତ୍ରବାର ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା
 ‘କରବାର ସବୁ ପଣ୍ଡା ।”

ଧୀର — “ମହାରାଜ, ମୁଁ ଜଣେ ମୈଁ କର
 ପୋଷେ ବଡ଼ ପଣ୍ଡାବାର ।”

ରାଜା — “ଧୀର କୁମ୍ଭର ବୁଝା ମାତ୍ର ଏବେ
 ଶାନ୍ତଳତା କରବାର ।”

“କୋଟକର” ବୋଲି ଧୀର ପଢ଼ିଲା
 ‘ନୂପୁର ଚରଣତଳେ,

ବୁଧ୍ନ ଉକଗଲା ଶରୀର-ସମ୍ପର୍କେ
 ନୟନ-ନିଃସୂତ-କଲେ ।

କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷେ ବୁଝି ନରେଶ ବୋଲିଲେ,
 “ଶତ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଅଣ,”

‘ଶୁଣି ଧୀରର ସାହସ ଉଦ୍ଘୃଷ୍ଟ,
 ହତଗଲା ପୁଣି ଭୀମ ।

ବୁଦ୍ଧଲେ ଶିଖରୀ   ଲୁଗାଲ ଧୀବର
ହୋଇସିଲ ବନ୍ଧବର,
ବୁଦ୍ଧଲେ ଶିଖରୀ   ଅର୍ଥବନ୍ଧ ତାକୁ
ହେଲ ସ୍ୱର୍ଗମୁକ୍ତା ଶତ ।

ଭାବ ମାନବକୁ   ହୃଦୟ ଅହର
ବୋଧ ହୋଇଥାଏ ସଦା,
ବନସ୍ତ୍ରୀ-ଧୂଳି   ସ୍ଥଳ-ବାଣୀରୂପେ
ହୁଏ ତା ଚମକିତଦା ।

କାନ୍ଦି ଉଦୟରେ   ଧୀବର ବହୁଳ,
“ମହାରାଜା ହାତ, ହାତ,
ଶତ ସ୍ୱର୍ଗମୁକ୍ତା   ସଦୃଶ ପୁରୁଷେ
କେହି ମୋର ଦେଖି ନାହିଁ ।

ନ ବୁଦ୍ଧି ଧାନ୍ୟକୁ   ଦନ୍ତ ଦେବୀପାଇଁ
ଯଦ୍ୟପି କଲେ ଗନ୍ଧର,
ସଦୃଶ ହୃଦୟେ   ଅଜ୍ଞା ହେଉ ମୋତେ
• ସିଦ୍ଧାପାଇଁ କାରୁଣ୍ୟ ।”

କୋଷାଧାର ଶତ-   ସ୍ୱର୍ଗମୁକ୍ତା ଦେବ
ଉଷଜ ଧୂପ ପାଣେ,
ଧୀବରକୁ ନୃପ   ବୋଲିଲେ, “ଏ ମୁକ୍ତା
ସ୍ୱରସ୍ୱାଇଁ ନିଅ ଦାସେ ।”

ପ୍ରଥମ-ପଞ୍ଚାଶ ।

ପାଦତୋଷିକ କୁ   ପାଣିଦାସିକ ତା
 ବେଢ଼ି ନ ପାଦଲେ ବୁଝି,
 ଭୂ ନମମୁଖେ   ଶୁଭଲ୍ଲ ଧୀବର
 ମୁଦ୍ରା ଶୁଭ ନେତ୍ର ବୁଜି ।

ଅହର ବୋଇଲି,   “କ୍ଷମୁକ ମୁଦ୍ରାବା
 ଶୁଭାର ନ ଥିଲି ଜାଣି,
 ନରସିଂହ ଦାସ   କେଶବେନ୍ଦ୍ର ଜାଣନ୍ତି,
 ନରୁ ଦେଇଥାନ୍ତି ଅଣି ।

କ୍ଷମୁକ ମୁଦ୍ରାବା   କ୍ଷମୁ ରଖି ମୋତେ
 ଅଜ୍ଞାନ ନବଲେଖିବ ଦର,
 କନ୍ୟା ଯଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ   ତାମ୍ର ମୁଦ୍ରା କିନ୍ତୁ
 ବିଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରଦାନ କର ।”

ସ୍ଵଚ୍ଛାଦିତ ମତେ   ନବରସିକ
 “ସ୍ଵର୍ଗ-ମୁଦ୍ରା ସବୁ ଧରି
 ବଳେ ଦେବତାର   ବଦାଞ୍ଜଳି ମୁଦ୍ରା
 କର ତହିଁ ଦେଇ ରର ।

“ସାଥ ସାଥ” ବୋଲି   କହଲେ ନରେଶ,
 ତଳଲ ଧୀବରବର,
 କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଦୂରେ   ପଛକୁ ଡଳାଇ
 ଅନାଇ ଥରକୁଥର ।

ଅକ୍ଷୟ ପାଇଁ ନୃସିଂହ ରହିଲେ
ଜୀବନେ ଜନ୍ମିଲୁ ନେଶ,
ରାଜ୍ୟ-କାର୍ଯ୍ୟେ ଅତୀ ଅମୋଦେ ପ୍ରମୋଦେ
ମନ ନ ଲୁଚିଲୁ ଲେଶ ।

ଯଦି ଥିଲେ ତହିଁ ଶୁଣନ୍ତୁ ସେସନେ
ଜଗତ କରୁଛି ଗାନ,
ପଦ୍ମଧର୍ମଶାଳିନୀ ଦୁଷ୍ଟକୁ ନରେଶ
ଦେଲେ ଘୋର ଅପମାନ ।

ରାଜପିତ୍ରାସନେ ବସିଲେ ସେସନେ
ବହେ ରାଜପିତ୍ରାସନ,
ସଦ୍‌ଧର୍ମଶାଳିନୀ ଅଦୋଷେ ଲେଖିଲୁ
ତୁମ୍ଭେ କି ମୋର ରାଜନ ?

ଘରେ ଥିଲେ ସେଥେ ଘର କହେ, ଶୁଣେ
ଘରକୁ କରୁଛ ପର;
ଉଦ୍ୟାନକୁ ଗଲେ ଦିଶନ୍ତୁ ପାଦପେ
ଗାଡ଼-ଫୋପ-ଥରଥର ।

ନଗରେ ଧ୍ବସିଲେ ଦେଖନ୍ତୁ, ପ୍ରଜାଏ
ବହୁ'ଛନ୍ତି ପରସ୍ପରେ,
କଳାତଦାସେ ଅତୀ ସୁନ୍ଦର ପତ୍ନୀତ
ଶିଳା ନ ରଖିଲେ ଘରେ ।

ପ୍ରଣୟ-କବିତା ।

ରଜନରେ, କହେ   ଚନ୍ଦ୍ରବାଣ ଦୁଃଖେ
କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ହୋଇ କାନ୍ତ,
ଦୁଷ୍ଟକୁ ନୁପକ   ନୀତି କଲେ ମୋତେ
ଛାଡ଼ି ଦେବେ କି ମୋ କାନ୍ତ ?

କିଶାନ୍ତେ ଶୁଣନ୍ତି,   ଦୁଷ୍ଟକୁଙ୍କ ଦୋଷ
ଗାଉଛୁ କହୁଁ ନପାଳ,
ପ୍ରଭାତେ ଦେଖନ୍ତି,   ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ କହେ
ଦୁଷ୍ଟକୁ ବିଦାୟଦାଣ ।

ଗଗନେ ବିହର-   ବଳ କହୁଛନ୍ତି,
ପ୍ରଭୁକଣ୍ଠେ ଛିଡ଼ାଇ ଜନ୍ମ,
ଦୁଷ୍ଟକୁ ନୁପକ   ଧର୍ମପତ୍ନୀ ତେଜ
କଲେ ଅତି ନୀତିବର୍ମ ।

ସର୍ବେ ହସଦଳ   କହୁଛନ୍ତି ବିଷ
ଛାପି କର କଳକଳ,
ବିଧି ଶକ୍ତି ପ୍ରାୟେ   ଛାପି କଲେ ରଜା
ଘୋର ବିଷ ହଜାହଳ ।

ଏହିପେ ହୁଏତ-   କହୁଥୁ ଧ୍ରୁମରେ
ଭବରେ ରଜା ଦୁଷ୍ଟକୁ,
“ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁକ   ପଦଦ୍ବାର କର
ହେଲି କହୁ ଦୌଷଦନ୍ତ ।

ମହର୍ଷିଙ୍କ ମଧୁ- ମଧୁ-ପତ୍ର ପିତା
 ମଣିର ବାବୁଳ ପ୍ରାୟ,
 ହତ-ରୁକ୍ତି ଚେନ ହତ-ରୁକ୍ତି ଦେଇ
 ଏବେ ଅନ୍ତ କି ଉପାୟ ?
 କଥା ବୋଲୁଥିଲେ , ମହର୍ଷି, କୃଷ ବା
 ପ୍ରିୟା ବୋଲୁଥିବ ମନେ,
 କେଉଁ ଧର୍ମବଳେ ଦଣ୍ଡିତ ଅଉ ମୁଁ
 କପଟୀ ଲମ୍ପଟ ଜନେ ?
 ଯେଉଁ ଶକା ଯେଉଁ ଦୋଷେ ଲଗ୍ନ ଆଇ
 ପରକୁ ଦଣ୍ଡେ ସେ ଦୋଷେ,
 ଧର୍ମରାଜ ତାକୁ ଚାହୁଁ ଶତ-ଗୁଣ
 ଦଣ୍ଡ ଦେଇଥାନ୍ତି ରୋଷେ ।
 କେଉଁ ଗୁଣ ପାଇଁ ମୋ ପ୍ରତି ରତ୍ନବ
 ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ପ୍ରୀତି,
 ମିଥ୍ୟା ପ୍ରବଚନା ନିଗ୍ରହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣା
 ଦେଇଠାରେ ରାଜନାଥ ।
 କେଉଁ ବୁଦ୍ଧ ଏଡ଼େ ଦୃଢ଼ ଜନ୍ମାଭିଳା
 ମସ୍ତକରେ ମୋର ବସି,
 ଭୁବ ବହୁବୁଦ୍ଧ ଭୁବନ ମଣିର,
 ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁ ତର ସଞ୍ଚୟୀ ।

ପ୍ରଥମ-ବନ୍ଧନ ।

ଅନ୍ଧ ଲଭିବି କି ଝିଅ ବନ୍ଧନେ
 ଦୁଃଖୀ ହେଇ ଦେଇ ଦୁଃଖ,
 ବନେ ତପୋବନେ ଲୋଭ ବା ଲଭନ୍ତି
 ବେହେ ଦେଖାଇବି ମୁଖ !
 ସଖୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶୁଣି , କଥା କହୁଥିବେ
 ଅନୁପମା ପ୍ରିୟମୁଦା,
 ବଳ ଦେଖାଇଲି ଶିଶୁ କୁସମେ
 ପ୍ରହାର ଦାରୁଣ ଗଦା ।
 ତାଙ୍କ ଅନାଦିତ ହୃଦ-ଉଦ୍ୟାନେ ମୁଁ
 ଲଜାଇଲି ପାମାଳନ,
 ତାଙ୍କୁ ଦୃଢ଼ ନିଜେ ଦଗଧ ହେଉଛି
 ଯନ୍ତ୍ରଣା ବଡ଼ ପ୍ରବଳ ।
 କି କରେ ଏ ଦେହେ ଦେଉଅଛି ବନ୍ଧୁ-
 ମାତ୍ର-ପକ୍ଷୀ ପ୍ରାୟ ଚିତ୍ତ,
 ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ହେବ କୁଣ୍ଡଳ କଥନେ
 ଏ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ।
 ନିଜ କରେ ଅତି ପ୍ରିୟାର ମୁରବି
 ଶୋଭିତ କରୁଛି ଘର,
 ସେମନ୍ତେ ଚାହିଁବି, କରବି ସ୍ବୟ ଯେ
 ମୁଖ ଚାହିଁ ଏ ଦ୍ୟାପ୍ତର ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀବତୀ ଲୋର   ନିକଟୁ ସୁନାସ
 ଯେ କାଳେ ହୁଏ ଅନ୍ତର,
 ବୋଲୁଥିଲି, “ସଖି,   ବଦାପି ବରଜ
 ନ ପାଉରୁ ମୋ’ ଜୀବନ ।
 ବଦା ଅବସାନେ   ଶ୍ରୀମା ଯେବେ କରେ
 ହୁଏକୁ ହୁଏକୁ ଗତି,
 ଶ୍ରୀମତୀବତୀ   ମୂଳେ ତାକୁ ଧରି
 ରଖିଥାଏ କଳହତ ।
 ସୁକୁମାର, ତୋର   ଶରୀର ବୋମଳ
 ଶିଶୁ କୁସୁମ ପରି,
 ତା ବୁଦ୍ଧ ପରାଏ   ହୃଦୟକୁ ତୋର
 ଦେଉଛି କଠିନ କରି ।”
 ଏବେ ନିଜେ ମୁଁ   ହୃଦ କଲି ତାକୁ
 ଶରୀର କରି ପଥର,
 ହୃଦୟ ମୋହର   ହୋଇ ଯାଇଅଛି
 କୁଳକୁ କଠିନତର ।
 ବ୍ୟବ ପରିବାର   ଗର୍ଭସ୍ଥ ଉତ୍ତର
 ଗଳି ପାଇ ମୋର ବନେ
 ପାପ ସ୍ଵରୂପ   ବୋଲି ବସେ ପର
 ଉଡ଼ି ନ ପାରିଲେ ଶଶେ ।

Abstract

१५५

ବସନ୍ତ-ମାଧୁରୀ   ମୁଣ୍ଡିମଞ୍ଚ ମୋର
                                                  ପ୍ରିୟା ବନ-ଅଳଙ୍କାର,
 ତାରୁ ପ୍ରା ଅସୁଖ   ମଣିଲ ମୋହର
                                                  ଶ୍ରୀମତୀ ଶୁଭ ସନ୍ତାନ ।
 ମୋ' ପ୍ରିୟା ମାଧୁରୀ   ଶରଣ ନିକଟେ
                                                  ବସନ୍ତ-ମାଧୁରୀ ଗୁଡ଼,
 ଶରଣକୁ ଯାହା   କର୍ତ୍ତବ୍ୟେ ଗଣିଲ
                                                  ମୋଠାରୁ କେ ଅଛି ମୁହଁ !
 ପ୍ରିୟା ସଙ୍ଗ କର-   ଥିଲା ଜଗତର
                                                  ଶୋଭାର ଶୋଭା ବର୍ଦ୍ଧନ,
 ପ୍ରିୟାର ବିରହ   କରୁଛି ସକଳ
                                                  ଶୋଭାର ଶୋଭା ମର୍ଦ୍ଦନ ।
 ତଥୋକନେ ଦେଖି —   ଥିଲ ଯେଉଁ ଫୁଲ
                                                  ଯେଉଁ ତରୁଲତା ମାନ;
 ସଦ୍ୟ-ସୁଗନ୍ଧ-ରୁସ   ପର ହେଉଥିଲେ
                                                  ନେତ୍ରକୁ ପ୍ରଭାସମାନ ।
 ଅତି ତରୁ ବଳ   ଲୋକପ୍ରସଂସିଦ୍ଧ
                                                  ପୁଷ୍ପ-ଫୁଲ ଲତା ବୃକ୍ଷ
 ନୟନକୁ ମୋର   ପ୍ରଭାତ ଦେଉଁଛି
                                                  ଚର୍ଚ୍ଚଣ ମଳିନ ରୁକ୍ଷ ।

ପ୍ରିୟା-ଦେଖୁ ଥିଲୁ ଶ୍ରବଣ-ଶବ୍ଦ

ସ୍ବର ମଧୁରାଦ୍ରୁଣୀ,

ତା ଯୋଗୁଁ କାନନ— ପରିହୃତ ଥିଲୁ

ହୃଦୟ-ପ୍ରାଣ-କାୟିନୀ ।

ସ୍ବରବତୀ ଶୁଭ ଯେ ସାଗ ସ୍ବର

ଶ୍ରବଣ-ତୋଷଣ-ପଟ୍ଟ,

କିନ୍ତୁ ପ୍ରିୟା ବନା ସେହି ସ୍ବର ଏବେ

ଦେଉଅଛି କର୍ଣ୍ଣବତ୍ ।

ପ୍ରିୟା କରେ ଥାଇ ଯେଉଁ ଫୁଲ ମୋତେ

ଦେଉଥିଲୁ ମଧୁ-ଗନ୍ଧ,

ତାହା ବାସ ଏବେ ନାସାବନ୍ଧେ ପଶି

ମନେ ଲଗାଉଛି ହୃଦ ।

ପ୍ରିୟା-କର-ଫଳ ଭୋଜନ କରି ମୁଁ

ତୁଳୁ ମଣ୍ଡୁସିଦ୍ଧ ସୁଧା,

ସୁଖ-ମୁଖେ ଚିତ୍ତ ଲଗୁଛି ଗାଁ ବନା

ଭବ୍ବ ଭଲ ଫଳ ସଦା ।

ପ୍ରିୟା-ସଦେ ବସି ରୁଦ୍ଧିଥିଲ ଏକା

ଫସ୍ତକ-ଅସନ-ମୁଖ,

ତା ବନା ଶାଳୁଳୀ— ତୁଳା-ପଥ୍ୟ ଦେଲୁ

ଶାଳୁଳୀ-ବନ୍ଧବ ତୁଳୁ ।

ଜଗତର ସୁଖ   ଶୀତ-ଗ୍ରୀଷ୍ମ-ସମ—
                                          ସମ୍ମିଳନେ ପରସ୍ପର,
 ଏକରୁ ଅନ୍ୟକୁ   ଅନ୍ୟ ହୋଇଥାଏ
                                          ବାସୁଣୀ ଦୁଃଖର ସର ।
 ପ୍ରିୟା ମୋର ଶୀତ,   ଭଲ ଥାଇ ଏବେ
                                          ବର୍ଷୁଥିବ ଅରହର,
 ଗ୍ରୀଷ୍ମ ହୋଇ ମୁହଁ   ତା ଶୂନା ଦେଉଛୁ
                                          ଦୟାମାନ-କଳେବର ।
 ଅଭି ତ ଏ ଦୟା—   ଜୀବନେ ମିଳନ-
                                          ସ୍ବରୁପ ସମସ୍ତ ଅସି
 ତା କଷ୍ଟ-ବଜ୍ରମ   ମୋ ତାପ-ଦବସ-
                                          ବାସୁଣୀ ଦେବ ଜାଣି ?
 ବସିଛି ଦେମନ୍ତ—   ଭୋବରା ହୋଇ
                                          ବର୍ଷୁଥିବ ଅଶ୍ରୁକଣ୍ଠ,
 ନୟନ ମୋହର   ବାସ ବସୁଣୀ
                                          ହୋଇ ପ୍ରାୟଶ୍ଚର ଦଳ,
 ତା ଘୋର-ଦୁହଳ   ମୋ ଦୁଃଖ-ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ-
                                          ପ୍ରାବଳ୍ୟ ଦେବ ତ ନାଶ,
 ମିଳନ-ଶରଦେ   ସୁଖ-ସୁଖ-ଶୋଭିତ
                                          ଦେବ ସବୁ ଉଦ୍ୟାନାଶ ?”

ପିଣ୍ଡ-ବନ୍ଧନ ।

ସଜଳ-ନୟନେ ଅଙ୍ଗୁରୀୟ ଗୁହଁ
ମଧୁର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱା କର
ବୋଇଲେ, “ହା ହତ— ଭାଗ୍ୟ ଅଙ୍ଗୁରୀୟ
ଅଳ୍ପ ଶ୍ରଦ୍ଧା କର ।

ଯେଉଁ ପୁଣ୍ୟ-ବନେ ଅଳ୍ପ ସୁନ୍ଦର
ସୁନ୍ଦର କର-ପଥରେ,
ସେହି ପୁଣ୍ୟ-ସ୍ଥଳେ ହୋଇ ଯିବା ବେଳେ
ରହୁ ନ ପାରିଲୁ ଲବେ । ”

ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ତ ଅଳ୍ପ ଯେଉଁ କଷେ
ଚାହିଁବ କର ମନ
ଚିତ୍ତ ଧର କରେ ଲଗାଇ ବନ୍ଧରେ
ବଦଳେ ବେଳେ ଦୁମ୍ଭ ।

ଚିନ୍ତା ସୁନ୍ଦର— ଲଳେ ସେଦକଶା
ଦଶଥାଏ ଝଲଝଲ,
ସିନ୍ଧୁ ହୋଇ ଚାହିଁ ଲସ୍ତ ହୋଇଥାଏ
କୁଟିଳ ଗୁଣ୍ଠକୁଳ ।

ସଲହେ ଅପାଙ୍ଗେ ଚନ୍ଦ୍ର-ତାରା ଦଳ
ବନ୍ଧ ହୋଇଥାଏ ଦୃଷ୍ଟି,
ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟି ତା’ର ହୃଦେ ଲବସଲ
ନବ ପ୍ରେମାଦୃଶ ସୃଷ୍ଟି ।

ପୁନଃ ପୁନଃ ତାହା ଅନାଇ ନୃପଙ୍କ
 ଦୃଷ୍ଟି ଶକ୍ତି ଦେଲା ହ୍ରାସ,
 ହୃଦୟରେ ଦେଲା ତପୋବନ ସହ
 ବାମା ମୂର୍ତ୍ତି ପରକାଶ ।
 ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ଭିତରେ ମନ ପଡ଼ିଗଲା
 ବାଦ୍ୟଜ୍ଞାନ ଗଲା ଚଳ,
 କାଷ୍ଠମୂର୍ତ୍ତି ପରି ଅବନୀ ଭ୍ରମରେ
 ନୃପତି ପଡ଼ିଲେ ତଳ ।
 ବହୁ ଶକ୍ତି ପରେ ସଜ୍ଞା ଲଭି ଉଠି
 ଚକି ଚାହିଁ ପୁନଃ ପୁନଃ,
 ଦୁର୍ଜୟ-ପବନ— ପ୍ରଣୟ-ଗୌରବ
 ବୁଦ୍ଧି କଲେ ଶତଶୁଣ ।
 ପ୍ରିୟାସନ ସୁଖ— ସୁଦ ଭାଷେ ନୃପ
 ସମସ୍ତ ଯାପନ କଲେ,
 ମନ ଶ୍ଚାନ୍ତ ଘେନି ବିବେକ ରହିଲା
 ଅଶା-ଲତା-ଛାୟାକଲେ ।
 ସୁଖ ଭାଷି ତର ନୃଦନ୍ତି ଜଗତେ
 ସଭ୍ୟଙ୍କର ଅଛି ଶୟ,
 ଅଳି ଯା ବଦନ ହୃଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ,
 ବାଲୁକ ବିଷାଦମୟ ।

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ଯାହା ଲାଗି ପ୍ରାଣ   ଯେତେ ପ୍ରୟତ୍ନ
ତା ଲାଗି ତେବେ ବେଳ,
ବେତକ ଚପଳ   ହୋଇଥାଏ ଯାହା
ଯେତେ ହୁଏ ଶୀଘଳ ।
କେତକ ନିମ୍ନରେ   ମହଲ ଅବନୀ
ଯେତେ ହୁଏ ଉତ୍କଳ,
ସେମନ୍ତ ମଧୁର   ତନ୍ତ୍ର ହିଁ ତେମନ୍ତ
ତରଳ ପ୍ରଣୟ-ସଂଳ ।

ପ୍ରଣୟ-ବହନ ।

ଚରମେ ତାଙ୍କର   ନୟି କୋକିଆଏ
 ଧନ-ସୁନ୍ଦର-ଅନ୍ତ-ବେଣୀ,
 ବେଣୀ ଅଗ୍ରେ ଧନ—   ସୁଳ ହୋଇଥାଏ
 ପ୍ରବଚନ-ମୋକ୍ଷଶେଣୀ ।

ଝିନ ବସନରେ   କୁମାରୀଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ର-
 କାନ୍ତି ହେଉଥାଏ ବାର,
 ବଦନପ୍ରଭରେ   ଅମୃତାୟମାନ
 ହେଉଥାଏ ଦଗ ଚାନ୍ଦ ।

ଗୋବନଦଳାନ୍ତି—   ପାଦେ ହୋଇଗଲା
 ବନକୁମ୍ଭି ଶୋଭନୀୟ,
 ସେହି ପାଦ ପଦା   ଦେବତା-ଲେଳିପ-
 ମୁନ-ମନ-ଲେଖନୀୟ ।

ବର-କମଳାୟ—   କାନ୍ତି-ଚନ୍ଦ୍ର ହେଲେ
 ନିୟମସ୍ବରସ୍ବ ହୃଦ୍ଭୟ,
 ପ୍ରସନ୍ନ ପୁଲମାନ   ବର-ବୋଲ ଗଲେ
 ତେଜ ଚରୁ ଲତା ପୁଷ୍ପ ।

ଗଗ ମୁଗଗଣ   ପୁଅ ପ୍ରାୟେ ତାଙ୍କ
 ପାଶେ ଅସି କଲେ ଲଳା,
 ଧେ ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରାୟ,
 ସଦୃଶେ କେ ଚାନ୍ଦି
 ଶୁଧା ଚୁଷା ଜଣାଇଲା ।

ଅମଳ ସମୟେ   ରକ୍ଷ-ରକ୍ଷ-ସୁତା
                                                  ଦୁଃସା ହେଲା ଉପଗତ,
 ବାଜ-ବୁଝୁ ପରି   ନଗରୀକୁ ତାର
                                                  ଶାର୍ଦୂଳ-ସଦୃଶ ଦନ୍ତ ।
 ବହୁତ-ଲୋଚନା   ଭଲୁତ-ବଚନା
                                                  ଭରାବ କରଣ-ରାଶ
 ଦୟା ସନ୍ଧିକଟେ   ଦମ୍ଭେ କଲ ନିଜ
                                                  ଅଧିପତ୍ୟ ପରାଜୟ ।
 ରାକ୍ଷସୀକ ଚାହିଁ   ଖଗ ମୁଗଗଣ
                                                  ପଳାଇଲେ ଲତପ୍ରତ୍ୟ,
 କମ୍ପିଲା ପାଦପ-   ବଞ୍ଚିଲା ସହୃଦ
                                                  କଳକୁମି ହୋଇ ଶସ୍ତ୍ର ।
 ବେବକନ୍ୟା-ଦଳେ   ଚିତ୍ତବାକୁ କଲ
                                                  ରକ୍ଷ-ରକ୍ଷ-ସୁତା କଲି,
 ଏତମ୍ଭେ ତାଙ୍କ   ଅନେକ ମୁଗକୁ
                                                  ବାଦ୍ୟ-ବାଦେ ଗଲ କଲ ।
 ବେବକନ୍ୟାଗଣ   ବହୁ-ବାଦ୍ୟେ ତାକୁ
                                                  ବହୁତ କଲେ ଉତ୍ସାହ,
 ବେ ବୋଇଲି, ମୁଗ   ପକ୍ଷୀ ବରଣକେ
                                                  ଲମ୍ବିପଦେ-ତୋ ରସନା ।”

କେ ବୋଲଇ, "ପଳା, କୁଅଁ ନା କୁଅଁ ନା,
ନୀଳାଶାଉ ଗୋରୁ ଅର,"

କେ ବୋଲଇ, "ତନୁ ସୁଲ କରଅକୁ
ପିଇ ପୁଷ୍ପିମାଂସ-ରସ ।"

କୋପେ ଶୁଷ୍କସୀର ତନୁ କମ୍ପିବଇ
କଳାଇଲ ନଗ ଦନ୍ତ,

କରଦେଲ ଦେବ- କନ୍ୟାଦାଗଣର
ଶରୀର ଶତ ବିଷକ ।

ରବଚପ୍ରବାହେ ଦେବଦନ୍ୟାଙ୍କର
ତନୁ ହେଲ କରଜର,

କ୍ଷମା ପ୍ରବୋଧଲେ ସମସ୍ତେ ନିକର୍ତ୍ତି
"ଗଲେ ନିଜ ନିଜ ସର ।

ହଂସା ଯାଇ ପିତା ନିକଟେ ବହୁଲ
ଦେବଦନ୍ୟାଙ୍କର କଥା,

ବିଳହେ ଡାହାକୁ ରକ୍ଷିତା ହୃଦ
ପୁଣୀ କରସିଲେ ଯଥା ।

ରାକ୍ଷସ କୁପତ ଶୁଣିଲ ସେସବୁ
ରାକ୍ଷକାଳ ଅପମାନ,

ଦୈତ୍ୟେକ ହେଲ ନୟନ ଭାସାର
ତନ ହେଲ କମ୍ପନାଳ ।

ରାଜମନ୍ତ୍ରୀ କୋଥ   ଗରଜ କହୁଲୁ,
 “ଦେବେ ତ ଶାଈଲେ ସୁଧା,
 ଥୋପି ଅମ୍ବର   ରକ୍ଷ୍ୟ ନେଇଥାନ୍ତି
 ନିବର୍ତ୍ତନ କରି ସୁଧା ।

ଯଦ୍ୱା ଛଳ କରି   ଶାଈ ହାଉଛନ୍ତି
 ଅଳ୍ପ ବୃଷ ମେଷ ଛଳ,
 ଦେବେ ନ ଛାଡ଼ିଲେ   ଲୁଟି ଦେନବାକୁ
 ଅମ୍ବର ଶ୍ରେଣୀର ଛଳ ।

ମାଳାତୀ-ତଳ-   ପିନ୍ଧୁ-କୁଳ ଯଦ୍ୱା
 ଶବ୍ଦେ ବୁଝନ୍ତି ଜାଲ,
 ଦେହ ରମ୍ୟ-ବନ   ଅମ୍ବ ଅଧିକାରେ
 ରହୁଅଛି ଚରକାଳ ।

ଦେବ-ସୁତାମାନେ   ନିର୍ଦ୍ଦୟ ବୁଝିଲେ
 ଅମ୍ବର ରାଜ୍ୟକୁ ଆସି,
 ରାଜ-ନିନ୍ଦାକ   ଗାଳି ଦେଲେ ପୁଣି
 ବିଧେୟ ରାଜ୍ୟ ଲାଗି ।

ଅଜ୍ଞାନ ପ୍ରବେଶୀ   ବାହୁ ପ୍ରବେଶିତ
 କରୁ ଯେବେ ଅବଦେଶା,
 ଛୁଟି ଛୁଟି ପଥେ   ନଳ ପଥେ ପଥେ
 ହୁଜାଇଦେଇ ବେଳା ।

ସତେ ଅନୁରାଗ   ଉତ୍ତରାଦି ବର
                                                  ନାନା ଛଳ କରୁଣଳ;
 ସତେ ତ ଅନୁରାଗ   ପାରିବେ ନେମାନେ
                                                  ଦେଖାଇବୁଁ ପଦ ବଳ ?”
 “ସତ ସତ” ବୋଲି   ଉଚ୍ଚ ନାଦ କଲେ
                                                  ରାଜ-ପଦ୍ମପଦଗଣ,
 ଲୋର ମଦ ହେଷ   କପଟ ପ୍ରହର
                                                  ଉଲ୍ଲହୋଇ ଜଣ ଜଣ ।
 ଦଳବଳ ସଦ   ରାକ୍ଷସ ବୁଝଇ
                                                  ସଦୃଶ ହୋଇ ବାହାର
 ମହା-ଅସ୍ତ୍ରାଳନେ   ଗଢ଼ି କମ୍ପାଇଲେ
                                                  ଅମରବୀର ଦ୍ଵାର ।
 ବୁଝି ସରପଦ   ନଗର ଦୁଆରେ
                                                  ଅସୁରଙ୍କ ଅନ୍ତମଣ
 ପ୍ରଥମେ ପ୍ରେରିଲେ   ସେନାମାନି ଡେଇ
                                                  ପ୍ରଗଣ ଦୈନିକଗଣ ।
 ଶେଷ ଥିଲେ ତହିଁ   ଉତ୍ସାହ ସାହସ
                                                  ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ପରାକ୍ରମ,
 ଅସୁରଙ୍କ ସଦ   ଯୁଦ୍ଧେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲେ
                                                  ପ୍ରକାଶି ଘୋର ଶକ୍ତିମୟ

କାମ ଲୋଭ ସଦୃଶ ଅଳସ୍ୟ ବଳାସ
ଆଦି ଶଂସପ୍ତକଦଳୀ

ରାଷ୍ଟ୍ରପ ପକ୍ଷରୁ ଅସି ଗ୍ରାସି ଦେଲେ
ଦେବ-ବାହୁନୀର ବଳ ।

ଉତ୍ତମେ ପଡ଼ି କେ ଯୋଷା-ତେଲାହୁଲେ,
କେ ବ-ଶ-ପାଦପ-ତଳେ,
କେହୁ ଅର୍ଥ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାପାଦ ଭିତରେ
ସୋର ସର୍ମ ନାଶ କଲେ ।

କାହା ଶିରେ କାହା ବକ୍ଷେ କା' ମରମେ
କାହା ସଦୃଶ ଅବସ୍ଥିତେ
ବାଜୁଥିଲା ବିଷ- ବିଶ୍ଵ ଶରମାଳ
ଭ୍ରାତୃଶ ରାକ୍ଷସାହୁବେ ।

ଜନ୍ମିଲୁ ବେଦନା ତହିଁ ଦେବସେଲା-
ଗଣ ହେଲେ କଲକଳ,
ଅର୍ଥ ନାଶକ ବିକିଣ୍ଡାରେ ମଧ୍ୟ
ନ ଦିଶିଲୁ ଆଶ୍ର ପଳ ।

ସେନାପତି ଯାଇ ସୁରେଶେ ବହୁଲେ
ଦୁର୍ଜୟା ଆସୁଣ ନାଭି,
ଶକ୍ତି ସୁକ୍ତି-ପଥେ ହୃଦୟେ ପଶିଲ
ନୀରୁଣ ଅସୁର-ଭ୍ରାତ ।

ପ୍ରଶ୍ନ-ଚକ୍ର ।

ପୁରୋଧାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ମଦ୍ୟାମ୍ବୋଇଲେ,
“କହି ଶୁଭେ, ପ୍ରଜ୍ଞକାର,
ନ ହେଲେ ଅସୁର- ଉପଦେଶେ ହେଲା
ସୁର-ପୁର ଶରଣାର ।

ନୀଳାଚଳ ପ୍ରତି ଯତ୍ନ କରିବାକୁ
କହୁଛନ୍ତି ଦେବ ହରି,
ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଶୁଦ୍ଧିପେ ବଳେ ପଶିଲେଣି,
ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ କି ରହିବେ କି ?

ଜ୍ଞାନ-ପ୍ରଭାବକୁ ଲଗାଇ ଗୀଷ୍ଠ
କାହିଁଲେ ଧରମ ଶତ,
ବିଦ୍ୟାଧରକୁ କହଲେ ଧରମ-
ନୀତି-ପଳ ଶ୍ଳୋକ ପଢ଼ି ।

“ସାଧକ-ବଞ୍ଚନ ମାୟା-ପ୍ରଲୋଭନ
ମହାପାପ ଦେବରକ,
ବିଶ୍ଵାସିତଙ୍କର ତପୋବିଂଶ-ତରୁ
ପଳତ ହୋଇଛି ଅଜ ।

ପୂଜ୍ୟ ଜନ ମଧ୍ୟେ କାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର
ପତି ଏକା ପୂଜ୍ୟଜନ,
ନ ଦୁଃସ୍ତି ଦୁର୍ବାସା ଯଜୁନ୍ତୁଜା ଶ୍ରୁତି
ଶପଥ ଦେଲେ ହତ ଜନ ।

ସେହି ଶାପକଳେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଦୁଷ୍ଟକୁ

ହେଉଛନ୍ତି ଘୋର କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟ;

ଧାମିକ ମାନବ

ଦୁଃଖେ ସ୍ଵରସ୍ପଷ୍ଟ

ହୋଇଅଛୁ ଶିଶୁରୁଷ୍ଟ ।

ନରେଶ ଦୁଷ୍ଟକୁ

ନୀତି-ଧର୍ମବନ୍ତ

ତାଙ୍କୁ କଲେ ସମାଦର;

ତାଙ୍କ ଧର୍ମନୀତି

ପ୍ରଭବେ ଅନ୍ତର

ହୋଇଯିବ ରକ୍ଷ-ଦର ।

ସେହି ନରପତି

ଅଙ୍ଗେ ବସିଛନ୍ତି

ବହୁ ଦେବତାଙ୍କ ଗୁଣ,

ବୈଷ୍ଣବା ଶକତି

ପ୍ରୟୋଗେ ଦାନବ-

ବଳ ନାଶେ ସୁନିସୁଣ ।” •

ଶୁଣି ସ୍ଵରପତି

ମାତଳରୁ ପ୍ରତି

ସଦୃଶ ଆଦେଶ କଲେ,

‘ଯାଅ ସୁତ, ରଥ

କର ସୁଗଢ଼ିତ

ସଦୃଶ ଅକଳା ତଳେ ।

‘ତ୍ରିସୁ-ବଳରୁପେ

ଦୁଷ୍ଟକୁ ନୃପଙ୍କୁ

କହ ଆମ୍ଭ ନମନ୍ତୁଣ

ଅତି ସମାଦରେ

ସମ୍ପଦେ ବସାଇ

ସ୍ଵର୍ଗେ କୁର ଅନୟନ ।”

Keywords: *depression, mood, anxiety, self-esteem, self-efficacy, self-esteem, self-efficacy*

ଓଲଟିଆ ଶାଢ଼ୀ

ନରେଶ୍ୱର ଶ୍ରୀମତେ   ଦୟାବଦ ହୋଇ

5000 6010 5000 6000

ଅମର-ନଗର ପଦ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଯାତ୍ରା

ରତ୍ନାବର ଚନ୍ଦ୍ର ସକଳ ସମ୍ପଦେ

10.

ରତ୍ନମୟ ନଳ ଦେଖିଲେ ମାନବ
 ଲୋଭ ରହେ ଅପସର,
 ବିଶ୍ଵରାଜ ଦୃଷ୍ଟି- ଜଳ ସବୁ କୃପ
 ଗର୍ବେ କି ପାଇଇ ଧରି ?
 ପୁଣି ଘେନିବାର ଲୋଭେ ପୁଣି ଥିଲା
 ନରପତିଙ୍କର ହୃଦ,
 ସୁର-ଶିଳ୍ପ-ଗୁଣ- ଦର୍ଶନେ ତା ଗଲା
 ଘେନିଲେ ନିର୍ମଳ ମୁଦ ।
 ପ୍ରସସ୍ତ ତୋରଣ- ପଥେ ନୃପ ସୁର-
 ସୁରେ କୁରୁ ପରାଜୟ
 ଚକ୍ଷୁରେ ନଗର - ନିବାସି ରମ୍ୟ
 ରୂପ ମନୋହର-ବେଶ ।
 ନିର୍ମଳ-ଗୀତର ଉତ୍କଳ-ରସନେ
 ମଣ୍ଡି ସୁରବାଳାଗଣ
 ପ୍ରସନ୍ନ ବଦନେ ପଶୁକ ଲୋଚନେ
 ନୃପେ କଲେ ନିଶ୍ଵାସଣ ।
 ଏକ ନାରୀ ଏକ ଉଦ୍ୟାନ ପାଦପ-
 ମୂଳେ ଦେଉଥିଲା ଜଳ,
 ନନ୍ଦିନୀଙ୍କୁ ଶୁଣି ବିଷୟ ବଦନେ
 ଦୃଷ୍ଟି ଦେହେଲା ତଳ ।

ପ୍ରଣୟ-ବନ୍ଧନ ।

ନରପତି ପୁନଃ ପୁନଃ ନଗ୍ନପଣ
କଲେ ସେ ଯୋଷା ଅନଳ,
ମନେ କଲେ ସେହୁ ମଣ୍ଡିତୁଲ ପର
ତହିଁନୀ-ତଟ-କାନନ ।

ପୁଣି ଅକାଲଲେ , ଉଦ୍ୟାନେ କ୍ରମଣ
'କରୁ'ଛି ତା ସହଚର,
ବନେ ଦେଖିଥିଲେ ସେଉଁ ଶିଶୁ ସେହୁ
'ଶିଶୁ'କୁ କୋଳେ ଧରି ।

ବନେ ସେ ଯୁବକ କୁସୁମ ଅଣିଲ
ସେହୁ ଦେଖୁଛି ଉଦ୍ୟାନ,
ନୃପ ଅଗମନେ ଅବା ରଥସ୍ଥଳେ
ନାହିଁ ତାଙ୍କ କିଛି ଧ୍ୟାନ ।

ମାତୁଳିକ ନୃପ ପଚାରିଲେ, “ଏହୁ
'ଉଦ୍ୟାନ'ର ଚାରି ଜଣ
ସକଳ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଥାନ୍ତି, ନା ଖମ୍ବେଶ୍ଵ
କରନ୍ତି ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ କ୍ରମଣ ?

ଜାଣିବାକୁ ମୁଁ ତ ଭଜନ ସାରଥୀ,
ନାମ ତାଙ୍କ କିଏ କିଏ,”
ସାରଥୀ ବୋଇଲି, “ଶୁଣିବା ବେଳୁଛନ୍ତି
ହସିନୀ-ମଣ୍ଡଳାଧୀଶ ।”

ସୁଂସ ନାମଃସ୍ତେନ, ଯୋଷା ନାମ ପ୍ରୀତି,
ସୁଖ ତାଙ୍କ ସୁତ ନାମ,
ନିର୍ମଳ-ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନ ବିଲେବିଲେ
ଯାଇଥାନ୍ତି ମର୍ତ୍ତ୍ୟଧାମ ।

ଯା କୋଳେ ବାଳକ ରହିଛି ହରଷେ,
ମୈତ୍ରୀ ନାମ ଅଟେ ତାରି,
ଏହାଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନ- ପୂଳ ପରିସ୍ପଷ୍ଟ
ସତେ ସୁର-ସ୍ଵପାର ।”

ଶୁଣି ନରପତି ବୁଝିନେଲେ ତାଙ୍କ
ବନେ ଦୂର ହେବା କଥା,
ସ୍ଵର୍ଗ ଅଗ୍ନି ସ୍ଵର୍ଗ- ସୁଖରୁ ବହୁତ
ଭବି ନିତି କଲେ ମଥା ।

ସୁରପତି ପାଇ ନରପତିଙ୍କର
ଅଗମନ ସମ୍ଭାର
ବିରାଧର ନେଇ ଅସନେ ବସାଇ
କଲେ ଦବ୍ୟ ସଜ୍ଜାର ।

ବସ୍ତ୍ରାସ କହିଲେ ନିଶାବଳଙ୍କର
ଉପଦ୍ରବ ବକରଣ,
ଶୁଣି ନରପତି ଅସୁର ନାଶନେ
ବାହାରେ ତତକ୍ଷଣ ।

ଦିଶୁ-ବଞ୍ଚିତ ।

ଅସୁର ଉଗର   ଜଣାଇଲ ତେଣେ

“ଅସୁର ବୁଝଇ ପାରେ,

“ରକ୍ଷକ, ରଣ   ସକାଶେ ଦୁଷ୍ଟକୁ

ଅସୁରକୁ ମହୋକ୍ତାସେ ।”

ଅଗ୍ନି-ବଦନ   ଶୁଣି ରକ୍ଷକ

ପଶୁଲେ ଅଭିମତ,

ଅଗ୍ନି-ବଦନ   କହିଲେ ତାହାଙ୍କ

ଗଗନ କଥା ସମସ୍ତ ।

“ରକ୍ଷକ, ଯେତେ-   ବେଳେ ଦେବଗଣ

ଅସୁରକୁ ଥାନ୍ତି ଡର,

ଦୈବ-ବଳ ଦେଇ   ମାନବ-ରୁଦ୍ଧି

ରହନ୍ତି ଉଦ୍‌ଘା କର ।

ଅମରନ୍ତକୁ   ଜନ୍ମ ନରଥୁଲ

ମହାବୀର ଦଶାନନ,

ନର-କର-ରେ-   ପୀଡ଼ାରେ ପଶ୍ୟେ

ମାନଙ୍କ କାଳ ଶାସନ ।

ରକ୍ଷ-ଭଗିନୀ   ଦୁର୍ଘଣ୍ଟା ଥିଲା

ସେ ମହା-କଳହ-ମୂଳ,

ତୁମ୍ଭ ସଦା ଯୋଗୁଁ   କୋପାନ୍ତର ହେବେ

ହୋଇଛି ରକ୍ଷକ ।”

ଶୁଣି ରାଜକୁଳ ଅଗ୍ନିଧ୍ୟୁ ବଚନ
 “ମନେ ମନେ ନେଲି ବୁଝି,
 ପ୍ରକାଶେ ବୋଲିଲୁ, “କି ପଣ ବଢ଼ିବ
 ମାନବ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ ?
 ମାନବକୁ ଯେବେ ଭରସା କଲେଣି
 ସେବେ ଲଭି ଅମ୍ଭ ବସୁ,
 ଦେବତାଙ୍କ ବଳ ଜଣାଗଲା, ଏହା
 ନୁହେଁ କି ଅମ୍ଭର ଜୟ ?
 ଶୂଳ ଯିବା ଜୟ— ପତାକା ଉଡ଼ାଇ
 ବଜାଇ, ଚିତ୍ରାୟ-ଡ଼ାକା,
 ଚର-ଦଳପାଇଁ ରଢ଼ିଆଉ ଦେବ-
 ଦୁର୍ବସ୍ତେ ରାକ୍ଷସ-ଶଙ୍କା ।”
 ଦଳ-ବଳ ସହ ରାକ୍ଷସ-କୁପତ
 ବାହୁଡ଼ିଲା ନିଜ ଦେଶ,
 ଅମର-ଉଗର ସ୍ୱରେଣ ଜମୁରେ
 କହିଲା ସେହି ସମୟେ ।
 ଦୁଃସ୍ତ ନୃପଙ୍କ ଅଭିଯାନ ହେଲା
 ଉତ୍ସବରେ ପରିଣତ,
 କୁସୁମ ବର୍ଷଣ କଲେ ତାଙ୍କ ଶିବେ
 ଅମର-ଯୋଧା ସମସ୍ତ ।